

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SENDİKALARA YASAK OLAN FAALİYETLER VE SONUÇLARI

Namig HÜSEYNOV

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hakan KESER

146095

Izmir - 2004

Yemin Metni

Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak sunduğum “Sendikalara Yasak Olan Faaliyetler ve Sonuçları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

09/02/2004

NAMİG HÜSEYNOV

İmza

TUTANAK

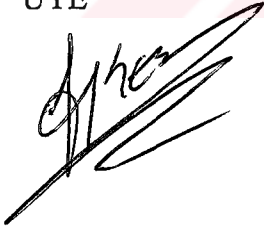
Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü' nün ...../...../..... tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....maddesine göre .....Anabilim/ Anasanat Dalı yüksekisans/doktora öğrencisi .....' nin .....konulu tezi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat .....' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin .....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının

Soyadı: HÜSEYNOV

Adı: Namig

Tezin Türkçe Adı: Sendikalara Yasak Olan Faaliyetler ve Sonuçları

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Illegal Activities Unions and Their Results

Tezin Yapıldığı

Üniversitesi: Dokuz Eylül

Enstitü: Sosyal Bilimler

Yıl: 2004

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 112

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 70

Sanatta Yeterlilik:

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd.Doç.Dr.

Adı: Hakan

Soyadı: Keser

Ünvanı:

Adı:

Soyadı

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1-Sendika

2-Sendikaların Kapatılması

3-Yasaklar

4-Faaliyetlerin Durdurulması

5- Faaliyetler

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1-Trade union

2- Liquidation of a trade union

3- Prohibitions

4- Activities Stoppages

5- Activities

Tarih: 09/02/2004

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

Hayır

ÖZET

Sendikalar işçinin veya işverenin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumayı üstlenen kuruluşlardır. Günümüzde, sendikalar endüstri ilişkilerinin önemli öğelerinden biridir. Çalışma koşullarının geliştirilmesi, sosyal güvenliğin korunması ve işçi ücretlerinin arttırılmasında sendikanın rolü büyüktür. Bu amaç doğrultusunda sendikaların daha da güçlenmesi, üye sayısının arttırılması, faaliyet alanının genişletilmesi gerekir. Yasa ile konulan sınırlayıcı kurallar, sendikal kuruluşun kendi amacına ulaşmasına engel olacaktır.

Araştırdığımız “Sendikalara Yasak Olan Faaliyetler Ve Sonuçları” başlıklı tez ile, Türkiye’de sendikaların yasak faaliyetlerini inceledik. Ayrıca bu yasakların yaptırımlarını, diğer kanunların bu konuyla ilgili hükümlerini ve uluslar arası normlara uygunluğunu ele aldık. Eski kanunlarla yeni yasa değişikliklerini karşılaştırarak son haliyle sendikaların faaliyetinde ne gibi yasakların hafifletildiği ve uluslar arası normlara aykırılığın giderilmesi yolunda yapılan değişiklikler aktarıldı.

Nitekim son haliyle sendikalar kanunumuzda doktrinin eleştirileri, çalışanların tepkisi ve uluslar arası kuruluş ve normların etkisiyle yaşanan gelişmeler sonucu olumsuzluklar giderilmiş ve yasaklar hafifletilerek uluslararası normlara uygun bir şekil verilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

The trade unions are the establishments that under take to protect the common economical and social due and benefit in the working connection of the labourer or the boss. In this days, the trade unions are one of the important elements for the industry connections. The role of the trade union is great in the improving the working condition, saving the social security and increasing the labourer pay. In this direction, for the trade unions, it needs to get stranger, to increase the members, expand the activity subjects. The restrictive rules which made by the law, hinder that the trade union reaches the own aim.

We examined the forbidden activities, of the trade unions with the thesis that's headline is "The forbidden activities and results of the trade union." Besides, we examined this forbidden activity's sanctions, the rules that related this subject of the other lows and the agreeableness of the international norms. It had been quoted the variations for in last case, what kind of laws had been lessened in the variations to solve the difference of the international norms by comparing the old laws and the new laws. As a matter of fact, in the last case it had been salved the problems on account opinion criticism in the law of the trade unions, the reaction of the workers, the developments that had been lived on account of the international establishments and norms and had been tried to put into suitable form to the international norms.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	I
TUTANAK.....	II
Y.Ö.K DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	X

BİRİNCİ BÖLÜM

SENDİKALARIN FAALİYETLERİ

GİRİŞ.....	1
A. Sendikal Faaliyetin Tanımı.....	3
B. Sendikaların Yasal Faaliyetleri	4
1) Anayasada yer alan hükümler.....	4
2) Sendikalar Kanununa Göre Yasal Faaliyetler	5
a) Çalışma Hayatına İlişkin Faaliyetler.....	5
aa) Toplu Sözleşme Yapma.....	5
bb) Grev ve Lokavt Kararı Verme.....	6
cc) Toplu İş Uyuşmazlığının Yanı Olma.....	7
dd) Dava Açmaya ve Husumete Ehil Olma	7
b) Sendikaların Yapabilecekleri Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Faaliyetler ..	8
aa) Genel Hükümlere Göre Yapabilecekleri Faaliyetle	8
aaa) Hak Ehliyetine Dayanarak Yapabilecekleri Faaliyetler	8
bbb) Fiil Ehliyetine Dayanarak Yapabilecekleri Faaliyetler	9
bb) Sendikalar Kanununa Göre Yapabilecekleri Diğer Faaliyetler	10
aaa) Adli Yardımda Bulunma	10
bbb) Kurullara Temsilci Göndermek	10

ccc) Yardımlaşma Sandıkları Kurmak	12
ddd) Kurs ve Konferans Düzenleme ve Kültürel Tesisler Kurma	12
eee) Kooperatifler Kurulmasına Yardım Etmek	13
fff) Sinai ve İktisadi Teşebbüslere Yatırım Yapmak	4
ggg)İş yeri Sendika Temsilcisi Atamak	15
C. Sendikaların Yasak Faaliyetleri.....	16
1) Anayasada ve Sendikalar Kanunu'nda Yer Alan Yasaklar.....	16
a)Temel Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanılması.....	18
b) Cumhuriyetin Niteliklerine ve Demokratik Esaslara Aykırılık.....	20
2) Sendikalar Kanununda Yer Alan Yasak Faaliyetler.....	22
a) Siyaset Yasağı.....	22
aa) Siyaset Yasağının Kapsamı ve İçeriği.....	22
bb) Yöneticilerin Siyasal Katılma Hakları Yönünden.....	31
b) İşçi ve İşveren İlişkilerindeki Yasaklar.....	33
aa) Üyelik Yasağı.....	33
bb) Kurulmasına, İdare ve Faaliyetine Müdahale Yasağı.....	34
c) Ticaret Yapma ve Kar Dağıtma Yasağı.....	36
d) Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarına Aday Gösterme ve Propaganda Yasağı.....	39
e) Amaç Dışı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Yasağı.....	40
f) Mali Yardım ve Bağış Yasağı.....	41
g) Nakdi Geliri Elde Tutma Yasağı.....	42
h) Tüzük ve Belgelerin Kanuna Aykırı Olamayacağı.....	44
ı) Dış Kaynaklardan İzinsiz Yardım ve Bağış Alınması.....	46
j) Belirli Suçlardan Mahkum Olanlara Görev Verilmesi.....	46
3) Dernekler Kanununda Yer Alan Yasak Faaliyetler.....	47
a) Dernekler Kanunu md. 37'de Yer Alan Yasak Faaliyetler.....	48
b) Milli Savunma, Sivil Savunma, Kolluk Hizmetlerine Hazırlayıcı Öğretim ve Eğitim Yasağı.....	48
c) Silah Bulundurma Yasağı.....	49
d) Bildiri Yayınlanması Yasağı.....	49
e) Yabancı Sendikalar Ve Kuruluşlarla İzinsiz İlişkiler Kurma Yasağı.....	50

f) Bazı Adları Alabilme Yasağı.....	52
g) Sendikal Faaliyetlere Yasak Yerlerde Faaliyette Bulunma Yasağı.....	52
h) Lokal Açma Yasağı.....	53
4) Sendikaların Faaliyetiyle İlgili Diğer Kanunlarda Düzenlenen Yasaklar.....	53
a) Serbest Bölgelerde Faaliyette Bulunma Yasağı.....	53
b) Olağanüstü Hal Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyet Yasağı.....	54
c) Sıkıyönetim Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyet Yasağı.....	55
d) Radyo ve Televizyon Kurma Yasağı.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKALARIN YASAK FAALİYETLERİNİN SONUÇLARI

A. Genel Olarak.....	58
B. Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması Nedenleri ve Sonucu.....	58
1) Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması.....	58
a) Sen.K.'a göre Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması.....	60
aa) Tüzük ve Belgelerin Kanuna Aykırılığı.....	60
bb) Dış Kaynaklardan İzinsiz Yardım ve Bağış Alınması.....	64
cc) Belirli Suçlardan Mahkum Olanlara Görev Verilmesi.....	65
dd) Tüzüğün Değiştirilmesi Halinde Kanuna Aykırılığın Bulunması.....	67
ee) Kapatma Davası Sırasında Faaliyetin Durdurulması.....	68
b) Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması İle İlgili Diğer Yasalarda Yer Alan Hükümler.....	69
aa) Serbest Bölgelerde Faaliyetin Durdurulması.....	69
bb) Olağanüstü Hal Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyetin Durdurulması ..	69
cc) Sıkıyönetim Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyetin Durdurulması.....	71
2) Sendikaların Faaliyetinin Durdurulmasının Sonucu.....	71
C. Sendikaların Kapatılması Nedenleri ve Sonuçları.....	72
1) Sendikaların Kapatılması Nedenleri.....	73
a) Sen.K.'da Yer Alan Kapatma Nedenleri.....	73
aa) 4101 Sayılı Kanundan Önceki Durum.....	73
bb) 4101 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklerden Sonraki Durum.....	76

aaa) Anayasal Esaslara Aykırı Esaslara Amaç Gütülmesi ve Faaliyette Bulunulması.....	78
bbb) Kanuna Aykırılık ve Noksanların Uygun Hale Getirilmemesi.....	79
ccc) Tüzük Değişikliğinde Kanuna Aykırılık Bulunması.....	81
b) Sendikaların Kapatılmasıyla İlgili Diğer Yasalarda Yer Alan Hükümler	81
aa) Genel Kurulun Zamanında Toplanmaması ve Zorunlu Organların Seçilmemesi (Mahkeme Kararı İle Fesih).....	82
bb) Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Belirtilen Nedenlerden Dolayı Kapatma	82
cc) Teröre Destek Olduğundan Dolayı Sendikaların Kapatılması.....	83
dd) Sendikaların Hukuka ve Ahlaka Aykırı Amaç Gütmesi (Medeni Kanun md.71).....	84
2) Sendikaların Kapatılmasının Hüküm Ve Sonuçları.....	85
a) Mal Varlığının Tasfiyesi.....	85
b) Tasfiye Sonucu Malların Tahsisi.....	86
D. Cezai Hükümler.....	89
1) Sendikalar Kanunu md. 59'da Yer Alan Hükümler.....	88
a) Para Cezalarının Verildiği Haller	89
b) Hapis Cezasının Verildiği Haller.....	90
2)Dernekler Kanununda Yer Alan Cezai Hükümler.....	92

SONUÇ

KAYNAKLAR

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
ASŞ	Avrupa Sosyal Şartı
AY	Anayasa
Bak	Bakınız
Der.K	Dernekler Kanunu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirisi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
md	Madde
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MK	Medeni Kanun
OHK	Olağanüstü Hal Kanunu
RG	Resmi Gazete
s	Sayfa
SBK	Serbest Bölgeler Kanunu
Sen.K	Sendikalar Kanunu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİSGLK	Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
Y4HD	Yargıtay 4.Hukuk Dairesi
Y9HD	Yargıtay 9 hukuk Dairesi
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD	Yargıtay Karar Dergisi

GİRİŞ

Günümüzde insanlık sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecini yaşarken, endüstri ilişkilerinde hem olumlu, hem de olumsuz gelişmeler yaşanmaktadır. Endüstri ilişkilerinin önemli ögesi olan sendikalar, bu gelişim ve değişimden kendi payını almaktadır. Küreselleşen dünya da sosyal, ekonomik ve siyasal koşullar nedeniyle etkinlikleri azalan, örgütlenme ve temsil sorunları ile karşılaşan sendikalar yeni bir döneme girmiş olup, yeni bir arayış içindedirler

Sendikalar toplumsal bir güç olmakla birlikte, aynı zamanda siyasal bir baskı aracıdır. Bu gücü kontrol altında tutmak için, her dönem yasal ve dolaylı yollarla engelleme çabaları harcanarak, son aşama olarak “sendikasız endüstri ilişkileri” ortamının yaratılması istenmektedir.

Sendikalar toplum yaşamına aktif girdiği zamandan başlayarak faaliyeti engellenmek istenmiş, bu doğrultuda çeşitli hükümlerle yasaklar uygulanarak faaliyeti engellenmeye çalışılmıştır. Konu başlığından da belli olduğu gibi, araştırmada sendikalara uygulanan yasaklar ve sonuçlarını ayrıntısıyla araştırmak istedik. Olabildiğince, sendikaların tabi tutulduğu eski yasalarla yeni değişiklikleri karşılaştırarak, gelişen süreç içinde yasaların son haliyle ne biçimde oluştuğunu incelemeye çalıştık.

Tezin birinci bölümünde sendikanın tanımı belirttikten sonra, sendikaların faaliyetleri başlığı altında sendikaların yasal faaliyetleri ve sendikalar için yasaklanan faaliyet alanları incelenmiştir. Sendikaların yasal faaliyetleri başlığı altında anayasada yer alan hükümler ve sendikalar kanununda yer alan yasal faaliyetler, yasak faaliyetler başlığı altında ise, anayasa ve sendikalar kanunundaki yasaklarla birlikte diğer kanunlarda yer alan yasaklar açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise birinci bölümde incelenen yasak faaliyetlerin sonuçlarını yine de çeşitli açılardan; yani, eski ve yeni değişiklikler ve sendikalar kanunu ile birlikte diğer yasalar açısından incelenerek yasak faaliyetlerin ne gibi sonuç ve yaptırımları olacağı ikinci bölümün konusunu oluşturmaktadır. Biraz daha açıklayacak olursak, sendikaların faaliyetinin durdurulması ve kapatılması halleri ele alındı. Ayrıca yasaya aykırı eylemlerde bulunan kişilere verilen parasal ve hapis cezaları ceza hükümleri başlığında ve bu konuda diğer yasalarda düzenlenen yasaklar, durdurmayla ve kapatmayla ilgili hükümler ele alındı.

Sonuç kısmında değerlendirme yapılarak yeni değişikliklerle ulaşılan son durum ve yapılması gerekenler ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SENDİKALARIN FAALİYETLERİ

A. Sendikal Faaliyetin Tanımı

Sendikalar Kanununda sendika: “İşçilerin veya İşverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik, sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlara denir” şeklinde tanımlanmıştır.

Kısa olarak sendika ne şekilde ifade edilirse edilsin, günümüzde sadece işçi veya işverenlerin menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla meydana gelen teşekküllerdir.¹

Sendika ve konfederasyonlar, tüzel kişiliğe sahibidir. Bu yüzden, her tüzel kişi gibi sendika ve konfederasyonların, hem hak sahibi olma ehliyeti ve hem de fiil ehliyeti vardır. Sendika ve konfederasyonlar, özel haklara sahip olabilecekleri gibi, kamu haklarına da sahip olabilir. Ancak, tüzel kişilerin ve bu arada sendikaların hak sahibi olma ehliyetleri, yasa dışında amaçları tarafından da sınırlanmıştır. Sendika ve konfederasyonlar aynı zamanda tüzel kişi olarak hakları kullanma ehliyetine de sahiptir. Bu yüzden, zorunlu organlara sahip oldukları andan itibaren (MK.md.47), sendika ve konfederasyonlar, amaçları dışında kalan hukuku işlemleri yapabilir. Hatta, sendika ve konfederasyonlar, haksız fiillerinden de sorumlu tutulur.²

Tüzel kişiye ait açık faaliyetler dışında sendikalara özgü faaliyetler mevzuatta belirlenmiştir. Başta Anayasa olmak üzere, yasalara, tüzüklere ve yönetmeliklere uygun olarak gerçekleştirilen bu faaliyetler, 2821 Sayılı Sendikalar Kanununda önce sadece “sendikaların” yapabilecekleri faaliyetler, sonra da hem sendikaların yapabilecekleri

---

¹ C. Anık, Çoğulcu Sistemde İşçi Sendikası, Ankara 1997, s. 24.

² K. Tunçomağ. T. Centel. İş Hukukunun Esasları.İstanbul.1999.Beta.s.293

faaliyetler, sonra da hem sendikaların hem de konfederasyonların yapabilecekleri faaliyetler olarak iki kısımda ele alınmıştır: “Sendikaların Çalışma Hayatına İlişkin Faaliyetler” ve “Sendika ve Konfederasyonların Sosyal Faaliyetleri ” (Sen.K.md.32,33).³

Sendikal faaliyetten anlaşılması gereken, sadece kanunda sayılan “çalışma hayatına ilişkin faaliyetler” ile “sosyal faaliyetler” (Sen.K.md.32,33) değil, aynı zamanda kanunun uygulanmasıyla ilgili tüm faaliyetler, bu arada sendikanın örgütlenmesine, sendikanın tanıtılmasına ve temsilcilerin yasa ve toplu iş sözleşmeleri ile belirlenen her türlü görev ve yetkilerine ilişkin faaliyetler de anlaşılmalıdır.⁴

B. Sendikaların Yasal Faaliyetleri

1) Anayasada Yer Alan Hükümler

Anayasada sendikaların faaliyetleri somut olarak iki konuda yer almaktadır. Birincisi, toplu iş sözleşmesi, diğeri ise grev hakkıdır:

Madde 53'te “ İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler “ hükmü yer almıştır.

Madde 54'te ise grev hakkı düzenlenmiştir. Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıktığı durumlarda grev yapılabilecektir. Anayasa bu hakkın da usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir. Ayrıca bu hakkın toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılmayacağı da belirtilmiştir. Maddede siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavt, işyeri işgali, işi

³ F. Demir. Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulaması, İzmir, 2001, s. 202

⁴ F.Demir.2001.s.185

yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler yasaklanmakla birlikte, greve katılmayanları çalışmasının engellenemeyeceği de düzenlenmiştir.

2) Sendikalar Kanununa Göre Yasal Faaliyetler

Kanunda belirtilen yasal faaliyetler iki alt başlık halinde incelenmiştir. Birincisi. Çalışma hayatına ilişkin olan faaliyetler, diğeri ise sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetler adı altında incelenmiştir.

a) Çalışma Hayatına İlişkin Faaliyetler

aa) Toplu Sözleşmesi Yapma

Anayasada sendikaların faaliyetleri somut olarak iki konuda yer almaktadır. Birincisi, toplu iş sözleşmesi, diğeri ise grev hakkıdır. Madde 53'te “ İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler “ hükmü yer almıştır. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenleneceği aynı maddede belirtilmiştir. Her ne kadar bu ibareden toplu iş sözleşmesi ve grev hakkının sahipleri olarak işçiler gösterilmişse de, bu hakkın kullanımı işçiler aracılığı ile değil, onların örgütlenmiş kuruluşları olan sendikalar vasıtasıyla gerçekleştirilecektir.⁵ Bu bakımdan işçilerin hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirilmek amacıyla kurulan sendikaların birinci faaliyeti toplu sözleşme akdetmek olacaktır. Bu sendikaların en öncelikli faaliyeti sayılmaktadır.

Toplu iş sözleşmelerinin amacını ise işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarını kolektif düzeyde düzenleme isteği oluşturmaktadır. Her ne kadar toplu iş sözleşmesi hakkı işçi ve işverenlere tanınmışsa da bu yolla esas itibariyle işçilerin haklarının

⁵ C. Tuncay, Toplu İş Hukuku, İstanbul-1999, s. 83; F. Şahlanan,s. 221.

korumanın amaçlandığı ileri sürülmüştür.⁶ Olaya işçi sendikaları açısından bakılacak olursa bir işçi sendikasının güçlenmesi ve gelişmesi, mümkün olduğu kadar çok işyeri ve işçiyi kapsayan ve işçilere en üst düzeyde menfaat sağlayan toplu iş sözleşmesi yapmasına bağlı olduğu söylenmektedir.

1982 Anayasası ile de güvence altına alınan toplu iş sözleşmesi ile grev hakkı ilk olarak 1961 Anayasası ile kabul edilerek güvenceye kavuşturulmuş ve böylece sendika özgürlüğü ve grev hakları aynı amaçta birleşen bir bütün oluşturmuşlardır.⁷

bb) Grev ve Lokavt Kararı Verme

İşçi ve işveren sendikalarının grev ve lokavt kararı alma yetkileri vardır. Grev ve lokavt kararı verme sendikaların toplu iş sözleşmesi yapma faaliyetlerinin tabii bir sonucu olarak kabul edilmelidir. Bu durum Sendikalar Kanunu 32/4 bentte açık ifade edilmiştir. İşçilerin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapmak ve grev veya lokavta karar vermek faaliyetleri birbirini tamamlayan fiiller olarak kabul edilmektedir.⁸ Bir başka deyişle, sendikaların toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi duruma göre grev veya lokavta karar vermeye ve onu yönetmeye kadar uzanabilir (md.32/4). Esasen toplu iş sözleşmesi ve grev hakkından yoksun bir sendikacılık gerçek anlamda bir sendikacılık değildir.⁹

---

⁶ C. Tuncay, a.g.e. s. 108

⁷ D. Ulucan, Toplu İş Sözleşmesi Özerkliği ve Hukuki Niteliği, İstanbul 1981, s. 111.

⁸ A. Tuğ, Sendikalar Hukuku, Ankara, 1992, s.201.

⁹ C. Tuncay, Toplu İş Hukuku, s.83.

cc) Toplu İş Uyuşmazlığının Yanı Olma

Sendikalar, toplu iş uyuşmazlığının yanı oldukları için, bu konuda ilgili makama, arabulucuya, hakem kurullarına, iş mahkemelerine ve diğer yargı organlarına başvurabilir (Sen. K.m.32/2); görüş bildirebilir veya talepte bulunabilir.¹⁰

dd) Dava Açmaya ve Husumete Ehil Olma

Sendikaların üyelerine ve tüm işçilere yapabileceği en önemli adli yardım, onlar adına dava açabilmektir. Bu yüzden, Sendikalar K. m.32/3, sendikaların dava açma hakkını ayrıca belirtmiştir. Sendikaların bu dava açma ve davada hasım olma ehliyeti, onların tüzel kişi olarak sahip oldukları genel dava ehliyetlerinin dışında kalır ve iki çeşittir.

Bunlardan ilki, sendikaların çalışma hayatından ve iş mevzuatından doğan hususlarda, bu mevzuatın uygulanmaması nedeniyle dava açma ehliyetine sahip olmasıdır. Uygulamada sendikalar, yasa dışı lokavt, grevin saptanması, yetkinin iptali ve toplu iş sözleşmesinden, daha doğrusu toplu iş sözleşmesinin düzenleyici bölümünün uygulanmaması veya eksik uygulanmasından ötürü açılmaktadır. Bu davalar, tespit davası (TİSGLK.m.60), ifa davası (TİSGLK.m.61) veya yenilik doğurucu dava da olabilir.¹¹

Diğeri ise, sendikaların, işçilerin ve iş verenlerin, bunlar ölmüşse mirasçılarının özel haklarını korumak üzere dava açabilmesidir. Sendikanın bunları temsilen dava açabilmesinin hukuki niteliği, Sendikalar K.m.32/3'te (üyelerini ve mirasçılarını temsilen dava açma yetkisi) açıkça yer verilen yasal temsil yetkisidir. Nihayet, sendikaların üyeleri veya mirasçıları adına dava açma hakkı sendika genel merkezine

¹⁰ K. Tunçomağ-T. Centel, a.g.e. , s. 294.

¹¹ K. Tunçomağ-T. Centel, a.g.e. , s. 294-295

aittir. Sendika şubelerinin, tüzel kişilikleri olmadığından, dava açma ehliyeti bulunmamaktadır. Buna rağmen, sendika genel merkezleri, şube yönetim kurullarına dava açma yetkisi verebilmektedir.¹² Sendika üyesi olduğu ispat edilemeyen işçi adına dava açılmayacağı gibi, emeklilik ile sendika üyeliği sona erdiğinden, sendika emekli adına da dava açamaz.¹³

b) Sendikaların Yapabilecekleri Sosyal , Ekonomik ve Kültürel Faaliyetler

Anayasanın 51. maddesi işçi ve işverenlerin sendika hakkını güvence altına alırken sendikaların üyelerinin çalışma ilişkilerinde “ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını” korumak ve geliştirmek üzere kurulacağını dile getirmiştir. 2821 sayılı Sendikalar Kanunu 33.maddesinde sendika ve üst kuruluşların yapabilecekleri sosyal ve ekonomik faaliyetleri saymış bulunmaktadır.

aa) Genel Hükümlere Göre Yapabilecekleri Faaliyetler

Sendikaların birer tüzel kişi olarak “genel hükümlere” göre yapabilecekleri sosyal faaliyetler “hak” ve “fiil” ehliyetinden kaynaklanan faaliyetler olarak iki kısımda incelenebilir.

aaa) Hak Ehliyetine Dayanarak Yapabilecekleri Faaliyetler

Hak ehliyetinden kaynaklanan faaliyetler “özel” ve “kamu” hukuku alanlarında olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sendika ve konfederasyonların birer tüzel kişi olarak malvarlığı ve şahıs varlığı hakları bunlar arasındadır. Sendikalar Kanunu’nda da ayrıca hükme bağlanan bu haklar sayesinde (md.41), sendikalar hak ve borçlara ehil olarak “satış” sözleşmesinden “vekalet” sözleşmesine kadar amaçları doğrultusunda her türlü

¹² Berksun, Abdullah., Eşmelioglu, İbrahim., Açıklamalı, Gerekçeli Sendikalar Kanunu. Ankara 1989 s.633.

¹³ F. Demir, İş Hukuku. s.203. Günay, a.g.e, s. 153-155.

malvarlığına sahip olmakta ve kendilerinin özel hukuk alanındaki her türlü davada temsil ettirebilmektedirler.¹⁴

Kamu hukuku alanında ise, “niteliklerine uygun düştüğü oranda” sendika ve konfederasyonlar da gerçek kişiler gibi Anayasada yazılı bulunan her türlü hak ve özgürlüklerden yararlanabilmektedirler. Ancak, bütün bu hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması (md.13), kötüye kullanılması (md.14) ve durdurulması (md.15) hakkındaki hükümler gerçek kişiler gibi sendika ve konfederasyonları da bağlayacak, yürütülen faaliyetler Anayasada belirtilen bu hükümler çerçevesinde gerçekleştirilebilecektir.¹⁵

bbb) Fiil Ehliyetine Dayanarak Yapabilecekleri Faaliyetler

Fiil ehliyetine dayanarak sendikaların organları ve temsilcileri aracılığı ile gerçekleştirebilecekleri faaliyetleri ise “hukuki işlem ehliyeti” ile “hukuka aykırı fiillerden” kaynaklanan sorumluluk ehliyetini kapsamaktadır. Gerçekten sendika ve konfederasyonlar birer tüzel kişi olarak genel hükümlere göre organlarının yapmış olduğu hukuki işlemler ile borç altına girerler ve organların yapmış olduğu haksız fiillerden sorumlu tutulurlar.¹⁶ Ancak organların yapmış olduğu hukuki işlemler ile hukuka aykırı fiillerden sorumlu tutulabilmesi için, yapılan işlemlerin tüzükte gösterilen amaca uygun olması gerekir (MK.md.48/2). Aksi halde, organın faaliyet alanı dışında kalan haksız fiilden dolayı tüzel kişi sorumlu tutulmayarak fiili işleyen kişi sorumlu olacaktır.¹⁷

¹⁴ F. Demir, Sendikalar Hukuku. 4. Baskı. Barış yay. İzmir 1999., s.29.

¹⁵ F. Demir, Anayasa Hukukuna Giriş, s.277.

¹⁶ K. Tunçomağ, T. Centel, İş Hukuku s. 293.

¹⁷ F. Demir, Yargıtay Kararları Işığında İŞ HUKUKU ve UYGULAMASI, 2002., s. 204

bb) Sendikalar Kanununa Göre Yapabilecekleri Diğer Faaliyetler

Sendikalar Kanununun 33.maddesinde, sendika ve konfederasyonların yukarıda genel hükümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka, aşağıda belirtilen faaliyetlerde bulunabilecekleri ayrıca hüküm altına alınmıştır.

aaa) Adli Yardımda Bulunma

Sendika ve konfederasyonların “çalışma hayatına ilişkin faaliyetler” çerçevesinde yukarıda açıklanan ve sadece sendikaların üyelerini ve mirasçılarını temsilen “dava açmak” veya “açılmış davalarda hasım olmak” faaliyetlerinden başka kanun, hem sendikaların hem de konfederasyonların üyelerine ve mirasçılarına adli yardımda bulunabileceklerini hükme bağlanmıştır (Sen.K.md.33/1). Çalışma hayatına ilişkin faaliyetler arasında sayılan yetki, yorum, grev veya lokavt gibi davalarda sendika taraf olarak davacı veya davalı olduğu halde sosyal faaliyetler arasında sayılan hizmet akdi veya emeklilik gibi davalarda sendika veya konfederasyon taraf değildir.¹⁸

Söz konusu olan adli yardım üyeler ve mirasçılar için Sen.K.md.32/3’te düzenlenen temsile dayalı dava ehliyeti dışındaki bir adli yardımdır. Örneğin, sendikanın iş ve sosyal sigorta konularında bu kişiler için avukat tutması, hukuki sorunları hakkında inceleme ve araştırma yapması, yol göstermesi gibi konular adli yardımın konusuna girer.¹⁹

bbb) Kurullara Temsilci Göndermek

Sendikalar Kanunu md. 33/2’de “Kanun ve uluslar arası antlaşma hükümlerine göre toplanan kurullara temsilci göndermek” de sendikaların önemli faaliyetleri arasında

¹⁸ Ö. Eyrenci, Sendikalar Hukuku ,1984, s.167., F.Şahlanan, Sendikalar Hukuku, 1995. s.283.

¹⁹ C. Tuncay, Toplu İş Hukuku. s. 90., R. Işık, İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi, Ankara 1977, s.113.

sayılmıştır. Günümüzde sendikaların işlevlerinin arttığı bir gerçektir. Bunun sonucu olarak da gerek ulusal, gerekse de uluslar arası kuruluş ve kurullara katılarak çoğulcu toplumların vazgeçilmez unsurları haline gelmişlerdir. Sendikaların işlevleri itibariyle sadece toplu iş sözleşmeleri yoluyla üyelerinin ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumakla birlikte, ulusal ve uluslar arası bazı kuruluşlara katılarak, kullanılan kamu yetkilerinin oluşumunda rol oynamaya başlamışlardır. Sendikalar bu konumuyla derneklerden farklı olarak, meslek teşekküllerine yaklaşan bir görünüm içine girdiği savunulmaktadır.²⁰

Sendikaların temsilcileri aracılığıyla katılacakları kurul ve komisyonlar değişik yasalarda gösterilmiştir. Bunlar, 4841 sayılı kanunun 17. md. si uyarınca Çalışma Meclisine, 4792 sayılı kanunun 17. Md. sine göre Sosyal Sigortalar Genel Kuruluna, 4837 sayılı kanunun 10. Maddesi uyarınca İşçi ve İşçi Bulma Kurumunun Danışma Kurulu ile Mahalli Danışma Komisyonlarına ve 580 sayılı kanun uyarınca Genel Kurul ve Yönetim Kuruluna katılacaklardır. Ayrıca Asgari Ücret Tespit Komisyonu ve Yüksek Hakem Kurulu da bu nitelikte kurumlardandır.²¹

Sendika ve konfederasyonlar üyesi buldukları uluslar arası üst kuruluşların toplantı ve genel kurullarına da temsilci yollarlar.

Yasa ve uluslararası antlaşma uyarınca toplanan kurullara katılan işçi temsilcilerinin hizmet sözleşmeleri feshedilemez. 4792 sayılı Yasa md. 25, 4837 sayılı Yasa md. 12/ 3 ve 3146 sayılı Yasa m. 26/6 tarafından açıkça kabul edilen bu sonuç, diğer kurullara katılan işçi temsilcileri için de uygulanması gerekir. İşverenin hiçbir haklı neden bulunmadan gerekli izinden kaçınması halinde, işçinin bu kurullara katılması sözleşmelere aykırılık doğurmaz. Buna rağmen, işveren işçi temsilcisini işten çıkarırsa, yapılan fesih geçersizdir.²²

²⁰ F. Demir, İş Hukuku. s. 247.

²¹ K. Tunçomağ, T. Centel, İş Hukuku s. 297.

²² K. Tunçomağ, T. Centel, İş Hukuku s. 29; Eyrenci ,a.g.e. s. 169.

ccc) Yardımlaşma Sandıkları Kurmak

Kanuna göre, “herhangi bir bağışta bulunmamak kaydı ile evlenme, doğum, hastalık, ihtiyarlık, ölüm, işsizlik gibi hallerde yardım ve eğitim amacıyla sandıklar kurulmasına yardımcı olmak ve nakit mevcudunun yüzde beşinden fazla olmamak kaydı ile bu sandıklara kredi vermek”, sendika ve konfederasyonların yaptığı faaliyetler arasında sayılmaktadır. (Sen. K. Md. 33/4)

Unutmamak lazımdır ki, kanun hükmünden de anlaşılacağı gibi, sendika ve konfederasyonlar bu sandıkları kuramayacaktır, sadece üyelerini teşvik ederek bu tür sandıkların kurulmasına yardımcı olabilecektir. Ayrıca , herhangi bir bağışta bulunmamak kaydıyla bu tür yardım faaliyeti öngörüldüğünden; üyelerin kurduğu bu sandıklara sadece nakit mevcudunu yüzde beşi kadar bir kredi, yani geriye alınmak üzere borç verebileceklerdir.²³

Sendika ve konfederasyonlar, grev ve lokavt fonu da kurabilir.²⁴ Bunun gibi, sendika ve konfederasyonlar, Der. K. 90. md.’ne esaslanarak mahallin en büyük mülki amirinden izin almak koşuluyla, merkez ve şubelerinin bulunduğu yerlerde, lokal açma ve işletme olanağına da sahiptir.²⁵

ddd) Kurs ve Konferans Düzenleme ve Kültürel Tesisler Kurmak

Sendika ve konfederasyonların “sosyal faaliyetleri” arasında sayılan “kurs ve konferans tertip etmek”, onların “kültürel faaliyetlerini” de kapsayacak şekilde genişletilmiş bulunmaktadır. Bunlar arasında;

²³ Ü Narmanlıoğlu Toplu İş İlişkileri, D.E.Ü Yayını, 2001, s. 241.

²⁴ F. Demir, Sendikalar, s. 235.

²⁵ K. Tunçomağ, T. Centel, İş Hukuku s. 296

- Üyelerinin mesleki eğitim, bilgi ve tecrübelerini yükseltmek için çalışmak;
- Teknik ve mesleki eğitim tesisleri kurmak (md. 33/6) ;
- Milli tasarruf ve yatırımların gelişmesine, reel verimliliğin artmasına hizmet edecek kurs ve konferanslar tertip etmek;
- Sağlık ve spor tesisleri, kütüphane, basım işleri için gerekli tesisler kurmak,
- İşçilerin boş zamanlarını iyi ve nezih şekilde geçirmeleri için imkanlar sağlamak (md. 33/3).
- Gelirlerinin en az yüzde onunu üyelerinin mesleki eğitim ile bilgi ve tecrübelerini artırılması için kullanmak (md. 44/2); zorundadırlar.
- Ayrıca “sendikaların üyeleriyle çalıştırdıkları üyeler dahil hiç kimseye borç veremeyeceklerini fakat nakit gelirlerini %5’ni aşmamak kaydıyla sosyal amaçlı harcamalarda bulunabilecekleri de belirtilmiştir (md. 44/4).

eee) Kooperatifler Kurulmasına Yardım Etmek

Kooperatifçilik faaliyetleri sosyal politik alanda işçilerin kendi kendine yardım etmenin önemli vasıtalarından biridir. Kooperatifler ile işçilerin ekonomik ve sosyal menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Sendikalar, toplu sözleşmelerle işçilere ücret artışları ve diğer yararları sağlarken, öte yandan işçilerin kooperatifler kurmasına yardımcı olmak, işçilerin tasarruflarında bulunmalarına ve diğer sorunların çözümlenmesine yardımcı olurlar.²⁶

Sendika ve konfederasyonlar nakit mevcudunun yüzde onundan fazla olmamak kaydıyla bu kooperatiflere % 5’ inden fazla olmamak kaydıyla da sosyal güvenlik amaçlı sendikalara kredi verebilirler (Bak. Sen. K. Md. 33/4 ve 5).

Kanunda kurulacak kooperatiflerle ilgili bir sınırlama getirilmediğine göre, tüketim, kefalet, üretim veya yapı kooperatifleri türünden herhangi biri veya birden fazlası kurulabilecek demektir. Böylece sendikalar bir yandan işçilere toplu

sözleşmelerle ücret artışları ve sosyal yardımlar sağlarken, öte yandan işçilerin kooperatif kurmalarına yardımcı olarak tasarruflarının değerlendirilmesine öncülük edeceklerdir. Nitekim batı ülkelerinde sendikalar, işçilerin sosyal ve iktisadi durumlarını geliştirmek için sadece toplu sözleşme faaliyetinde bulunmakla yetinmemekte; özellikle tüketim ve konut kooperatifleri kurarak işçilere iktisadi ve sosyal çıkarlar sağlamaya çalışmaktadırlar.²⁷

Yasada işçi ve işveren kuruluşlarının tüzel kişiliği bünyesinde ve onun kontrolünde sandık ya da kooperatif kurulmasına izin verilmemiş, yardımcı olunmasından söz edilmiştir. O halde ister yardım sandığı olsun ister kooperatif olsun bu kuruluşlar sendika tüzel kişiliği içinde yer alamayacakları gibi gelir-giderleri de sendika bütçesinin dışında kalırlar.²⁸

fff) Sinai ve İktisadi Teşebbüslere Yatırım Yapmak

Yatırım yapmak sendikacılık amaçlarıyla bağdaşmaz. Sendikaları ticaret yapmaya itecek gibi gözüktüyorsa da sendikalarda biriken fonların ekonomik hayata katkıda bulunması, değerlendirmesi amacıyla böyle bir hüküm getirilmiştir (Sen.K.md.33/7). Bunla beraber bu yatırım nakit mevcudunun % 40'ı ile sınırlı tutulmuştur. Almanya'da ise sendikalar üyelerinin sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmek amacıyla önemli sinai yatırımlar yapmaktadırlar.²⁹

Ellerinde biriken fonları verimli ve rasyonel kullanmaları bakımından, gerek ortaklıklar kurmak gerekse mevcut ortaklıklara yatırım yapmak suretiyle değerlendirilecek bu fonlar, kuşkusuz hem ülkemizde ihtiyacı duyulan alanlarda açılacak yeni iş yerleri

---

²⁶ N.Çelik, Kolektif İş Hukuku, Sendikalar, İstanbul. 1976. s. 315; Ö.Eğrenci, a.g.e. s. 170.

²⁷ Ö. Eyrenci, s.170-171; F. Şahlanan, s.286.

²⁸ C. Tuncay, Toplu İş Hukuku, s. 91.

²⁹ M. Demircioğlu, Dünyada İşçi Sendikaları, İstanbul 1987, s.131.

sayesinde istihdam artışına hem de sendikaların mali yapılarının güçlenmesine katkıda bulunacaktır.³⁰

Sendika ve konfederasyonların elde ettikleri gelirleri üyeleri ve mensupları arasında dağıtamamaları kuralının bir istisnası vardır. Sendikalar Kanunu md.39/3 cümle 2'de yer alan bu istisnaya göre sendika ve konfederasyonlar, grev ve lokavt süresince tüzüklerine göre üyelerine yardım yapa bilirler. Hatta, tüzüklerinde bu yönde hüküm bulunmasa dahi, sendika ve konfederasyonların anılan yetkisinin bulunduğu kabul edilmesi gerekir.³¹

ggg) İşyeri Sendika Temsilcisi Atamak

Sendikalar, işyerlerinde faaliyetlerini genellikle işyeri sendika temsilcileri aracılığıyla yürütmektedir. İşyeri sendika temsilcileri, sendika ile işyerinde çalışan sendikaları işçiler ve işverenler arasında köprü hizmeti görür. Bu nedenle, işyeri sendika temsilcileri, işyerinde işçi- sendika ve işçi-ışveren ilişkilerinin iyi veya kötü oluşumunda önemli rol oynar. Sonra, işyeri sendika temsilcisi, işyerinde sendikanın ve sendikalı işçilerin haklarının savunucusu olarak sürekli biçimde işverenin muhatabı olma durumundadır.³²

Sendikalar Kanunu 34/1 maddesi işyerinde temsilci atama yetkisini yalnızca toplu iş sözleşmesi tarafı olan sendikaya tanımıştır. Bunu bir sonucu olarak toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi almış, ancak sözleşmeyi imzalamamış, dolayısıyla henüz taraf olmamış sendika, temsilci gösteremeyecektir. Temsilciler mutlaka sendikanın işyerinde çalışan üyeleri arasından atanacaklarıdır.³³

³⁰ F. Demir, Sendikalar, s.241; F. Şahlalan , s.288.

³¹ K. Tuncomağ, T. Centel, a.g.e, s. 297.

³² K. Tuncomağ, T. Centel, a.g.e, s. 298.

³³ Ö. Eyrenci, s.157; F. Şahlalan, s.230.

İşyeri sendika temsilcisinin görevi, sendikanın yetkisi süresince devam eder (Sen.K.md.35). buna göre, toplu iş sözleşmesinin bitimiyle birlikte, temsilcilik görevi de son bulacak; ancak, süresinin bitiminden önce yetkiyi alabilecek olan daha önceki taraf sendika aynı kişiyi temsilci olarak atayabilecektir.

Kanununun 35.maddesi temsilcilerin görevlerine değinmiştir. Bunları "işyerine münhasır kalmak üzere işçilerin dileklerini dinlemek ve şikayetlerini çözmek, işçi ve işveren arasındaki işbirliği ve çalışma ahengi ile çalışma barışını devam ettirmek, işçilerin hak ve menfaatlerini gözetmek, iş kanunları ve toplu iş sözleşmelerinde, öngörülen çalışma şartlarının uygulanmasına yardımcı olmak" şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca son olarak belirtmek gerekir ki, temsilcilerin görevleri işyeri ile sınırlı olacaktır.

C. Sendikaların Yasak Faaliyetleri

1) Anayasada ve Sendikalar Kanunu'nda Yer Alan Yasaklar

Anayasada sendikaların yasak faaliyetlerini kapsayan düzenlemeler var. Temel yasaklar olarak Anayasanın 13, 14, 51/8 maddelerini kapsamaktadır. Aynı yasaklar sendikalar kanununda da hükme bağlanmıştır (Sen. K. md..37). Bunlar ikiye ayrılmaktadır; birincisi, temel hakları kötüye kullanma yasağıdır, ikincisi ise, sendika ve konfederasyonların yönetim ve Anayasasının işleyişlerinin "Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı" faaliyetlerdir.

4. md'de temel yasaklarla ilgili olarak "Kanun devletin ülkesi ve milliyetiyle bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması maksadıyla sınırlamalar koyabilir." hükmü yer almıştır.

Gülerman'a göre; "Temel yasaklarda öncelikle devletin bütünlüğünü, milletin ve işçilerin diriliğini sağlayacak sınırlandırmalar bulunmaktadır."³⁴

1982 anayasasının 52. maddesi sendika faaliyetleriyle ilgili olarak, kapsamlı sınırlamalar getirmiştir. 52. maddenin gerekçesinde her hak ve özgürlük gibi, sendika hak ve özgürlüğünün de ancak anayasa nizamının varlığı ile mümkün olduğunu belirtmiştir.³⁵

Anayasanın 3.10.2001 ve 4709 sayılı yasa ile değişiklikten önce 13/1. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin genel sınırlama sebepleri açık belirtilmiştir: "Temel hak ve özgürlükler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile kanunla sınırlana bilir" (An.md.13/1).

Anayasanın 4121 sayılı yasayla yürürlükten kaldırılan 52. maddesinin yollama yaptığı 13. maddenin getirmiş olduğu sınırlamalar, ferdi sendika özgürlüğünden ziyade kolektif sendika hak ve özgürlüğünü, diğer bir deyişle tüzel kişi olan sendika ve konfederasyonların özgürlüğünü ilgilendirmektedir. İşte sendika ve konfederasyonlar bu genel sınırlama sebeplerine aykırı hareket ve faaliyetlerde bulunamayacaklardır. 4709 sayılı kanunla değiştirilen 13. madde eski kanunda sayılan genel kısıtlama sebeplerini saymadan ilgili maddelere atıf yapmıştır.

Özellikle şunu belirtmek gerekiyor ki, 52 maddenin yürürlükten kalkmış olması, atıf yapmış olduğu 13'rd. ye sendikaların aykırı davranabilecekleri anlamına gelmez.³⁶ Son haliyle 13. maddeye göre temel hak ve özgürlükler, özlere dokunulmadan, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzenine ve laik Cumhuriyetin

³⁴ A.Gülerman, 2811 sayılı kanun üzerine görüşler, İşveren dergisi, Temmuz 1989, s.82

³⁵ A. Özer, Gerekçeli ve 1961 Anayasası ile Mukayeseli 1982 Anayasası. Ankara 1984, s. 225

³⁶ F. Demir, Sendikalar ..., s.249 ve M. Kocaoğlu., Kollektif Sendika Özgürlüğü ve Faaliyetlerinin Hukuksal çerçevesi. Ankara 1997, s.82. ve C. Tuncay, a.g.e, s.92

gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmamak şartıyla diğer maddelerde sayılan sebeplerle sınırlandırılabilir.(md 13)

a) Temel Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanılması

Sendikalar Kanunu sendika ve konfederasyonların T.C Anayasasının 14. maddesindeki yasaklara aykırı hareket edemeyeceklerini hükme bağlamıştır. (md.37/1). Anayasanın 14 ncü maddesi temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını yasaklamış olup, temel hak ve hürriyetlerin hepsinde olduğu gibi sendikal hak ve özgürlüklerde aşağıdaki amaçlarla kullanılamaz.³⁷

- a. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak.
- b. İnsan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler.
- c. Temel hak ve özgürlüklerin bu hak ve özgürlükleri yok etmek amacıyla kullanmak.

Yukarıda sayılan "Kötüye Kullanma Sebepleri" arasında "Temel hak ve özgürlükleri yok etme özgürlüğü" de kötüye kullanma sebebi sayılmıştır (AY.md.14).

Anayasaya göre temel hak ve özgürlükler, ancak bu madde yazılı amaçları gerçekleştirmek için kullanıldıkları bu özgürlüklerin kullanılması ile maddede sözü edilen eylemler arasında açık ve yakın nedensellik ilişkisi takdirde kötüye kullanılmış sayılabilmelidir.³⁸

1961 Anayasasında olduğu gibi, 1982 Anayasasında da temel hak ve özgürlüklerin önlenmesi ve kötüye kullanılması üzerinde özellikle durulmuştur. Yeni Anayasa değişikliklerinde aynı konuda yeni düzenlemeler yapılmıştır. "Gerek kötüye

³⁷ F. Demir, ... İş Hukuku..., s 250 . M. Kocaoğlu. a.g.e, s.82

³⁸ E Özbudun Türk Anayasa Hukuku, Yetkin yayınları, Ankara, 1989,s 92; Z. Gören.Anayasa Hukukuna Giriş, Barış, İzmir, s 374.

kullanılmanın önüne geçilmesinde, gerekse sınırlandırmanın yapılmasında güdülen amaç temel hak ve özgürlüklerin serbestçe kullanılmasını sağlamak ve gerçekleşmesi için gerekli ortamı hazırlamaktır."³⁹

Anayasa hükümlerinden hiç biri, Devlete veya kişilere Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz (A.Y.14/2).

Devletin bütün organ, kurum kuruluş ve kişileri gibi birer tüzel kişi olan sendika ve konfederasyonları da "temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesi"ni yasakladığı gibi, anayasamız belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmamasını istemektedir.

1982 Anayasası olağan dönemlerde genel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında, sınırlamanın sınırı olarak beş ilke benimsemiştir. Bu ilkeler İnsan Hakları Konvansiyonundan alınmıştır.⁴⁰

- Sınırlama kanunla yapılabilir.
- Sınırlama " Anayasanın sözüne ve ruhuna" uygun olmak zorundadır .
- Sınırlama Anayasada gösterilen" genel ve özel sebeplere" dayanmalıdır
- Sınırlama "Demokratik toplum düzeninin gereklerine " uygun olmak zorundadır
- Sınırlamada ölçülülük ilkesine uyulmalıdır.

Nihayet bütün bu yasaklara aykırı faaliyette hareket edenlerin hakkında uygulanacak yaptırımlar kanunla düzenlenecektir (md.14/3)

³⁹ F. Demir, Sendika..., s. 247

⁴⁰ Ş. Gözübüyük, Anayasa hukuku, Turhan Kitapevi, Ankara,1993, s. 152; U. Oktay, 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi, Kazancı yayını no:121, İstanbul, 1992, s. 163-179.

İşte bu yasaklara aykırı faaliyette bulunmanın yaptırımını ise, sendika ve konfederasyonların, savcının istemi üzerine iş mahkemesinin kararıyla kapatılmasıdır (Sen.K.58/1).

b) Cumhuriyetin Niteliklerine ve Demokratik Esaslara Aykırılık

Sendika ve konfederasyonların tüzükleri gibi yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz. (Sen.K md. 37. AY.md.51/8) Bu bağlamda, Cumhuriyetin nitelikleri, AY..md..22'de demokratik, laik ve sosyal devlet olarak ifade edilmiştir.

Sendikalar Kanununun 37. maddesinin birinci fıkrası sendika ve konfederasyonların Anayasanın 14 maddesindeki yasaklara aykırı hareket etmeyeceğini belirtiyor ve aynı maddede ikinci bir yasak olarak, yönetim ve işleyişin Anayasada belirtilen cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamayacağını kesinleştiriyor ve kollektif sendika özgürlüğünü güvence altına alır.⁴¹

Anayasanın 51/son maddesini 1961 Anayasasının 46 maddesiyle karşılaştırsak, yasa maddesinin son halinde "Cumhuriyetin nitelikleri" ifadesi eklenmiştir .Cumhuriyetin nitelikleri Anayasanın ikinci maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: "Türkiye Cumhuriyeti , toplum huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir."(AY.md.2)

"Bütün bu düzenlemelerin amacı, ülkede her türlü kargaşalara son vererek, istikrarı sağlamak, özgürlüklerin kötüye kullanımını önlemek,özellikle egemenliğin

---

⁴¹ A. Çifter, Anayasamızda Sendika Kurma, Toplu İş Sözleşmesi, Grev Hakkı, s. 1546

kayıtsız şartsız Türk Devleti tarafından yetkili organlar eliyle kullanılmasını sağlamaktır."⁴²

Anayasada esasen "Cumhuriyetin nitelikleri arasında "demokratik olma ilkesinin AY.51/Son' da" demokratik esaslara aykırı olamaz" şeklinde yer verilmesi anlamının pekiştirilmesine yönelik olduğu ileri sürüldüğü⁴³ gibi, bu tekrarın "demokratik" olma ilkesini daha fazla güçlendirmek ve bu ilkeyi daha önemli kılmak olduğunu savunmanın yanlış olduğu, çünkü Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan ilkelerinin her birinin "demokratik" olma ilkesi kadar önemli olduğunu ifade edenler⁴⁴ ve "yeni düzenlemedeki bu farklılığın esas anlamı, Anayasa 51/Son'daki hükmün artık hem içe dönük anlamda, sendika içi demokrasiyi amaçlayıcı ve hem de sendika ve konfederasyonların tüzük yönetim ve işleyişlerinin Cumhuriyetin niteliklerine de aykırı olamayacağı belirtilerek, dışa dönük anlamda, Cumhuriyetin niteliklerine aykırı faaliyetlerinde yasaklandığını belirtici olmasındadır"⁴⁵ şeklinde ifade edenler vardır.

Anayasada yer alan bu kuralın Sen.K.6/4 maddesinde tüzükler bakımından tekrar edilerek bu kurallara aydınlık açısından tüzüklerin yargı denetimine açık olmasını sağlamıştır. Bu düzenleme sendika içi demokrasiye aykırı olan tüzüklere Sen.K.54/1 maddesine göre idari makamlar tarafından iş mahkemesine baş vurma olanağı tanımıştır. (Sen.K.54/1). Bu aykırılık dışa dönük nitelikteyse, bu durumda suç niteliği taşıyarak Sen.K.6/son maddesi gereğince, (54/1 maddesine göre değil) Cumhuriyet Savcılığına intikal ettirilerek ve Sen.K.58 maddesi gereğince sendika ve konfederasyonların kapatılması yoluna gidilecektir.⁴⁶

---

⁴² M. Kocaoğlu, a.g.e, s. 84

⁴³ N.Çelik, Anayasanın Sendikacılık Üzerinde Etkisi, TÜTİS Mart 1983, cilt 7, sayı 2, s.5

⁴⁴ F. Demir, Sendikalar... , s. 251

⁴⁵ F. Şahlanan, Sendikaların İşleyişinin Demokratik İlkelere Uygunluğu, İstanbul 1980, s.36

⁴⁶ A. Tuğ, a.g.e, s. 212

Kanunda belirtilen (37/1) "Demokratik Esaslar" terimi oldukça geniş kapsamlıdır. Bu terimin uygulamada ne gibi hususlar kapsayacağı açık belirtilmemişse de, içine nelerin girdiği konusunda örnekler verebiliriz; yöneticilerin seçimle işbaşına gelmesi, çoğunluğun yönetimle işbaşına gelmesi, çoğunluğun yönetim hakkı, eşit davranma esası, üyelerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması, seçimlerde gizli oy, açık sayım esasının uygulanması ve ayrıca Anayasamızda yer alan esaslara uygun olarak hazırlanan "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Siyasi Kütükler Hakkında Kanun", "Seçim Kanunu" ve "Siyasi Partiler Kanunu" nun demokratik esaslarından da hukuki boşlukların doldurulmasında uygulamada yararlanılacaktır.⁴⁷

2) Sendikalar Kanununda Yer Alan Yasak Faaliyetler

a) Siyaset Yasağı

Sendikalar için uygulanan yasaklar içinde en çok eleştirileni sendikalara siyasi faaliyetin yasaklanması konusu olmuştur. Uzun süre salt bir yasak olarak uygulanan siyaset yasağı hem Anayasada hem de Sendikalar Kanununda yasaklanmıştır. Anayasadan kaldırılan bu yasak Sendikalar Kanununda da hafifletilmekle beraber "sınırlı siyaset yasağı" şeklinde halen tutulmaktadır.

aa) Siyaset Yasağının Kapsamı ve İçeriği

İşçi eylemlerinin toplumsal bir güç olarak ortaya çıktığı ve örgütlenme aşamasına ulaştığı her ülkede sendikaların politika ile olan ilişkisi, her zaman gündemde bulunmuş ve yasalara yansımıştır.

Ülkelerde demokrasi geliştikçe güncellik kazanır. Bunun iki nedeni vardır; birincisi işçi yaşamının salt toplu sözleşme düzeni içinde güvence altına alınması yeni

⁴⁷ F. Demir, Sendikalar , 1999, s. 75; K. Tunçomağ ve T. Çentel, a.g.e, s. 302

yaşam koşullarının zorlaşması ve karmaşıklığıyla imkansız duruma gelmesiyle yeni güvence kaynağı için, yeni yasalara ihtiyaç vardır. Yasaların politik ortam ürünü olduğu için sendikaların da siyasetle sürekli ilgilenmesi gerekmektedir.

İkinci neden ise, üye sayısı sürekli artan sendikalar siyasi partilerin dikkatini çekerek sendika siyaset yaklaşmasını sürekli olarak toplumun gündeminde tutmaktadır.⁴⁸

Sendika-siyaset ilişkisinde, genel olarak sendikalar üyelerinin menfaatinin kollayarak siyasi partilerle vartasıyla daha fazla ekonomik ve sosyal menfaat için; buna karşılık partiler ise, örgütlü ve kitlesel bir güce sahip sendikaları kendilerine çekerek tabanını güçlendirmek ve oy potansiyalini arttırmak için uğraşmaktadırlar. Bu nedenden karşılıklı ilişki içinde bulunan sendika ve siyasi parti ilişkisi ya ortak ideolojiden kaynaklanan organik bir bağ kurma zorunluluğu olacaktır veya eğer ideolojik bağ yoksa genelde "karşılıklı fayda ilkesi" üzerine kurulacaktır.⁴⁹

2821 sayılı Yasadaki siyasi yasaklara geçmeden önce bazı ülkelerdeki sendikalar ve siyaset ilişkisini genel olarak şu şekilde belirte belirtilebilir:⁵⁰

- Sendikalar hükümeti değiştirmek için bir siyasi partiyi destekleyebilirler.
- Sendikalar hükümette olan partinin hangisi olduğuna bakmaksızın baskı, lobcilik, müzakere ve ikna yolları ile çalışanlar lehine yeni koşullar elde edebilirler.
- Sendikalı işçiler; doğrudan kendileri parti kurma yoluna gidebilirler.
- Sendika liderleri, kendi siyasi tercihlerine göre mevcut partilerin kadrolarında yer alarak, çalışanları yasama organında temsil etmeye ve bu partilere etki yaparak, yasaların çalışanlar lehine çıkmasına çaba gösterebilirler.

⁴⁸ E.Ünsal, Prof .Dr. M. Kutal'a Armağan, TÜHİS, Ankara, 1998, "*Sendika ve Politika*", s.375

⁴⁹ Y.Balçı, *Sendika ve Toplu Pazarlık Ekonomisi*, İstanbul.Alfa Yayını.1999, s. 231; A. Mahiroğulları, *1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı*, Kamu-İş, Ankara, 2000, s. 168-175

⁵⁰ M. Demircioğlu, T. Centel, *İş Hukuku*, İstanbul 1999, 7.Baskı, s.278

Sendikaların siyasi faaliyette bulunmaları ve onlarla sıkı ilişkide bulunmaları bu ilişkilerin kapsam ve sınırları batı ülkelerinde çok tartışılmış ve sürekli gündemde olan bir konudur. Batı ülkelerinde faaliyette bulunan sendikalardan sadece üyelerinin mesleki çıkarlarını savunarak partiler üstü faaliyet gösterenler olduğu gibi, siyasi partilerle sıkı iş birliği içinde bulunanı da çoktur.⁵¹

Alman ve Amerikan sendikacılığı politik görüşler ve siyasi partiler karşısında bağımsızdırlar. Politik yönden partilerle ilişkiye girmeyerek faaliyetlerini toplu pazarlık çerçevesine yürüterek, Üyelerinin çıkarları doğrultusunda çalışmaktadırlar.⁵²

Buna karşılık İngiltere'de partilerle çok yakın ilişki içinde bulunan sendika tipi görünmektedir. Ülkenin en güçlü partisi olan işçi partisi dorudan doğruya sendikaların desteğiyle kurulmuştur. Buna rağmen İngiltere'de sendikalar bağımsızlığını korumaktadırlar ve aynı zamanda sorunları hükümetle görüşmeler yoluyla halletmektedirler.⁵³

“Diğer bir örnek Fransa'da ise, sendika siyasi parti ilişkilerinin oldukça karmaşık yapısı vardır. Bir tarafta organik bağ boyutuna ulaşmadan sendikal çıkarları kollamaya çalışan sendikalar ve üst kuruluşları olduğu gibi devletin en üst kademesinde olan siyasi parti ile organik bağ kurma anlayışı olan sendikal kuruluşlar vardır.⁵⁴

Sendikaların siyasi faaliyette bulunup bulunamayacakları batı demokrasilerinde olduğu gibi ülkemizde de Sendikalar Hukukunun en tartışmalı noktalarından birini oluşturmuştur. Türk sendikacılığı her şeyden önce mücadeleler içinden geçerek bir işçi hareketi sonucu ortaya çıkmamış, sendikaların kuruluşu, işleyişi, faaliyet sahası, toplu

---

⁵¹S. Reisoğlu, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasasının Çalışma Hayatı İle Hükümleri, TŪTİS, Ocak 1983. Cilt 7. S. 14

⁵²T. Esener, Toplu İş Sözleşmesi Düzenimiz Üzerine Düşünceler, Kut Yayın, Endüstriyel İlişkiler Yıllığı, İstanbul 1984, s.281;

⁵³T. Esener, a.g.e, s.279

⁵⁴A. Mahiroğulları, a.g.e, s. 170.

pazarlık ve grev hakları bir işçi hareketinin mücadelesi sonucu elde edilen kazanımlarla değil, yasa koyucu tarafından yasalarla belirlenmiştir.⁵⁵

Bilindiği üzere 1982 tarihli T.C Anayasası (AY. 52/1, 135) ve buna uygun olarak da 2821 sayılı Sendikalar Kanunu (Sen.K 37/2) sendika ve konfederasyonlara siyasi faaliyet yasağı getirmiştir. Bu hükümlerden bir tanımı verilmeyen siyasi faaliyet, öğretide bir yandan "iktidar mücadelesi" diğer yandansa toplumun değişik kesimlerinin "iktidarı etkileme mücadelesi" olarak algılanmaktadır.⁵⁶

1961 Anayasası döneminde sendikalara ve üst kuruluşların siyaset yasağı getirilmemiştir. 274 sayılı sendikalar kanunu sendikaların siyasi partilerle organik bağ kurmama, yani maddi ilişki içinde olmamak, bir siyasi parti içinde olmamak, bir siyasi parti örgütü içinde yer almamak gibi şartlarla siyasetle uğraşmalarına izin verilmiştir. Bu anlamda yasaklama dar şekilde yorumlanacak olursa sendikalar üst kuruluşlar için siyaset yapmanın asıl, yasaklamanın istisnai olduğu şeklinde yorumlanmış ve uygulanmıştır.⁵⁷

Yukarıda belirtilen yasak dışında sendikaların bir partinin görüşünü benimsemesi bir partiyi veya birkaç partiyi veya bazı adaylara oy vermeye, yahut bazı partilere oy vermemeye çağırması yasaklanmış değildir.⁵⁸ Hatta bazı sendikaların tüzüklerinde yer alan "politik yönden mücadele veya, sosyal demokrat düzen hükümleri" gibi ifadelerin yer alması eski kanunun tanıdığı serbest ortamdan kaynaklanmaktaydı.⁵⁹

1982 anayasasına göre, sendikalar "siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremez ve onları destekleyemezler, derneklerin

⁵⁵ A. Mahiroğulları, a.g.e, s. 194-195

⁵⁶ Ö. Eyrenci, a.g.e, s. 174; A. Tuğ, a.g.e, s.213,

⁵⁷ S. Reisoğlu, a.g.e, s. 12; C. Tuncay, Sendikaların Faaliyetlerinin Yasal Düzenlemesi Üzerine Düşünceler, s.12 TÜTİS

⁵⁸F. Demir, Sendika, ss. 252-253

⁵⁹ N. Çelik, İş Hukuku Dersleri, İstanbul 1994, 12. Baskı, s. 353

kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla amaçları için ortak hareket edemezler " (md 52/1). Görüldüğü gibi Anayasanın bu hükmü 1947 tarihli Sen. K. 5. Maddesiyle bağdaşmakta ve siyasi faaliyetleri yasaklamaktadır. Anayasanın bu hükmü (AY 52) öğretide her türlü siyasi etkinliğin tümüyle yasaklanması olarak algılanıyordu. Aynı zamanda Uluslararası Çalışma Örgütü Sendika Özgürlük Komitesince 87 sayılı sözleşmeyle ilgili ilke kararlarına aykırı bulunmuştur.⁶⁰

Tarih olarak çok eskiye dayanmayan sendika hukukumuz genç hukuk dalı olmakla birlikte, kurtuluş savaşı sıralarında bile örneğinin yaşandığı söylenen sendikalarca yapılan siyasi faaliyet⁶¹ şüphesiz geniş çerçevede sınırlandırılmakla sendikaları bütünüyle siyasetten soyutlayıcılığı niteliği işin özüne uygun değildir.⁶²

Bu yasaklama 52. Maddenin gerekçesinde "sendikal faaliyet Anayasa'da mesleki menfaatleri korumak ve geliştirmek üzere düzenlenmiş ve serbestliği korunmuştur. sendikaların siyasi amaç gütmeleri, siyasi faaliyette bulunmaları, siyasi partilere destek sağlamaları ve onlardan destek görmeleri yasaklanmıştır. Anayasa, sendika üyelerinin siyasi bir hareket içerisinde birleşip toplum içinde kopukluğa sebep olmaları yolunu kapatmayı amaçlamaktadır. Aksine düşünceler esnafın, memurların ve başka grupların da başlı başına birleşmelerine yol açabilir" şeklinde ifade edilmiştir.⁶³

Sen.K 37/2 maddesine göre sendika ve konfederasyonlar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramaz ve onlarla hiçbir konuda, hiçbir şekilde müşterek hareket edemezler, siyasi partilerden destek göremez ve onlardan destek alamazlar, bunlardan yardım ve bağış alamazlar, bunlara

⁶⁰ N. Aktan, Sendika Hakkı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, s. 105; A. Işıklı, İş Hukuku, Ankara 1996, 2.Baskı, s. 245; E. Şükran, "Türkiye'de Sendikal Yaşam" S. Edis'e Armağan. D.E.Ü yayını, İzmir 2000. S. 733

⁶¹ A. Işıklı, Sendikacılık ve Siyaset, Ankara, 4. Baskı 1990, s. 312

⁶² E. Akyiğit, Sendika Kanununda Yapılan Son Değişiklikler, TÜHİS cilt 14, Kasım 1997, Şubat 1998, Sayı 4-5, s.10

⁶³ A. Özer, a.g.e, s. 232

yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla siyasi amaçla ortak hareket edemezler, bir siyasi partinin adına, amblem ve işaretlerini kullanamazlar. Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları faaliyetler ve açıklamalar siyasi faaliyet sayılmaz." 37.maddenin başlangıç şeklinde yer alan "mesleki faaliyetler " ifadesi, "faaliyetler ve açıklamalar" ifadesiyle değiştirilerek (25.05.1988 tarih 3449 sayılı kanun) sendikal amaca uygun açıklamaların siyasi faaliyetten sayılıp sayılmayacağı tereddütlerinin giderilmesi bakımından bu konudaki açıklamaların siyasi faaliyet sayılmayacağı hususu belirtilmiştir.⁶⁴

Sendika ve konfederasyonlarının üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları mesleki faaliyetler, siyasi faaliyet sayılmayacaktır. Bu itibarla, üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla sendikaların siyasal karar, eylem ve olaylar karşısında tutum takınabilecekleri görüşü ortaya atılmıştır. Bunun yanında sendikaların, çalışma hayatını ilgilendiren bir yasa tasarısı veya hükümetin bu konulardaki karar, tutum ve davranışları hakkında beyanat, yazı ve gösteri yaparak kamuoyunu aydınlatmanın siyaset yasağı kapsamına girmeyeceği belirtilmiştir.⁶⁵ Ayrıca, Anayasanın 49. maddesinde Devletin "çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam kurmak için gerekli tedbirleri olacağı belirtilmektedir. Bu yüzden, özellikle sendikaların devletten çalışma hayatına ilişkin belirli tedbirleri almasını istemesi ve bu yolda faaliyette bulunmanın, siyasi faaliyet kapsamı dışında tutulması gereken bir davranış olacağı savunulmuştur.⁶⁶

⁶⁴ A. Tuğ, a.g.e, s. 212; A. Berksun, İ. Eşmelioğlu, a.g.e. ss. 681-683

⁶⁵ Ö. Eyrenci, a.g.e, s. 175

⁶⁶ N. Çelik, a.g.e, s. 8

Siyaset geniş anlamda "ülkedeki en yüksek iktidarın kullanılması; yada bunun ele geçirilmesi için mücadele edilmesi, iktidara doğrudan yada dolaylı etkide bulunulmasını belirleyen eylemler bütünüdür" şeklinde ifade edilmektedir.⁶⁷ Ama geniş manada ele alındığında siyaset yapmayan sendika düşünülemez ve sendikaların kendi menfaatleri doğrultusunda dolayı da olsa iktidarı etkilemesi doğal karşılanmalıdır.⁶⁸ Çünkü sendikaları siyasetten uzaklaştırmak ve pasifize etmek eşyanın doğasına aykırı düşer. Sendikalar tarihi süreç içinde siyasetin içinden doğarak, siyaseti kendi özlğinde bulundurmaktadırlar. Ama bu da bir gerçektir ki, siyasi otoriteye ve siyasi partilere karşı bağımsızlıklarını korumaları şarttır, çünkü sosyo - ekonomik çıkarlarını korumak tehlikeye düşebilir.⁶⁹

Son olarak yapılan 4277 sayılı ve 26.6.1997 tarihli yasayla değişikliğe kadar sendika ve konfederasyonlar sadece siyasi partilerle değil, aynı zamanda derneklerle, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ve vakıflarla da "organik bağ kurmaları" yasaklanarak siyasi amaç güdemez ve siyasi faaliyette bulunamazdı. Başka deyimle, sendikaların "siyasi partilerden destek görmeleri" ve "onlara destek olmaları" yasaklandığı gibi; artık bir siyasi partinin görüşünü benimsemeleri, seçimlerde bir veya daha çok partiyi desteklemeleri veya onlara oy verilmesini istemeleri, üyelerini adaylara oy vermeye çağırılmaları mümkün olmamakta idi.⁷⁰ Çünkü sendika artık siyasi partilerle hiçbir konuda hiçbir şekilde kanun gereği müşterek hareket edemezdi, ayrıca derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla siyasi amaçlı ortak hareket etmeleri de yasaklanmıştır. Ama şunu belirtmek gerekir ki, üyelerin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla sendika ve konfederasyonların dernek ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla yapacakları faaliyetler ve açıklamalar siyasi faaliyetten sayılmayacaktı. Örneğin, işçi sağlığı konusunda tabipler odası ile veya işçi hakları

⁶⁷ K. Bayraktar, Siyasal Güç, İstanbul, 1982, s. 54.

⁶⁸ K. Arıcı, Sendikaların Bağımsızlığı İlkesi, Ankara, 1985, s. 156

⁶⁹ C. Tuncay, Toplu İş Hukuku, s. 94; N. Çelik, İş Hukuku, 1994, s. 387

⁷⁰ F. Demir, Sendika, s. 253

konusunda barolarla müştereken yapacakları toplantı kurs, seminer, konferans gibi faaliyetler ve açıklamalar siyasi faaliyet olarak kabul edilemeyecektir.⁷¹

1992 de onaylanan ILO Sözleşmeleri çerçevesinde 2821 sayılı Sendikalar Kanununda gerekli düzenlemeler yapılması için talepler artmıştır. Sendikal haklara Anayasa ile getirilen siyaset yasağı 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı kanunu ile yapılan değişikliklerle AY. 52 maddesi yürürlükten kaldırıldı. Sendikalara siyasi faaliyetin her türünü yasaklayan AY.md.52'nin yürürlükten kalkmasıyla 26.6.1997 tarih ve 4277 sayılı kanunla Sen.K.37/3 fıkrası da yürürlükten kaldırılarak, yerine; Sendika ve konfederasyonların amaçları dışında faaliyette bulunamayacakları, siyasi partilerin ad amblem, rumuz ve işaretlerini kullanamayacakları hükmü getirilmiştir (Sen.K.37/2). Ayrıca, 4277 sayılı kanun sendikalar kanununun 40'ncı maddesinin ikinci fıkrasına "ve siyasi partiler sözlerini eklemek suretiyle sendika ve konfederasyonların siyasi, partilere maddi yardım ve bağışta bulunmalarını ve siyasi partilerden maddi yardım ve bağış kabul etmelerini de yasaklamıştır.

Anayasanın sendikalara siyaset yapma yasağı getiren 52. maddesi 23.7.1995'te tamamen kaldırıldığında, doktrin 2821 sayılı sendikalar kanununda yapılacak değişikliklerin boyutları ve sınırlarını tartışmaktaydı. Bu tartışmalarda sendikaların siyasi faaliyette bulunmalarının sınırını çizmek, hem toplumun şartları açısından, hem de sendikal hareketin bütünlüğünü koruması açısından gerekli olduğu savunulmaktaydı.⁷² 4277 sayılı kanunla yapılan değişiklikler tartışmaların daha da büyümesine sebep oldu. Yapılan değişikliğin, değişiklikten önce doktrinde önerildiği⁷³ şekilde 274 sayılı kanun döneminde olduğu gibi "az sınırlı bir siyasi faaliyet serbestiliği"ni⁷⁴ geri getirdiği savunulmakla birlikte,⁷⁵ bu değişiklikle sendikal kuruluşların siyasi faaliyette

⁷¹ A.Tuğ, a.g.e, s. 214, F. Şahlanan, a.g.e, s. 294

⁷² C. Tuncay, " 87 Sayılı ILO Sözleşmesi ve Türkiye'nin Uyumu" ILO Normları ve Türk İş Hukuku. Ankara 1997 s.88

⁷³ C. Tuncay, a.g.e, s. 88; M. Kutal, Çalışma Hayatında 21. Yüzyılın Yeni Ufukları, MESS, 1995, s. 153

⁷⁴ C. Tuncay, Toplu İş Hukuku., s. 95

⁷⁵ F. Demir, Sendika, s. 252; C. Tuncay, a.g.e, s. 95

bulunmalarının büyük ölçüde serbest bırakılmadığı ve 274 sayılı kanundaki siyasi faaliyet serbestisinin geri getirilmediği fikri hala doktrinde savunulmaktadır.⁷⁶

Kanununun değişiklik yapılan hükmünden anlaşılacağı gibi, (Sen.K.md.37/2) siyasi faaliyette bulunmayı yasaklayan ibareler kaldırılarak, onun yerine sendika ve konfederasyonların amaçları dışında faaliyette bulunamayacakları yasağı getirilmiştir. Mevcut yasal düzenlemeler dikkate alındığında bu kuruluşların amacının "üyelerinin çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirilmek olduğu söylenebilecektir" (AY 51/1 ve Sen.K.2/10).

Yasal düzenlemelerin sendikaların amacını üyelerin çalışma ilişkileri ile kısıtlandığı, oysa bu kuruluşlar günümüzde yalnız işçilerle kısıtlı değil, toplumun tümünü ilgilendiren ekonomik ve sosyal konularda önemli rol taşıdıkları bilinmektedir. İşte anılan değişikliği sendika ve konfederasyonların günümüzde fiilen sahip olduğu bu işlevleriyle birlikte değerlendirirsek, tam manada siyaset serbestisi getirilmediğini söylemeliyiz.⁷⁷

Ancak günümüz toplumunda siyasi amaçlı faaliyet yasaklarına bir sınır koyma gereği olduğu gibi, ekonomik ve sosyal olanlarla siyasal olan konuları birbirinden ayırmak, neyin siyasi faaliyet sayılıp neyin sayılmayacağını tespit etmek zordur.⁷⁸ Önceki tarihlerde sendika ve siyasi parti ilişkileri yapılarak seçimden sonra vaatler yerine gelmeyince düşman kesildikleri, Çalışma Bakanları tarafından siyasi faaliyet suçlamasıyla sendikaların kapatılması, yine aynı yıllar olan 1960. yıldan önceki dönemlerde hükümetin işsizliğe yol açacağı için pamuk ihracatını durdurması politikasını eleştiren sendikaların arandıkları ve kapatıldıkları yaşanan tecrübelerdendir.⁷⁹

---

⁷⁶ N. Çelik, a.g.e, s. 396

⁷⁷ E. Akyiğit, a.g.e, s. 9-10

⁷⁸ M. Kocaoğlu, a.g.e., s. 87, F. Demir, Sendika, s. 11

⁷⁹ F. Demir, a.g.e, s. 148, Demir., Yeni anayasa Hükümleri ve İşçi İşveren İlişkileri, İzmir 1982, s.30-31

Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda, sendikalara siyaset yapma veya ne derece yapabilme sınırının çizilmesinin gerekli ve faydalı olabileceği düşüncesine varabiliriz. İşte "siyasi faaliyet" ve "siyasi amaç" yasağının sınırlarının çizilmesinde 4277 sayılı kanun bu kolaylığı sağlamak istemiş; "Sendika ve konfederasyonlar amaçları dışında faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerin ad, amblem, rumuz ve işaretlerini kullanamazlar" (Sen.K.37/2) hüküm getirilerek bu amaca ulaşılmak istenmiştir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, sendikalar için " siyaset yapınlar mı, yapmasınlar mı " tartışması günümüz toplumunda önemini yitirmektedir. Siyaset her vatandaş ve kurum gibi sendika üyelerini ve sendikaları bir çok yönden ilgilendirmektedir. Dolayısıyla sendikaların asgari ölçüde de olsa siyasi faaliyetlerde bulunması, varlıklarını sürdürebilmeleri için ve sanayi ötesi toplumun çalışma ilişkileri "sendikasız endüstri ilişkileri" çerçevesinde olmaması için gereklidir.⁸⁰ Sendikaların hiçbir surette siyaset yapmamaları, sadece siyasi demokrasinin ve sendikacılığın olgunlaşmadığı ülkelerde söz konusu olabilir.⁸¹

Ayrıca belirtelim ki, sendika ve konfederasyon için dolaylı belirtilen siyaset yasağı sendikal kuruluşların tüzel kişilikleri ile ilgili olup, gerçek kişi durumundaki işçi ve işveren sendikası üyeleri ile sendikal kuruluşta görev alanlar için söz konusu olmayarak, üyelerin bireysel siyasi haklarını kullanmalarına da etkisi bulunmayacaktır.⁸²

bb) Yöneticilerin Siyasal Katılma Hakları Yönünden

Sen. K. 37/III, eski haliyle şu şekildeydi: Bir siyasi partinin yönetim organlarından her hangi birinde görev alan sendika veya konfederasyon yöneticilerinin,

⁸⁰ N. Kurtulmuş, Sanayi Ötesi Dönüşüm, İstanbul, İz Yayıncılık, 1995, s. 221

⁸¹ Y. Balci, a.g.e, s. 234

⁸² N. Çelik, a.g.e, s.396; O. Özbek, Açıklamalı-İçtihatlı Sendikacılık ve Toplu Sözleşme Mevzuatı, İstanbul-1986, s. 190.

bu göreve geldikleri andan itibaren sendika veya konfederasyondaki görevi kendiliğinden sona erer". Bu hüküm tümüyle yürürlükten kaldırıldığına göre sendika veya konfederasyon yöneticilerinin bir siyasi partinin yönetim organında görev almaları halinde sendika veya konfederasyon yöneticilerinin görevlerinin artık kendiliğinden sona ermeyeceği söylenmektedir.⁸³

Kimlerin yönetici olarak kabul edileceği Sen.K.9/4 md' de açıkça gösterilmiştir. Bu yasakla hangi kademedeki yöneticilerin siyasi partilerde hangi kademelerde görev alamayacağı konusunda kanunda açık bir hüküm olmamakla birlikte,⁸⁴ buradaki yöneticiler deyiminden, Sendikalar Kanunu uygulanması bakımından "yönetim ve denetim kurulu üyeleri" anlaşıldığından (md 9/4), yönetim organı dışında kalan bu görevi üstlenmiş olan kimseler bu yasağın dışında kalmakta idiler.⁸⁵

Sen.K. 37/3 "Mahalli idareler ve milletvekilleri seçimlerinde aday olan sendika ve konfederasyon yöneticilerinin sendika ve konfederasyon organlarındaki görevleri, adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur" şeklindedir. Bu düzenlemeye göre milletvekilleri seçimlerine genel seçimlerin yanında ara seçimlere de katılmak mümkün olabilmektedir.⁸⁶ Fakat eski metinde yer alan ve yeni düzenlemeye nazaran pek de net olmayan "genel seçimler" tabirinin bu tür ara seçimleri de kapsayacağı öne sürülmüştür.⁸⁷

Ancak, yasaklama "bir siyasi partinin yönetim organlarından her hangi birinde görev almaya" ilişkin olduğundan yöneticilerin siyasi partiye üyeliği yasaklanmamış, sadece sendika ve konfederasyonda etkin ve önemli yöneticilik görevi bulunanlar, siyasi

---

⁸³ E. Akyiğit, a.g.e, s. 14.

⁸⁴ A. Tuğ, a.g.e, s. 215

⁸⁵ N. Çelik, İş. 1994, s. 94 ; M. Kocaoğlu, a.g.e, s. 89, F. Demir, Sendika, 1999. S. 254

⁸⁶ E. Akyiğit, s. 15.

⁸⁷ Berksun – Eşmelioğlu, s. 693.

partilerin oy potansiyellerini arttırmak amacıyla görevlendirilmelerin önüne geçilmek istenmiştir.⁸⁸

Sonuçta, sendika ve konfederasyon yöneticilerinin mahalli idareler ve milletvekilleri seçimlerinde aday olmaları üzerine, yöneticilik görevleri, adaylık süresince askıda kalacak ve seçildikleri takdirde bu görevleri son bulacaktır. Ayrıca bunun yanında yöneticilerin seçilememeleri durumunda askı halinin sona ereceği ve yöneticilik görevinin kaldığı yerden devam edeceği söylenebilecektir.⁸⁹

b) İşçi ve İşveren İlişkileri Açısından Yasaklar

aa) Üyelik Yasağı

Öncelikle hatırlatalım ki, bu konu 274 sayılı Sendikalar Kanununun 17 nci maddesi hükümleri paralelinde düzenlenmiştir.

Sen.K.38/1 md'ne göre; " İşçiler ve işçi sendikal ve konfederasyonları bu kanun veya diğer kanunlara göre kurulu işveren kuruluşlarına; işverenler ve işveren kuruluşları da işçi sendika ve konfederasyonlarına üye olamazlar....." Maddede öngörülen yasağın, sendikacılık ahlakının doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Esasen işçi ve işveren sendikaları birbirine zıt çıkar temsilcilerinin ortak bir kuruluş içinde temsil edilmelerinin mümkün olamayacağı ve bu çıkarların bağımsız kuruluşlarca savunulması gerektiği kabul edilmektedir.⁹⁰

Sendikalar üyelerinin çalışma hayatından doğan ilişkilerinde ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve kollamak zorundadırlar. Burada ortak amaç ve menfaat denildiğinde her kuruluşun: işçi ve işveren sendikalarının kendi sınıflarının ortak

⁸⁸F. Demir, Sendika, 1999. s. 254

⁸⁹E. Akyiğit, s. 15.

⁹⁰A. Tuğ, Sendikalar. S. 215.

menfaatlerini korumak anlaşılmalıdır. Çünkü her iki kişinin ekonomik ve sosyal menfaatleri temelde birbirine aykırı bulunmaktadır. Bundan dolayı her kesimin menfaatini kendi kuruluşu içinde, ayrıca birbirine karşı bağımsızlıklarını korumaları şarttır.⁹¹

İşçi ve işveren sendikalarının karşılıklı bağımsızlıkları sendikaların temel unsurları arasında yer almaktadır. İşçi ve işverenlerin ancak kendi aralarında birleşerek sendika kurabilmelerine öğretide “ saflık ilkesi “ denmektedir.⁹² Sen. K. 38. nci maddenin asıl amacı işçilerle işverenlerin karşılıklı olarak veya doğrudan üyesi buldukları kuruluşlar aracılığıyla birbirlerinin faaliyetine müdahale etmeyi engellemektedir.

Esas itibariyle birbirine ters düşen işçi- işveren, ekonomik ve sosyal yararlarının en dengeli biçimde gerçekleştirebilmesi sadece bu kuruluşların kendi aralarında birleşmeleriyle değil, ancak karşılıklı olarak bağımsız olmalarıyla mümkün olacağı kabul edilmektedir.⁹³ Sendikalar Kanunu 38. md. hükmünden anlaşılacağı üzere işçi ve kuruluşları bu kanun dışındaki kanunlara göre de kurulmuş işveren kuruluşlarına üye olamayacaklardır.

bb) Kurulmasına, İdare ve Faaliyetine Müdahale Yasağı

Kanunun 38/1 fıkra hükmüne göre öngörülen yasak "sendikacılık ahlakının" doğal sonucu olarak doğrudan, ya da üyesi buldukları kuruluş aracılığıyla müdahaleyi önlemeyi amaçlamaktadır. Bu husus 98 sayılı ILO sözleşmesinde açık ifade edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü 'nün 98 sayılı sözleşmesi 2'nci maddesinde:

⁹¹ M. Kocaoğlu, a.g.e, s. 89; A. Tuğ, a.g.e, s. 215

⁹² A. Tuğ, a.g.e, s. 213, F. Şahlanan, a.g.e, s. 260.

⁹³ N. Çelik İş hukuku II, Kollektif İş Hukuku, Sendikalar, istanbul- 1976, s. 35.

1) İşçi ve işveren teşekkülleri, gerek doğrudan doğruya, gerek mümessilleri veya üyeler vasıtasıyla birbirlerinin kuruluşları, işleyişleri, ve idarelerine müdahalede bulunmalarına karşı gerekli surette himaye edileceklerdir.

2) Bilhassa işçi teşekküllerini bir işverenin veya bir işveren teşekkülünün kontrolüne tabi kılmaya, bir işveren veya işveren teşekkülünün kendi nüfusu altına alınmış işçi teşekkülleri ihdasını tahrik etmeye veya işçi teşekküllerinin mali yollarla veya başka bir şekilde desteklemeğe matuf tedbirler bu maddedeki manası ile müdahale hareketlerinden sayılır.⁹⁴

Yasanın 1 ve 2 fıkraları yasakları belirtmekle birlikte, 3 fıkrada bu yasaklara bir istisna getirmiştir. İstisnada, " bu kanuna göre işçi ve ya işveren olmak Esnaf ve Küçük Sanatkarlar kanununa göre kurulan kuruluşlara üye olmayı önlemez", denilmiştir.

Ülkemizde toplu iş sözleşmelerinin ilk dönemlerinde "sarı sendikacılık" diye ifade edilen, işverenlerle işbirliği yaparak işçi haklarını sağlanan menfaat karşılığında feda eden sendikaların faaliyetleri yaşanan tecrübelerdendir. Dolayısıyla kanun bu yasağı uygulayarak bu tür sorunların önüne geçerek engellemek istemektedir.⁹⁵

Sen.K.38/1 md'ne göre; "..... gerek doğrudan doğruya gerek temsilcileri vasıtasıyla biri diğerinin kurulmasına, idare ve faaliyetine müdahalede bulunamazlar. " denmektedir. Böylece, işçiler ve işverenler ile bunların kuruluşlarının; birbirlerinin kurulmasına, idaresine ya da faaliyetlerine müdahalede bulunmaları yasaklanmıştır. Burada amaç iki karşı kuruluş olan grupların sahip oldukları özel niteliklilerini güvence altına almak ve sendikaların zayıflamasına neden olacak bir harekete imkan tanımamak olduğu söylenmektedir.⁹⁶

⁹⁴ N. Aktay, a. g. e, s. 301

⁹⁵ F. Demir, Sendika., ss. 258-259

⁹⁶ , A. Berksun, İ. Eşmelioğlu a.g.e, s. 702

Alman doktrininde savunulan ve Türk doktrininde de destek gören zıt çıkarların saf biçimde kalmasını amaçlayan bu ilke "safılık" ilkesidir. Hükümden anlaşılacağı gibi, sarı sendikacılığı önlemek amacıyla, Sen. K. Md. 38 sendikaların kurulması, idaresi ve faaliyetine dolaylı veya doğrudan müdahale yasağı getirmiştir. Ayrıca, ilgili diğer hükümlere göre bu kuruluşların birbirini de desteklemelerini de kanun yasaklamaktadır. (Sen K.40/4 ve 5). Bu yasağın yaptırımını ise Sen.K. md. 59/ bend 7, fıkra III'deki şekilde cezalandırılmaları öngörülmüştür.⁹⁷

Sendikalar Kanununu 38/II' de "Bir işçi kuruluşunu bir işveren veya bu kanun veya diğer kanunlar gereğince kurulan bir işveren kuruluşunun kontrolüne tabi tutmak veya bunların nüfusu altında işçi kuruluşu kurulmasına teşvik ve tahrik etmek yasaktır"⁹⁸ şeklinde hüküm konmuştur. Bu hükümde işçi sendika ve konfederasyonlarına işverenler ya da işveren kuruluşlarının müdahalesini önlemek için düzenlendiği söylenebilir. Ayrıca md. 38/II ' de "kontrole tabi tutmak", "nüfusu altında işçi sendika veya konfederasyonu kurulmasına teşvik ve tahrik etmek" gibi kullanılan ifadeler işveren ve kuruluşları için öngörülen yasağın kapsamını ifade etmektedir.

Sen.K. md.38'deki yasağın yaptırımını md.59'da belirlenmiştir; "38'nci maddenin birinci ve ikinci fıkrasına aykırı davranışta bulunan işçiler ile işverenler veya işveren vekilleri veya bu konuda karar veren işçi veya işçi kuruluşunun yetkili organlarının başkan ve üyelerine bir aydan altı aya kadar hapis cezası hükmedilir".

c) Ticaret Yapma ve Kar Dağıtma Yasağı

Kanunun bu hükmü eski kanunda olduğu gibi 2821 sayılı yasada da yer almıştır. " Sendika ve konfederasyonlar ticaretle uğraşamazlar (Sen .K.39/2). Kanunda bu konulmasının çeşitli sebepleri vardır. Birincisi, ticaretle uğraşmak, Anayasa ve Sen.K.'da

⁹⁷ F. Şahlanan, a.g.e. s.260

⁹⁸ C. Tuncay, a.g.e, s. 95;C.İ. Günay, a.g.e, s.742; A. Tuğ, a.g.e, s. 216

belirtilen amaçlardan uzaklaştıracaktır. Ticaretle uğraşmaya başlayan sendikalar Anayasa ve Kollektif İş Hukukunda belirtilen mesleki amaçlardan uzaklaşarak, daha fazla kar elde etmek için asıl amaçları olan üyelerinin çalışma ilişkilerinden doğan ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için yapacakları mücadeleyi zaafa uğratabilirler.⁹⁹ Unutmamak gerekir ki, bir ticari işletmenin karşılaşıacağı zarar etme tehlikesi, üyeleri de kapsayacak ve zarar onlara yüklenecektir. Ayrıca, diğer sebep olarak, sendikaların Ticaret Kanunu hükümlerinden sıyrılarak ticaret yapma vasıtası olarak kullanılmalarının önüne geçildiği söylenebilir.¹⁰⁰

Tüm bunların yanında uygulamada iktisadi ve sınai faaliyet ile ticari faaliyet arasında her zaman sınır çizmek imkanının bulunamayacağından bahisle kanunun ticari faaliyet hükmü ile 33. maddede yer alan ve sendikaların sınai ve iktisadi faaliyette bulunmalarına imkan tanıyan hükmünün çeliştiği öne sürülmüştür.¹⁰¹

Kanunun md. 39/3 fıkrasında kuruluşların elde ettikleri gelirleri üyeleri ve mensupları arasında dağıtamayacakları düzenlenmiştir. Ancak üyeler için kooperatif kurulmasına yardımcı olmak, nakit mevcutlarının % 40'dan fazla olmamak kaydıyla sınai ve iktisadi teşebbüslere yatırımlar yapmak (Sen.K.md.33/5 ve7) bu yasağın istisnasını oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi, kanuna ticaretle uğraşma yasağı konurken, sendikaların ticaret yasağı dışında bulunan sosyal faaliyetlerden elde ettikleri gelirleri üyeleri ve mensuplarına dağıtamayacaktır. Bu faaliyetten elde ettikleri gelirlere, sınai ve iktisadi teşebbüslere yaptıkları yatırımlardan elde ettikleri gelirleri de eklemek yerinde olur. Doktrinde bu konuda zamanla değişik düşünceler olmuştur. Bir kısım yazarlar sendikaların sınai ve iktisadi teşebbüslere yaptıkları yatırımlar sonucu elde edecekleri

⁹⁹ M. Kocaoğlu, a.g.e., s. 90 ve A. Tuğ, a.g.e., s. 297

¹⁰⁰ R Işık, İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi, Ankara 1977. s. 165

¹⁰¹ A. Işıklı, s. 247

karı üyeleri arasında dağıtabileceği düşüncesini savundukları halde,¹⁰² diğerleri bu görüşe karşı çıkmışlardır.¹⁰³ Karın dağıtılmasını savunanların görüşüne göre, bu hususun maddede yer almaması sadece gözden kaçmıştır.

Sendika ve konfederasyonlara konan ticaret yasağına istisnalar olarak, sınai ve iktisadi yatırımları, kooperatif faaliyetleri ve kar sağlayacak faaliyetleri sayabiliriz. Ancak bu yollardan elde edilecek gelirler, sendika ve konfederasyonların bütçesine gelir olarak kaydedilecektir. Nitekim, Sen.K. 40/bent 2 “Bu kanuna göre yapabilecekleri faaliyetler ile eğlence, konser gibi faaliyetlerden sağlanacak gelirler” demekle, Sen. K. 33/7. bendi de içine almıştır.

Sen.K.39/2, gelirlerin dağıtımını yasaklarken, bu yasağı bir istisna getirmiştir. Maddede “Ancak grev ve lokavt süresince tüzüklerine göre üyelerine yapacakları yardımlar bu hükmün dışındadır” denmektedir. Kanuni grev ve lokavt süresince işçilerin hizmet akitlerinden doğan hak ve borçları 2822 sayılı yasa gereği askıdadır ve onlara işverence ücret ve sosyal yardım verilmesi yasaklanmıştır.

Böylece sendika ve konfederasyonlar, elde ettikleri gelirleri "grev ve lokavt süresince üyelerine yapacakları yardımlar" için ayırmaya zorlanmaktadırlar. Çünkü, özellikle son yapılan kanun değişikliğine göre, üyelik ve dayanışma aidatının dışında "grev fonu aidatlarının" tüzüklere konulmak suretiyle alınması (md.23/4) veya işverenlere işçilik ücreti üzerinden kestirilmesi (md.61/1) mümkün olmamaktadır. Bu nedenle sendika ve konfederasyonların madde 33' de belirtilen sosyal faaliyetlerden elde edecekleri gelirleri grev süresince işçilere ayırarak güçlerini korumaları kanunun amacıyla uyusmaktadır.

¹⁰² E. İnce, Toplu İş İlişkileri, İstanbul, 1983. s. 119

¹⁰³ F. Demir, a.g.e., s. 260; A. Tuğ, a.g.e., s. 218

Konunun başında söylediğimiz gibi, 274 sayılı eski yasada da aynı yasak mevcut idi. Sendika ve konfederasyonların temel amaçları mesleki olduğu için bu amacın dışına çıkan sendikaların üyelerinin haklarını ve menfaatlerini hakkıyla koruması mümkün değildir.¹⁰⁴

d) Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarına Aday Gösterme ve Propaganda Yasağı

26.06.1997 Tarih ve 4277 sayılı yasanın 8. maddesiyle yürürlükten kaldırılan Sendikalar Kanununun 39/I. hükmünde "Sendika ve konfederasyonlar kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunlarının üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh ve aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar " şeklinde düzenlenmiştir.

Aynı yönde, diğer bir hüküm "Sendikalar ve sendika üst kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh ve aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar" şeklinde Anayasanın 135/4 fıkrasında düzenlenerek yasak getirilmiştir. Bununla güdülen amaç; sendikalar ile mesleki kuruluş arasında bir güç birliğine engel olmak, kuruluşların seçimlerini dış müdahale olmaksızın serbestçe yürütebilmelerini sağlamak ve faaliyetlerini bağımsızlık esası içerisinde gerçekleştirebilmelerini güvence altına almak istemişlerdir.¹⁰⁵

Fakat önce 23.07.1995 tarih 4121 sayılı yasayla anayasanın bu hükmü,ve bunun ardından anayasal temelini kaybeden Sen.K. 39/1 hükmü 26.06.1997 tarih ve 4277 sayılı yasayla (md.8) yürürlükten kaldırıldı.

¹⁰⁴ C. Tuncay, a.g.e, s. 95; C. İ. Günay, a.g.e, s.742; A. Tuğ, a.g.e, s. 216

¹⁰⁵ A. Berksun, İ. Eşmelioğlu a.g.e., ss. 708-709

Bu durumda herhangi bir kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının veya üst kuruluşları organlarının seçimlerinde ilgili diğer mevzuatlar engellemedikçe, sendika ve konfederasyonlar aday gösterebilir ve belirli adayların veya tüm adayların leh ve aleyhlerinde faaliyet ve propaganda da bulunabilecekler.¹⁰⁶

e) Amaç Dışı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Yasağı

Değişiklik yapılan diğer yasak Sen.K. md.39/4 hükmüdür ki, 1995 tarih ve 4101 sayılı yasa değişikliğiyle yürürlükten kalkan "konfederasyonlar ve sendikalar ile sendika şubeleri kendi konu ve amaçları dışında toplantı yapamaz, gösteri yürüyüşü düzenleyemezler " şeklinde mevcut idi.

Anayasanın 34 ncü maddesine göre, herkes önceden izin almadan silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Ama sendika ve konfederasyonları kendi mesleki amaçları içinde tutma arzusunun yapılarında hissettiren Anayasa,¹⁰⁷ 34/son 'da "Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler." hükmünü koymuştur. Buna paralel olarak da Sen.K.'nin yürürlükten kalkan 39/son fıkrası "toplantı gösteri ve yürüyüşü düzenleyemezler hükmünü düzenlemiştir." Toplantı ve gösteri yürüyüşü ve bunun sonucu olarak düşünce ve düşüncüyü açıklama özgürlüğünün sendikalar için tamamen yasaklamadan "kendi konu ve amaçları dışında " diyerek sınır çizmiştir. Ama burada önemli olacak husus, hangi toplantı ve gösteri yürüyüşünün konu ve amacına uygun olup olmadığının belirlenmesi olacaktır.

Anayasanın 3.10.2001 tarih 4709 sayılı yasa değişikliğiyle bu hükmün de yürürlükten kaldırılarak milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel

¹⁰⁶ E. Akyiğit, a.g.e., s. 16

¹⁰⁷ M. Kocaoğlu, a.g.e., s. 91

sağlığın ve genel ahlakın ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlama yapılabileceği belirtilmiştir. Sınırlama ancak kanunla yapılabilecek, ayrıca kanunda uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilecektir.

Sonuç olarak Sen.K.39/son ve Ay .34/son hükümleri değişiklikle ortadan kalkması sendikaların konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yapılabileceği anlamına gelmektedir. Ama Sen.K.37/2 maddesi yürürlükten kalkmadıkça bu konuda bir çelişki varolacaktır çünkü Sen.K 37/2'de sendika ve konfederasyonların amaçları dışında faaliyette bulunmalarını yasaklamıştır.

f) Mali Yardım ve Bağış Yasağı

Sendikalar kanunu 40. maddesi "sendika ve konfederasyonların gelirleri" başlığını taşımaktadır. 4277 sayılı yasadan önce maddenin 2. fıkrasında da sendika ve konfederasyonların siyasi partilerden bağış ve yardım alamayacakları gibi bağış ve yardımda da bulunamayacakları düzenlenmiştir. Fıkranın ilk metninde siyasi partilerden açık söz etmese de kanun 37/2'de sendika ve konfederasyonların siyasi partilerden bağış ve yardım alamayacakları ve onlara bağış ve yardımda bulunamayacakları açık ifade edilmiştir.

4277 sayılı yasayla Sen.K 37/2 değiştirildiği zaman siyasi partilerden yardım ve bağış almayı ve onlara yardım ve bağışta bulunmayı yasaklayan hüküm kaldırıldı. Buna rağmen md 40/2'de yapılan değişiklikle yasa koyucu siyasi partilerin sendika ve konfederasyona mali yardım ve bağışta bulunamayacağını, ayrıca onların da bunu kabul edemeyeceği anlaşılmaktadır. (4277 md 3) Bu durumda bu 2 maddenin , Sendikalar kanunu 37/2 ve 40/2 maddelerini ele alarak incelesek, 37. maddedeki eski hüküm yürürlükten kaldırılmış ve Sen.K 40'da ise siyasi partilerin sendika ve konfederasyonlara mali yardım ve bağışta bulunmaları yasaklanmıştır.

Değişiklikten, sendika ve konfederasyon siyasi partiden mali yardım dışında bir yardım almalarına engel olmadığı söylenebilir. Ortaya iki çelişki çıkmaktadır ki, bunlar tartışılabilir. Birincisi, bu yasayla sendika ve konfederasyonlara siyasi partilerden mali yardım ve bağış dışında bir yardım almalarına engel olup olmadığı; ikincisi, kendileri siyasi partilere bir yardım ve bağışta bulunup bulunamayacakları konusudur.¹⁰⁸

Ayrıca belirtelim ki, 4279 sayılı kanunla dernekler yasasında (Der.K 61/1) yapılan değişiklik sonucu derneklerin işçi ve işveren sendikalarından belli koşullarla maddi yardım alabilmesi ve onlara maddi yardımda bulunabilmesi imkanı getirilmiştir.

Sonuç olarak şunu belirtmekte fayda vardır ki, sendikaların siyasetten uzak tutulması günümüz toplumunda mümkün olmadığını göz önünde bulundurursak, sendikaların siyasi partilerden mali yardım ve bağış alacak olması onun bağımsızlığına gölge salacak veya bağımsızlığını yitirerek siyasi partinin otoritesi altına düşürecektir. Bunun için 40. maddeye eklenen "siyasi partilerin sendikalara mali yardım ve bağışta bulunamayacağı" cümlesi sendika üyelerinin menfaati açısından isabetli olmuştur.

g) Nakdi Geliri Elde Tutma Yasası

Kanunun getirdiği diğer değişiklik Sen.K 41/1'de düzenlenen gelirlerin bankalara yatırılması başlığı altında düzenlenen hükümdür. Sen.K 43/1'in eski hali " sendika ve konfederasyonlar gelirlerini elde ettikleri tarihten itibaren 30 gün içinde sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan bankalara yatırmak zorundadırlar. Mevduata, vadesine göre cari faiz uygulanır" şeklinde idi. Bu maddenin ILO'nun 87 sayılı sözleşmesine aykırı olduğu ve kolektif sendika özgürlüğünün ihlal ettiği doktrinde savunulmaktaydı.¹⁰⁹

¹⁰⁸E. Akyiğit, a.g.e., s. 16

¹⁰⁹M. Gülmez, Sendikal Yasalardaki Değişiklikler ve Uluslararası Kurallar, AİD, C 22 S 1 Mart 1989, 77 - III

Madde Anayasada yer alan "...tüm gelirlerde devlet bankalarında muhafaza ederler" şeklindeki Anayasanın 52 /son fıkrasında düzenlenmiştir. Sendikalar Kanununda yer alan bu hüküm, sendika ve konfederasyonların elde ettikleri gelirleri henüz yasal bir harcama yapmayacaksa, elinde tutmak veya dilediği banka veya finans kuruluşunda değerlendirmekten mahrum bırakan düzenlemeydi.¹¹⁰

23.07.1995 tarihli 4121 sayılı kanun ile ve yasa değişikliği ile AY 52.maddesi tümüyle yürürlükten kaldırılmasına rağmen bir süre Sen.K 43/1 hükmü muhafaza dılmıştır. Anayasayla sendikalar kanunu arasında sonradan yaranan bu olumsuzluğa hitaben iki görüş ayrılığı yarandığı söylenebilirdi. Birincisi, 52.maddenin ortadan kalkmasıyla Anayasal dayanağı ortadan kalkan hükmün otomatik olarak yürürlükten kalkması düşünülemez ve faaliyet ve işlerin Anayasada yasak kapsamından çıkarılmış olması bu tür faaliyet ve işlerin yasada kısıtlanamayacağı sonucunu doğurmayacaktır.¹¹¹ İkinci görüşe göre 87 sayılı sözleşme bir insan hakkı belgesi kabul edildiğine ve Anayasal engel ortadan kalktığına göre, 87 sayılı sözleşme yasal engele rağmen doğrudan uygulama kabiliyeti iktisap ederek paraları özel bankada saklayabilme yolu açılmıştır.¹¹²

Bir süre süren bu olumsuzluk 4277 sayılı kanun (md 4) ile Sen.K 43/1 fıkra hükmü kaldırılarak yeni şekle getirilmiştir. Yeni hükme göre, "sendika ve konfederasyonlar tüm mali gelirlerini bankalara yatırmak zorundadırlar".

Yeni şekli ile hüküm, daha önce devlet bankalarına tanınan ayrıcalığı eleştiren düşünceleri göz önünde bulundurarak ve bu ayrıcalığı kaldırarak sendika ve konfederasyonların nakdi gelirlerini diledikleri bankaya yatırabilmelerine olanak tanımıştır.

¹¹⁰ Akyiğit, a.g.e., s. 17; A.Berksun, İ.Eşmelioğlu a.g.e., s. 745

¹¹¹ S. Taşkent, Anayasa Değişikliğinin Çalışma Yaşamına Etkisi, Basisen Aralık 1995, sayı 55, s. 30

¹¹² C.Tuncay, 87 sayılı ILO sözleşmesi, s. 95

Değişiklik yapılan diğer nokta eski halinde elde edilen geliri 30 gün içerisinde devlete ait bankaya yatırma zorunluluğunun değiştirilmesidir. Nakdi gelirin yine herhangi bir bankaya yatırılması zorunluluğuna rağmen, süre konusunda bir hüküm konulmamıştır.

Diğer üzerinde durulacak nokta ise, eski hükümde cari faiz öngörülmesine rağmen, şimdi bu konuda açıklık yoktur, yani artık bu konuda da artık tepeden bir zorlama olamayacaktır. Çünkü, kuruluşla bankalar serbest sözleşme yapabilecekler. Yeni değişiklikle eleştirilen bu maddeye daha makul bir şekil verilerek uluslararası sözleşmeye uygun hale getirildiği söylenebilir.

h) Tüzük ve Belgelerin Kanuna Aykırı Olamayacağı

Sendika ve konfederasyon kurucuları Sen.K. md.6 da belirtilen belgeler ve tüzüğü ilgili valiliğe tevdi etmesiyle tüzel kişilik kazanılacaktır. (Sen.K.md.6) Maddede bildirilen ilgili valilik sendika merkezinin bulunduğu il valiliğidir.

Sendika ve konfederasyon kurucuları Sen.K.md.7'deki hükümlere uygun olmalı, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara (Sen.K.6/7), nihayet Sendika Kanununun ve Medeni Kanunun emredici hükümlerine aykırı hüküm taşımamalıdır.¹¹³

İdarenin kendisine tevdi edilen tüzük üzerinde inceleme yapma yetkisi vardır. Vali tarafından tüzük ve belgelerin birer örneği hemen gönderilen Çalışma, İşçileri, Maliye ve ilgili Bölge Müdürlüğü tüzüğün yasaya uygunluğunu inceleme yükümlülüğü altındadırlar. İnceleme yetkisiyle yükümlü bu kuruluşların kanuna aykırı bir durum söz konusu olmadığı durumda idarenin bildirmesi gerekip gerekmediği konusunda açıklık yoktur. Yapılan inceleme sonucunda verilen belge ve bilgilerde kanuna aykırılığın tespit

¹¹³ K.Tunçomağ, T.Centel, a.g.e, S,311.

edilmesi halinde ilgili valilik veya bakanlıktan herhangi birisi sendika ve konfederasyonun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için görevli mahalli mahkemeye başvuracaklardır.

Ayrıca gerekiyorsa, hangi süreye tabi olması açısından Sen.K.da açık hüküm yoktur. Bu konuda Dernekler Kanunu madde 10'dan yararlanılabilir. Kanuna göre, bir ilde faaliyet gösteren dernekler 30 gün, birden çok ilde faaliyet gösteren dernekler 90 günlük süre içinde kanuna aykırılık yok ise inceleme yapan idare tarafından derneğe yazı ile bildirilir. Sendikaların tüzüğünün yasaya uygunluğunun belli bir süreyle kısıtlı olmasa da, inceleme sonucunun sendikaya bildirilmesinin sendikanın aktif bir şekilde harekete geçmesi bakımından yararlı olacağı söylenmektedir.¹¹⁴

Kendisine değişiklik için mahkeme tarafından süre tanınan sendika artık tüzel kişilik kazandığına göre, tüzük üzerinde tasarruf yetkisi kurucuların değil, sendika genel kurulunun olacaktır.¹¹⁵ Bu nedenle sendika genel kurulu verilen süre içinde toplanarak aykırılığı genel kurul kararıyla giderecektir. Yargıtay'ın kararlarının birinde aynı konuda aykırılığın giderilmesi için derneğe süre veren idarenin kararıyla verilen süre içinde değişiklik yapılması için kurucuların bu değişikliği yapabileceğini ifade etmiş, genel kurulun toplanmasını gerek bilmemiştir.¹¹⁶

Tüzük ve belgelerin kanuna uygun hale getirilmesi halinde mahkeme durdurma kararını kaldırır. Aksi halde kuruluşun kapatılmasına karar verir. Bu karar kesindir, yani Yargıtay yolu kapalıdır.

¹¹⁴ F.Şahlanan, Sendika, s,293.

¹¹⁵ F.Şahlanan, a.g.e, s, 297.

¹¹⁶ Y2HD, 5.3.1979-1531/1726-YKD, Kasım 1979, s. 1557

ı) Dış Kaynaklardan İzinsiz Yardım ve Bağış Alınması

Sendikalar kanunu md. 40/3'e göre: sendika ve konfederasyonlar kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyetinin üyesi buldukları uluslar arası kuruluşlardan başka dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin almadan yardım alamazlar. Yasanın bu hükmüne aykırı olarak yardım ve bağış aldığı tespit edilmesi halinde o sendika veya üst birliğin üyelerinden biri, vali veya Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığının başvurusu üzerine dava açabilecektir. İddia ispat edilirse, mahkeme o sendika veya konfederasyonun faaliyetini üç aydan altı aya kadar durdurma kararı vermek zorundadır ve alınan yardım hazineye intikal ettirilir (56/1).

j) Belirli Suçlardan Mahkum Olanlara Görev Verilmesi

Sendika kurucusu olabilmek için; Türk vatandaşı medeni hakları kullanmaya ehil ve sendikaların kurulacağı işkolunda fiilen çalışır olmak; kamu hizmetlerinden mahrum edilmemiş bulunmak; Türkçe okur yazar olmak yanında "zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, dolandırıcılık, hırsızlık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçlarından biriyle veya her hangi bir suçtan dolayı ağır hapis veya taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası hüküm giymemiş bulunmak; Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçlarından veya Türk Ceza Kanununun 312 'nci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı halkı; sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme suçlarından veya Türk Ceza Kanununun 536'ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarda yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olmamak şarttır." (Sen.K.5).

Sen K.14/14 fıkrasında işçi sendika şube ve konfederasyonlarının zorunlu organlarında görev alabilmenin koşulu olarak, 5. maddede sayılan suçlardan mahkum

olmama koşulunu da saymıştır. Bu koşulun işçi sendikaları açısından belirtilmesi, işveren sendikaları için belirtilmemesi bu sendikalar açısından geçerli olmayacağı anlamına gelmeyecektir. İster Sen.K.madde 9/8 de söz konusu suçlardan mahkum olanların organlardaki görevinin kendiliğinden sona ereceğine ilişkin ve Sen.K.56/2 uyarınca yapılacak işlemlere ilişkin düzenlemeler hem işçi hem de işveren sendikalarında aranacaktır.¹¹⁷

Ayrıca, bu da önemli bir noktadır ki, Sen.K.14/14 'te belirtildiği gibi sendikalarda sadece yönetim ve denetim kurulları gibi zorunlu organlarda olduğu kadar, seçimlik organlarda da kişilere ücretli veya ücretsiz görev verilemez ve tüm organlarda aynı niteliği ortaya koyması lazımdır.¹¹⁸

Görevine son verilen yönetici dava açabilecektir. Davacı bu davayı karşı olarak sadece sendikayı değil, aynı anda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığını da taraf olarak hasım göstermesi gerekir.¹¹⁹

Mahkumiyet sebebiyle görevden alınan yöneticinin yerine yedeklerinin alınmasıyla yönetim kurulu oluşmuyorsa (Sen.K.17/3), bu durumda Sen.K.madde 57 'ye göre yeniden seçim yapılması, genel kurulun toplanması sağlanacaktır. Genel kurul toplantısının teşkili için Medeni Kanun hükümleri gereğince bir veya üç kayyımın mahkeme tarafından tayini gerekecektir.¹²⁰

3) Dernekler Kanununda Yer Alan Yasak Faaliyetler

2098 sayılı Dernekler Kanununun 92.md.'si özel kanunlarda hüküm bulunmamak kaydıyla sendika ve konfederasyonlara da uygulanabilmekte, hükümlerden bazıları

¹¹⁷ F. Şahlanan, a.g.e, s, 299.

¹¹⁸ K.Tunçomağ ve T.Centel, a.g.e, 312.

¹¹⁹ Y. 9. H. D, 12.2.1998, 1997/20782 E, 1997/1421 K, N. ÇELİK,a.g.e, 401.

¹²⁰ C. İ. Günay, a.g.e, s, 829; M. Kocaoğlu, a.g.e, s, 93.

sendika ve konfederasyonların bazı faaliyetlerini yasaklamakta, bazı faaliyetlerini ise izne tabi tutmaktadır.

a) Dernekler Kanunu md. 37’de Yer Alan Yasak Faaliyetler

Der.K. 37.maddesinin birinci fıkrasının 1 ve 2. bentlerinde sayılan yasaklar konusunda Sen.K’nunda ayrıca hüküm bulunduğu için sendikalara uygulanmayacaktır. Ancak, birinci fıkranın 3. bendinde yer alan “Türk Silahlı Kuvvetleriyle kolluk kuvvetlerinin hizmetleri ve mensuplarının bütün hakları ile ilgili kanuni hükümlerin uygulanmasına veya yeni hükümler konmasına dair faaliyetlerde bulunamazlar” ve aynı maddenin 2.fıkrasında yer alan “Dernek yöneticileri, derneği temsilen, tüzüklerde belirtilen amaç ve faaliyet biçimlerine uymayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılamaz veya beyanda bulunamazlar ve dernek mensuplarını bu yolda harekete teşvik edemezler” hükümleri sendika ve konfederasyonlar için de uygulanacaktır.

Görüldüğü üzere, Sen.K.md.39/4 uyarınca, kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleyemeyeceklerdir ve bu hüküm uyarınca başka kişiler tarafından düzenlenen ve sendikaların amaçlarına uygun olmayan toplantı ve yürüyüşlerine, sendikayı temsilen sendika yöneticileri katılamayacak, beyanda bulunamayacak ve sendika mensuplarını bu yolda harekete teşvik edemeyeceklerdir.¹²¹

b) Milli Savunma, Sivil Savunma, Kolluk Hizmetlerine Hazırlayıcı Öğretim ve Eğitim Yasağı

Der.K.md.40/1’de “Dernekler, askerliğe, milli savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamazlar. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya talim yeri açamazlar” denilmektedir. Bu hüküm sendika ve

---

¹²¹ F. Şahlanan, a.g.e, s. 265.

konfederasyonlar için de uygulanacaktır. Bu nedendir ki, sendika ve konfederasyonların yukarıda anılan düzenlemeye aykırı faaliyetleri yasaklanmıştır.

Ayrıca, Der.K.md.40/2’de “... üyeleri için özel kıyafet veya üniforma veya kol bağı ve benzeri işaretler kullanamazlar” şeklinde düzenlenen yasaklar da sendika ve konfederasyonlar için de uygulanacaktır. Bu hüküm, sendika ve konfederasyonların üyeleri için, özel giysilerin, milli savunma, emniyet ve kolluk kuvvetlerinin üniformaları veya özel üniformalar ya da yerli veya yabancı örgütlere ait üniformaların veya benzerlerinin yapılmasını, kol bağı, pazuband, askı, kemer ve benzeri olan işaret ve simgelerin kullanılmasını yasaklamıştır.¹²²

c) Silah Bulundurma Yasağı

Der.K.md.42 sendika ve konfederasyonlar için de uygulanacağından, anılan madde hükmü uyarınca sendika ve konfederasyonların merkez ve şubelerinde veya bunlara bağlı müessese veya eklentilerinde, ateşli silahlarla mermilerin, patlayıcı maddelerin, kama, hançer, saldırma, şişli baston, sustalı, çakı, pala, kılıç, kasatura, süngü, sivri uçlu ve oluklu bıçaklar, topuz, topuzlu kamçı, boğma teli veya zinciri, muşta ile sırf saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel nitelikteki alet veya yakıcı veya aşındırıcı veya yaralayıcı ecza ve diğer her türlü zehir ve gazların bulundurulması yasaklanmıştır.

d) Bildiri Yayınlanması Yasağı

Dernekler Kanunu md. 44 gereğince sendikalar, yönetim kurullarınca karar verilmeden bildiri, beyanname ve benzeri yayımlar yapamaz ve dağıtamazlar. Yayınlanacak bildiri, beyanname ve benzerlerinde, bunların yayımlanması kararlarına

¹²² Uçar- İmamoğlu, Türk Dernekler Hukuku, Ankara, 1996, s. 212.

katılan yönetim kurulu başkan ve üyelerinin adı, soyadı ve imzalarının bulunmaları şarttır.¹²³

Bildiri, beyanname ve benzerlerinin yayımlanmasına ilişkin yönetim kurulu kararı ile hazırlanan yayın metninin birer nüshasının, yayının duyurulması gayesiyle, gün ve saati yazılı alındı belgesi karşılığında, mahallin en büyük mülki amirliğine ve cumhuriyet savcılığına verilmesi şarttır. Mahallin en büyük mülki amirliğine verilişinden itibaren 24 saat geçmedikçe bildiri, beyanname ve benzeri yayınlar dağıtılamaz ve basına verilemez (Der.K.44/2).

Bildiri, beyanname ve benzeri yayımlar, kanunla yasaklanmış herhangi bir dille veya yazı ile yazıldığı, devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozucu veya suç işlemeye veya ayaklanmaya veya isyana teşvik edici bir nitelik taşıdığı veya devletin gizli belgelerini açıklamak veya başkalarının şöhret ve haklarına, özel ve aile hayatlarına tecavüz etmek amacına yönelik bulunduğu takdirde ve ancak gecikmesinde sakınca bulunmak şartıyla, mahallin en büyük mülki amirinin emri ile dağıtımını ertelenebilir veya önlenebilir veya dağıtılmışsa toplanabilir. Mahallin en büyük mülki amiri bu kararını 24 saat içerisinde asliye ceza hakimliğine bildirir. Hakim mülki amirin bu kararını en geç 48 saat içinde inceleyerek hükme bağlar. Bu süre içinde bir karar verilmemesi halinde mülki amirin kararı hükümsüz sayılır (Der.K.44/2).

e) Yabancı Sendikalar Ve Kuruluşlarla İzinsiz İlişkiler Kurma Yasağı

Dernekler Kanunu md.43 uyarınca sendikaların, yabancı ülkelerdeki sendika ve kuruluşların üyelerini Türkiye'ye davet etmesi veya yabancı sendika ve kuruluşların davetlerine uyarak üyelerini veya temsilcilerini yurt dışına göndermesi, Dış İşleri

¹²³ Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde bildiri: "Resmi bir kurum yada bir topluluk tarafından herhangi bir durumu ilgililere duyurmak için yazılan yazı", beyanname ise: "Bir kimsenin resmi bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge" olarak tanımlanmıştır.

Bakanlığı'nın ve ilgili bakanlıkların görüşü alınarak İç İşleri Bakanlığı'nca verilecek izne bağlıdır.

Yabancı ülkelerdeki sendika ve kuruluşların üyelerini davet etme durumunda, Dış İşleri Bakanlığı'nın görüşü alınarak, İç İşleri Bakanlığı'ndan bunun için izin alınması zorunludur. Eğer çağırılan kişiler, yabancı ülkelerdeki ve kuruluşların üyesi sıfatıyla değil, sadece kişiliği, mesleği nedeniyle çağrılmaktaysa, böyle bir iznin alınmasına gerek olmadığı ileri sürülmüştür.¹²⁴

Bu prosedürün ülke adına zarar getireceği savunulmaktadır. Uygulamadaki prosedür dolayısıyla bir Türk'ün izin çıkana kadar yurt dışındaki bir toplantıya yetişemeyeceği veya Türkiye'ye yararlı bir beyanda bulunacak bir şahsın Türkiye'ye gelemeyeceği, bu durumun yaradan fazla zarar getireceği beyan edilmektedir.¹²⁵

Buna karşılık İç İşleri Bakanlığı temsilcisi madde hükmünü savunma gerekçesinde, "Derneklerin yurtdışı faaliyetlerinin kontrolü açısından ve hükümetlerin uyguladıkları bazı politikaların derneklere de uygulanabilmesi için böyle bir hüküm bulunmasında zaruret görürüz. Bu itibarla önergelere katılmıyoruz" şeklinde görüş bildirilmiştir.¹²⁶

Ülkenin tanıtımı ve toplumun gelişimi açısından Türk sendikalarının yabancı sendikalarla karşılıklı davetlerinin daha faydalı olacağı itibarıyla, izin zorunluluğu; çağırılan kişinin, sendika veya kuruluşun üyesi ve temsilcisi olarak çağırılıp çağırılmadığı göz önünde tutularak aranacaktır. Söz konusu izin, sadece sendika üyesi veya temsilcisi sıfatı davette kullanıldığında bir zorunluluk haline gelmektedir.¹²⁷

¹²⁴ Uçar- İmamoğlu, s.216.

¹²⁵ S. Ballar. Türk Dernekler Hukuku, İstanbul – 1991 s.216.

¹²⁶ Uçar- İmamoğlu, s.217.

¹²⁷ Uçar- İmamoğlu, s.217.

f) Bazı Adları Alabilme Yasası

Dernekler Kanunu'na göre sendikalar adlarında Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal kelimeleri ile bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle teşkil edilecek kelimeleri ancak Bakanlar Kurulu kararı ile kullanabilirler (Der.K.md.65).

Bu hüküm gereği sendikalar izin almaksızın, serbestçe yukarıda anılan kelimeleri kullanamayacaklardır. Hükümün temelinde ülkeye mal olmuş terimlerin suiistimalini önleme veya kontrol etme düşüncesinin yattığı söylenebilir.

g) Sendikal Faaliyetlere Yasak Yerlerde Faaliyette Bulunma Yasası

Sendikaların kamu hizmeti görülen bina ve tesislerinde her türlü resmi ve özel eğitim ve öğretim kurumlarında veya bunları eklentilerinde yapacakları " toplantı ve diğer faaliyetleri" kurumları yetkili amirinin muvafakati ve mahallin en büyük mülki amirinin iznine bağlıdır (Der.K.md.66). Dernekler Kanunu md.92'deki bu yollama nedeniyle Der.K.md.66 hükmünün sendikalar için de uygulanabileceği söylenebilecektir.

Sendikalar hakkında uygulanan bu hükmün Sendikalar Kanunu'nun bazı hükümleri karşısında bir değerlendirilmesinin yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Maddedeki " kamu hizmeti görülen bina veya tesislerde" sözleri, kamu iktisadi teşebbüsleri gibi ülkemizde sendikalaşmanın mevcut olduğu kuruluşlara ait bina ve tesislerin bu anlamda olduğuna dair bir yoruma uygundur. Ayrıca maddede toplantıların yanında "diğer faaliyetler" de izne bağlanmıştır. Ve ayrıca bu kısıtlamaların çalışma saatleri dahilinde veya haricinde olacağı hakkında bir açıklık bulunmamaktadır.

Böylece tüm bu yönleriyle Dernekler Kanunu'nun bu hükmünün, sendika özgürlüğünün bir parçası olan iş yerinde sendikal faaliyet açısından önemli sınırlamalar

getirebileceği nitelikte olduğu görülmekle birlikte, Der.K.md.92'deki "özel kanunlarda hüküm bulunmamak kaydıyla" ifadesi göz önünde tutularak Sen.K.md.31/4 ve md.35 hükümleri dikkate alınır, Dernekler Kanunu'nun bu hükmünün iş yerinde sendikal faaliyeti kısıtlayıcı bir yoruma uygun olmayacağı söylenebilecektir.¹²⁸

h) Lokal Açma Yasağı

Sendikalarında üyelerinin bir araya gelip kaynaşacağı ve üyelere yararlı bazı faaliyetleri yerine getirebilecekleri lokaller açmaları onların yararınadır. İşte sendikaların lokal¹²⁹ açmaları Der.K.md.90 uyarınca izne bağlanmıştır. Madde hükmü aynen şu şekildedir: "derneklerin lokal açmaları ve işletmeleri mahallin en büyük mülki amirinden izin almalarına bağlıdır". Bu hüküm gereği sendika, lokal açarken mahallin en büyük mülki amirinden iznini aldıktan sonra bu isteğini yerine getirebilecektir.

4) Sendikaların Faaliyetiyle İlgili Diğer Kanunlarda Düzenlenen Yasaklar

a) Serbest Bölgelerde Faaliyette Bulunma Yasağı

Konumuzla ilgili düzenleme yapan ilgili düzenleme yapan diğer kanun Serbest Bölgeler Kanunudur.6.6.1985 tarihli ve 3218 sayılı kanunun geçici birinci maddesine göre, serbest bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren, 10 yıl zarfında bu bölgede 2822 sayılı kanun hükümleri uygulanmaz. Bu durumda faaliyetin tümüyle durdurulması değil, kısmı durdurulması söz konusudur. Yani faaliyeti yasayla kısmi durdurulan sendika bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 10 yıl toplu sözleşme ve grev yapamayacaktır. Bu süre içinde toplu iş sözleşmesi üzerinde çıkacak menfaat uyuşmazlıkları Yüksek Hakim Kurulunca karara bağlanması öngörülmüştür. (S.B.K. geçici md 1/2)

¹²⁸ F. Şahlanan. s. 267-268.

¹²⁹ Lokal; ortak bir şeyler paylaşan veya ortak bir yanları olan kişilerin bir araya geldikleri yerdir. Örneğin, bir öğretmenler lokalinde bir araya gelenlerin ortak yönleri öğretmen olmaları gibi.

Görüldüğü gibi bu düzenleme ile kollektif sendika özgürlüğünü etkileyen düzenlemelerin sayı arttırılmıştır. Anayasa mahkemesi 6.10.1986 tarihli ve 21/23 sayılı kararında¹³⁰ bu yasa hükmünü anayasaya aykırı bulmamıştır. Mahkemeye göre; bu hükümle " ön planda tutulan serbest bölgenin memlekete sağlayacağı ekonomik yararların dikkate alındığından kuşku yoktur. Bu yolla bölgedeki çalışma düzeninin kuruluş ve yatırım faaliyetlerinin yoğun olduğu ilk 10 yıllık dönemin risklerden uzak istikrar içinde muhafaza edilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu geçici haklar bakımından getirilen yasağın haklı gerekçesini serbest bölgelerin kurulup yerleştirilmesindeki kamusal çıkarlar oluşturmaktadır. Böyle bir nedene dayalı olarak yasa koyucunun ülke düzeyinde çok sınırlı bir alanda, grev, lokavt ve arabuluculuk gibi işçilere işveren haklarının kullanılmasını belli bir süre askıya almış olmasının demokratik toplum düzeninin gerekleriyle çakışabileceği söylenemez.¹³¹ Doktrinde diğer görüşlere göre yasanın geçici durdurma hükmü ve yasa hükmünü Anayasaya aykırı görmeyen Anayasa mahkeme kararı eleştirilerek yasağın kaldırılması savunulmuştur.¹³²

b) Olağanüstü Hal Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyet Yasağı

2935 sayılı O.H.K 25.10.1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanuna bağlı olarak değişik tarihlerde yürürlüğe konmuş olan KHK' lerde sendikal faaliyetin engellenmesine sebebiyet veren hükümlere yer verilmiştir.

Olağanüstü halin kesin tanımı olmasa da, mevzuata göre Olağanüstü Hal; tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde (Milli Güvenlik Kurulunun görüşüne gerek duyulmadan), (AY md.119) yada şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle Milli Güvenlik Kurulunun da görüşü alınarak (AY md.120), Cumhurbaşkanının katıldığı Bakanlar

¹³⁰ R.G, 14.3 1987 sayı 19400

¹³¹ K. Oğuzman, Hukuki Yönden İşçi İşveren İlişkileri, cilt 1, 4. bası, İstanbul Üniversite yayını No. 3455 İşletme Fakültesi No. 184. ss. 122-123

¹³² B. Tanör, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, BDS Yayını, İstanbul 1990, S. 176

kurulu tarafından, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere ilan edilen olağanüstü bir yönetim biçimidir. (OHK.md 3/b.a-b)¹³³

2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu ve olağanüstü halle ilgili olarak muhtelif tarihlerde çıkarılmış olan kanun hükmünde kararnamele doğrudan veya dolaylı bir biçimde sendikaların faaliyetlerini yasak ve denetimlere tabi tutmuştur. Örneğin, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkında 15.12.1990 tarihli 430 sayılı KHK 285 sayılı KHK' de sayılan ve olağanüstü hal ilan edilen ilkelere ve olağanüstü halin devamı süresince grev lokavt yetkisinin kullanılması, irade beyanı, referandum gibi sendikal faaliyetleri durdurabilir veya izne bağlar; tahrip yağma, işgal, fiili durum, boykot, iş yavaşlatması, çalışma özgürlüğünün kısıtlanması ve işyerlerinin kapatılması gibi hareketleri yasaklar, onlar veya gerekli göreceği başka önleyici tedbirleri de alabilir". Burada, Olağanüstü Hal Bölge Valisine, grev ve lokavtları izne bağlama ve yasaklama şeklinde iki türlü yetki açıkça tanınmış bulunmaktadır.

Tüm bu hükümlerin sendikacılar ve sendikalar hakkında ve sendikal faaliyetleri denetim altında tutma amacıyla kullanılması mümkündür ve uygulamada örnekleri de görülmüştür.¹³⁴

c) Sıkıyönetim Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyet Yasağı

13.05.1971 tarihli 1402 sayılı sıkıyönetim kanunu sendikal faaliyetleri kısıtlayan kanunlardan biridir. Sıkıyönetim, "Anayasanın tanıdığı bir demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması ve savaş hali, savaş gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması, veya ülkenin ve milletin

¹³³ M. Demircioğlu, Türk İş Hukukunda Grev Hakkına İdari Tasarrufla Müdahale, İş Hukuku Dergi. Cilt 1, sayı 2, Nisan-Haziran 1992.s.16; F.Demir, Anayasa., s. 171

¹³⁴ A. Işıklı. a.g.e. s.253

bölünmezliğini içten ve dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebebiyle " (A.Y.md 122) Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilir. Olağanüstü halle karşılaştırılacak olursak sıkı yönetim biçimi olağanüstü hali gerektirecek durumda daha yaygın ve şiddetli hale gelmesiyle uygulanan yönetim biçimidir.¹³⁵

Kanunun 3. maddesine göre, sıkıyönetim komutanları sıkıyönetim bölgesinde genel güvenli ve kamu düzenini korumak ve sağlamakla görevlidir. Sıkıyönetim komutanları bu görevin gereği olarak "Konutları ve her türlü dernek, siyasi parti, sendika, kulüp gibi teşekküllere ait binaları (...) mektup, telgraf ve sair mersuleleri ve kişilerin üzerlerini her hangi bir müracaat, talep ve karara lüzum olmaksızın aramak ve bunlarda sübut vasıtaları olan yahut zor alıma tabi tutulan eşyayı zaptetmek" yetkisine sahiptir. Sıkıyönetim komutanları grev hakkının kullanımını ve tümüyle sendikal faaliyeti sürekli olarak durdurmak veya izne bağlamak yetkisine sahip kılınmışlardır. Görüldüğü gibi sıkıyönetim komutanlığına grev ve lokavt haklarına müdahale yapabilme yetkisi verilmiştir. Bu müdahale iki türlü: grev ve lokavtın izne bağlanması, ikincisi ise yasaklanması şeklinde olacaktır.¹³⁶

Sendikanın faaliyetine bu şekilde müdahale Anayasa ve yasa güvencesindeki hakların geçici olarak idarenin yetkisine bırakılması anlamına gelmektedir. Sıkı yönetim komutanı kararlarının yargısal denetime tabi olup olmadığı konusunda bir açıklık yoktur. Bu nedenle idarenin takdirine bırakılan hakların objektif esaslarla sınırlandırılmaması ve kötüye kullanılması durumunda sıkı yönetim komutanlığı kararlarının idari yargı, yani Danıştay denetimine tabi olduğu söylenmektedir.¹³⁷

¹³⁵ B. Kuzu, Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi. İstanbul, 1993, Kazancı Yayını, s. 190

¹³⁶ Ü. Narmanlıoğlu, Grev, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi No. 14, Ankara 1990, s. 190; A.İşikli, a.g.e. s. 252

¹³⁷ M. Demircioğlu, a.g.e, s. 153; M. Aydemir, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları, İzmit 2001, s. 170

Sıkıyönetim rejimi, ülke asayişini bakımından kamu düzeninin sağlanması için başvurulan olağanüstü bir idare biçimidir. Kollektif çalışma ilişkilerinde devletin tarafsızlığı ilkesi gereği (suç teşkil eden eylemler dışında) sendikaların faaliyetine müdahale olunmamalıdır. Bu sebepten dolayı Uluslararası Çalışma Örgütü Özgürlük Komitesi sıkıyönetim halinde geçici olarak grevin yasaklanabilmesini sendikal özgürlük ilkesine aykırı bulmuştur.¹³⁸

d) Radyo ve Televizyon Kurma Yasağı

Sendika ve konfederasyonlara özel radyo ve televizyon kurmak veya ortak olmak yasağı vardır. Bu yasağın 2821 sayılı kanunda bulunmamasına rağmen, 3484 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun ilgili hükmünde yer almıştır. Kanunun 29'ncü maddesinde "Siyasi Partiler, Dernekler, Sendikalar, Meslek Kuruluşları, Kooperatifler, Vakıflar, Mahalli idareler (...) özel radyo ve televizyon kuruluşu kuramaz ve bunlara ortak olamazlar".

Doktrinde "parasız olan herkesin dilediği gibi radyo ve televizyon kuruluşu kurduğu ve sorumsuzca yayın faaliyeti sürdürdüğü günümüz koşullarında, başka sendikalar olmak üzere tüm demokratik kuruluşların bu haktan yoksun bırakılmış olmaları, demokratik işleyişleri daha da çarpıklaştırıcı bir durum ortaya çıkarmıştır", şeklinde görüşler yer almaktadır. Gerçekten de günümüz koşullarında kendi amaçları dışına çıkmadan, radyo ve televizyon genel kuralları çerçevesinde yayın kuruluşları kurulması faydalı veya zararlı olacağı tartışılacak bir konudur. Yasa koyucunun bu konuda endişesi toplum içinde gruplaşmalara yol açacak bu tür şeylerin önüne geçmek istemesi düşüncesi ile hareket ettiği kanaatindeyim. Son gelişmelerde bu yasağın kalkacağı gündemde olan konulardandır.

¹³⁸ K. Oğuzman, İşçi ve İşveren İlişkileri, s. 194

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKALARIN YASAK FAALİYETLERİNİN SONUÇLARI

A. Genel Olarak

Kanunda yasak faaliyette bulunan sendika hakkında iki tür yaptırım öngörülmüştür. Bunlardan ilki, sendikaların faaliyetinin durdurulması ve kapatılmasıdır. Diğeri ise, kanuna göre sorumlu kişilerin cezaya çarptırılmasını öngörmektedir.

Sendikaların faaliyetinin durdurulması her zaman kapatılmasını gerektirmemektedir. Yasada belirtilen sürelerde aykırılıkların giderildiği durumlarda kapatma sözkonusu olmayacaktır. Sendikaların faaliyetinin durdurulması ve kapatılması nedenleri sadece Sendikalar Kanunu'nda değil, diğer yasalarda da düzenlenmiştir. Doktrinde yaygın ve egemen olan görüşlere göre sendikaların faaliyetinin durdurulması ve kapatılması nedenleri geniş yorumlanmamalı, sendikal faaliyet alanını belirleyen ve özel kanun niteliğine sahip Sendikalar Kanununun konuya ilişkin hükümleri uygulanmalıdır.

B. Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması Nedenleri ve Sonucu

1) Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması

Sendikalar Kanunun ilgili maddelerinde sendika ve konfederasyonların hangi sebeplerle ve nasıl durdurulacağı sınırlı şekilde gösterilmiştir. Dolayısıyla bu sebepler dışında sendika ve konfederasyonların durdurulması mümkün değildir.¹³⁹ Sendikalar kanunu işçi ve işveren kuruluşlarının kapatılması gereken durumlarda, kapatılmasından

---

¹³⁹ A. Tuğ, a.g.e, s. 247

önce veya kapatma söz konusu olmayan bazı hallerde de faaliyetlerinin durdurulmasına karar verileceğini de düzenlemiştir.¹⁴⁰

Tüzel kişiliğe sahip sendikaların ve üst kuruluşların faaliyetlerinin durdurulmasını, gerçek kişilerin hapis cezası ile cezalandırmalarına benzetilmektedir.¹⁴¹

Uluslararası düzeyde kabul gören sendika özgürlüğü ilkelerinin gereği, sendikalarının faaliyetlerinin durdurulması kararının ancak kanunda gösterilen nedenlerle ve bağımsız yargı organları tarafından verilmesi gerekir.¹⁴²

Mevzuatımızda sendikaların faaliyetlerin durdurulmasına ilişkin değişik kanunda değişik uygulamalar var. Sendikalar Kanunu faaliyetin durdurulmasına ilişkin kararın yetkili mahkeme tarafından verilmesini öngörmesine rağmen, hem yetkili mahkemelerin bağımsızlığına ilişkin hususlar, hem de sendikalar kanunu dışındaki kanunlar aracılığıyla konulmuş düzenlemelerin faaliyeti durdurma yetkisini yargı organları dışındaki makamlara tanımış olması, sendika özgürlüğü ilkesine gereken özenin gösterilmemesine örnektir.¹⁴³

2821 sayılı kanunda belirtilenler dışında bir nedenle faaliyetin durdurulamayacağına açık olarak belirtilmemiştir. Bu husus 274 sayılı yasanın 30/7 maddesinde yer almıştır. Ama 274 sayılı kanundaki (md.30/7) belirtilen bu husus her ne kadar, 2821 sayılı yasada yer almamışsa da, bu hallerin sınırlı sayılması ve dar yoruma tabi tutulması sendikaların işlev ve özelliklerine daha uygun düşecektir.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Ü. Narmanlıoğlu, Toplu İş ilişkileri, s.290

¹⁴¹ A. Işıklı, İş.Hukuku, s. 253

¹⁴² N. Çelik, a.g.e, s. 400

¹⁴³ A. Işıklı., a.g.e, s. 254

¹⁴⁴ N. Çelik., a.g.e, s. 400; F. Şahlanan, Sendika., s. 293

Yargıtay'ın, 274 sayılı kanun dönemi ile ilgili olarak, süresi içinde genel kurul toplantısının yapılmaması nedeniyle mahkeme tarafından sendikanın faaliyetinin men edilmesi kararının alınması üzerine verdiği karardaki, kanunda öngörülenler dışında bir nedenle faaliyetin durdurulması kararının verilemeyeceğine ilişkin görüşü, 2821 sayılı kanun uygulamasında da geçerli sayılmalıdır.¹⁴⁵ Bu nedenle faaliyetin durdurulmasını gerektiren halleri dar yorumlamak gerekir, çünkü sendikaların yasada belirtilmemiş başka nedenlerle, özellikle Der.K. md.10 ve kapatmaya ilişkin diğer hükümlerinin sendikalar hakkında uygulanması, sendikaların özelliklerine ve işlevlerine uygun düşmez.¹⁴⁶

Kapatmadan farklı olarak, sendikanın ve konfederasyonun faaliyetinin durdurulması tüzel kişiliğini sona erdirmez. Faaliyetin durdurulmasında mahkemece tespit edilen yasaya aykırılıkların giderilinceye kadar kuruluşun geçici olarak faaliyetinin durdurulması, diğerinde ise yasaya aykırılık halinde mahkeme kararıyla temelli tüzel kişiliğinin sona erdirilmesidir.¹⁴⁷

a) Sen.K.'a göre Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması

aa) Tüzük ve Belgelerin Kanuna Aykırılığı

Sendika ve konfederasyon kurucuları Sen.K. md.6 da belirtilen belgeler ve tüzüğü ilgili valiliğe tevdi etmesiyle tüzel kişilik kazanılacaktır. (Sen.K.md.6) Maddede bildirilen ilgili valilik sendika merkezinin bulunduğu il valiliğidir.

Sendika ve konfederasyon kurucuları Sen.K.md.7'deki hükümlere uygun olmalı, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara (Sen.K.6/7),

¹⁴⁵ Yargıtay, 9 HD, .7.3.1983 E. 1983/2119 K. 1983/2061 TÜTİS. Temmuz,1983, ss.11-12

¹⁴⁶ C. Tuncay, Toplu İş Hukuku, s. 102; F. Şahlanan, Sendika., s. 292; K. Tunçomağ, İş Hukukunun Esasları, İstanbul 1989, s. 352.

¹⁴⁷ Ü. Narmanlıoğlu, a.g.e., s. 290, C. Tuncay, a.g.e., s. 102

nihayet Sendika Kanununun ve Medeni Kanunun emredici hükümlerine aykırı hüküm taşımamalıdır.¹⁴⁸

İdarenin kendisine tevdi edilen tüzük üzerinde inceleme yapma yetkisi vardır. Vali tarafından tüzük ve belgelerin birer örneği hemen gönderilen Çalışma, İçişleri, Maliye ve ilgili Bölge Müdürlüğü tüzüğün yasaya uygunluğunu inceleme yükümlülüğü altındadırlar. İnceleme yetkisiyle yükümlü bu kuruluşların tüzük inceleme yetkisinin bir süresi olup olmadığı veya kanuna aykırı bir durum söz konusu olmadığı durumda idarenin bildirmesi gerekip gerekmediği konusunda açıklık yok, ayrıca gerekiyorsa hangi süreye tabi olması açısından Sen.K.da açık hüküm yoktur. Bu konuda Dernekler Kanunu madde 10'dan yararlanılabilir. Kanuna göre, bir ilde faaliyet gösteren dernekler 30 gün, birden çok ilde faaliyet gösteren dernekler 90 günlük süre içinde kanuna aykırılık yok ise inceleme yapan idare tarafından derneğe yazı ile bildirilir. Sendikaların tüzüğünün yasaya uygunluğunu belli bir süreyle kısıtlı olmasa da, inceleme sonucunun sendikaya bildirilmesinin sendikanın aktif bir şekilde harekete geçmesi bakımından yararlı olacağı söylenmektedir.¹⁴⁹

Kuruluş sırasında kanuna aykırılık veya eksiklik nedeniyle ilgili bakanlıklar sendika ve konfederasyonların faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için görevli iş mahkemelerine başvurur. (Sen.K.md.6/7) Yasanın 6/7 maddesinde ilgili bakanlıklar olarak belirtilen aynı madde içinde Çalışma, İçişleri ve Maliye Bakanlıkları olarak söz edilmesine rağmen Sen.K.md.54'de Maliye bakanlığından söz etmemesi Maliye bakanlığının tüzüğü inceleme yetkisi olmadığı anlamına gelmez.

274 sayılı yasanın 30/bent 1'den farklı olarak 2821 sayılı kanunun 6. md ve 54 maddede tüzük ve belgelerin kanuna aykırılığın idarece incelemesi ve başvurusu yalnız kuruluş safhasına münhasır olarak düzenlenmesi yasanın en önemli boşluklarından

¹⁴⁸ K.Tunçomağ , T.Centel, a.g.e, S,311.

¹⁴⁹ F.Şahlanan, Sendika, s,293.

birisidir. Bu sistem tüzüklerin kanuna aykırılıklarının önlenmesi mantığıyla izlense de, tüzüklerin yasaya uygunluğunun tespitinin kolay olmadığı veya yasaya aykırılığın gözden kaçması olasılığı veya idarece aykırı bulunmayan tüzüğün daha sonra üyelerce aykırılığın ileri sürmesi olasılıklar arasındadır. Bu nedenle idare ve üyeler sendikal yaşamın her safhasında tüzüğün yasaya aykırılığını ileri sürebilme ve düzeltilmesini istemek için, yargı organına başvurma hakkı kabul olunmalıdır. Bu kanun boşluğu tüzüğün bir hukuki işlem olarak Borçlar Hukukunun genel hükümlerine göre iptalini isteyebilme şeklinde değil, Sendikalar Kanununun 54 md'si çerçevesinde aykırılığı sendikaya düzeltirme yoluyla doldurulmalıdır.¹⁵⁰

İş mahkemesi 3 iş günü içinde sendika ve konfederasyonun faaliyetinin durdurulmasına karar verebilir. Ama dikkatten kaçtırmamak gerekiyor ki, tespit olunan kanuna aykırılık Sen.K.58 md'de belirtilen nitelikte aykırılık ise, konu Cumhuriyet Savcılığına intikal edecek. Bu durumda Sen.K.54 uyarınca mahkemeye başvurup, sendikaya mehil tanıyarak aykırılığın giderilmesi yoluna gidilmeyecektir.¹⁵¹

Şunu belirtmekte fayda vardır ki, aykırılığın 58.md'ye dahil olup olmadığını tespit etmekte zorlanan kurumlar hem mahkemeye başvurarak aykırılığın giderilmesini talep edecek, ayrıca Sen.K. md.6/son'daki "tüzükte suç teşkil eden hususların varlığı halinde durum gereği için Cumhuriyet Savcılığına bildirilir", kuralı gereği tespiti yapması ve takip etmesi için Cumhuriyet Savcılığına bildirilecektir.

Sen.K.md.54 uyarınca kendisine başvuru alan iş mahkemesi gerekli görürse, kurucuları da dinleyerek üç iş günü içerisinde faaliyetin durdurulmasına ve altmış günü geçmeyen aykırılığın ve eksikliğin giderilmesi için süre verebilir.¹⁵² Tüzük ve belgelerin yasaya aykırılığı dolayısıyla kendisine başvuru alan mahkeme aykırılığı tespit etse bile

¹⁵⁰ F.Şahlıan, a.g.e,s,294

¹⁵¹ F.Şahlıan, a.g.e, s,295.

¹⁵² H.S.Sümer., İş Hukuku 3. Baskı, Mimoza Konya 1996, s. 218

mutlaka faaliyetin durdurulmasına karar vermekle yükümlü değildir.¹⁵³ Çünkü Sen.K.md'6'da uyulması istenen hususlar, hukuki ağırlık yönünden birbirinden çok farklıdır. Örneğin, kuruculardan birinin şahsi niteliği gereği sendikanın durdurulmasına karar verilmesi gerekirken, nüfus cüzdanı veya ikametgah belgesi verilmemiş olması halinde böyle bir karar verilmemelidir.¹⁵⁴

Sendikalar Kanunu madde 54 ' ün gerekçesinde aynı konuda şu görüşler vardır: "Tüzük ve belgelerde kanuna aykırılık halinde Anayasanın 51/2 maddesi hükmüne göre, düzenlenen madde, basit ve eksik ve yanlışlıklar veya maddi hatalar için sendika ve konfederasyonun faaliyetini durdurmadan veya kapatmadan bu durumları telafi imkanı sağlamak üzere hakime takdir hakkı vermektedir.¹⁵⁵ Ayrıca mahkemenin sendikaya süre vermesine ilişkin kararı kesin olmayıp temiz edilebilir. Nitekim 274 sayılı yasa döneminde temizi yapılan örnek kararlar var.¹⁵⁶

Kendisine değişiklik için mahkeme tarafından süre tanınan sendika artık tüzel kişilik kazandığına göre, tüzük üzerinde tasarruf yetkisi kurucuların değil, sendika genel kurulunun olacaktır.¹⁵⁷ Bu nedenle sendika genel kurulu verilen süre içinde toplanarak aykırılığı genel kurul kararıyla giderecektir. Yargıtay'ın kararlarının birinde aynı konuda aykırılığın giderilmesi için derneğe süre veren idarenin kararıyla verilen süre içinde değişiklik yapılması için kurucuların bu değişikliği yapabileceğini ifade etmiş, genel kurulun toplanmasını gerek bilmemiştir.¹⁵⁸

Tüzük ve belgelerin kanuna uygun hale getirilmesi halinde mahkeme durdurma kararını kaldırır. Aksi halde kuruluşun kapatılmasına karar verir. Bu karar kesindir, yani Yargıtay yolu kapalıdır.

¹⁵³ Ö. Eyrenci, a.g.e, s,193.

¹⁵⁴ K.Tunçomağ, T.Centel, a.g.e, ss. 312-313.

¹⁵⁵ YHGK, 18.9.1969-486/632-RKD,1969/8, s, 234

¹⁵⁶ Millî Güvenlik Konseyi , S, sayısı 573, s, 10

¹⁵⁷ F.Şahlanan, a.g.e, s, 297.

¹⁵⁸ Y2HD, 5.3.1979-1531/1726-YKD, Kasım 1979, s. 1557

bb) Dış Kaynaklardan İzinsiz Yardım ve Bağış Alınması

Sendikalar kanunu md. 40/3'e göre: sendika ve konfederasyonlar kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyetinin üyesi buldukları uluslar arası kuruluşlardan başka dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin almadan yardım alamazlar. Yasanın bu hükmüne aykırı olarak yardım ve bağış aldığı tespit edilmesi halinde o sendika veya üst birliğin üyelerinden biri, vali veya Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığının başvurusu üzerine dava açabilecektir. İddia ispat edilirse, mahkeme o sendika veya konfederasyonun faaliyetini üç aydan altı aya kadar durdurma kararı vermek zorundadır ve alınan yardım hazineye intikal ettirilir (56/1).

Faaliyetin durdurulması cezai yaptırım niteliği taşımaktadır: Kanun ceza olarak tek durdurmayla bitmiyor, ayrıca 59/ bent7 fıkra uyarınca yöneticilere altı aydan iki yıla kadar hapis ve yardım veya bağışın bir mislinden aşağı olmamak üzere ağır para cezası verileceğini düzenlemiştir.

Ama tartışmalı bir konu, yöneticilerin görevde kalıp kalamayacağı konusunda bir düzenleme yoktur. F. Şahlanana göre, 56/2 de 5. maddede sayılan suçlardan biriyle mahkum olan birinin kuruluş organlarında görev aldığı sebebiyle faaliyetin durdurulmasına yer verilmiş ama yöneticilerin görevine son verilmesinden söz edilmemiş olmasının onların görevi sürdüreceği anlamına gelmeyeceği için aynı durum Sen.K.5/1 için örnek sayılabilir.

Ayrıca Sen. Kanunu madde 57 gereği, durdurma süresi sonunda yeniden faaliyete geçebilmesi için genel kurul yapılması, Medeni Kanun hükmünce kayyım atanması yöneticilerin görevine son verileceği düşüncesini desteklemektedir.¹⁵⁹ Buna karşılık Günay'ın eserinde yöneticilerin görevde kalıp kalmaması konusuna dokunulmasa da,

---

¹⁵⁹F. Şahlanan, a.g.e, s, 298

diğer konularda: genel kurul yapılması, ve madde 57'ye göre kayyım tayin yoluna gidilmesine gerek bulunmadığı görüşü savunulmaktadır.¹⁶⁰

cc) Belirli Suçlardan Mahkum Olanlara Görev Verilmesi

Sen.K.madde 5'te sayılanlardan biriyle mahkum olanlardan, sendika şubesi veya konfederasyon organlarında görev verildiğinin valilik veya Çalışma Bakanlığınca tespit halinde, bu makamlarca görevlendirilen kişinin görevine son verilmesi ilgili sendika veya konfederasyona bildirilir. Bildirimi takip eden beş gün içinde sendika ve konfederasyonca ilgilinin görevine son verilmediği takdirde sendika veya konfederasyonun faaliyeti "üyelerden birinin veya valinin veya çalışma bakanının başvurusu üzerine" (Sen.K.56/1) altı aydan bir yıla kadar durdurulur ve yöneticilerin görevine son verilir (Sen.K.56/2).

Sendikalar Kanununun 56/2'nci maddesinin uygulanması için organlarda görev almış kişinin Sen.K. madde 5'teki suçlardan biri ile mahkum olması gerekir. Ayrıca görevli kişi bu göreve göre gelmeden önce suçu işleyip mahkum olacak, çünkü görev aldıktan sonra suç işleyip mahkum olan kişiye 56/2 hükmü uygulanmaz. Bu durumda Sen.K. 9/8 maddesi uygulanarak, madde gereği organdaki görevin kendiliğinden sona ereceği hükme bağlanmıştır.¹⁶¹

Kanun 5. maddedeki suçları durdurma sebebi olarak saymıştır. Ama sendikalarının faaliyetinin durdurulması mahkum olan kişilerin görev almalarıyla otomatik olarak mahkeme kararıyla durdurulması öngörülmemiştir. Eğer sendika veya konfederasyon vali veya çalışma bakanlığının bildirimine rağmen beş gün içinde ilgilinin görevine son vermezse, yargı organına başvurulacaktır.¹⁶²

¹⁶⁰C.İ. Günay, Sendikalar Kanunu Şerhi, Yetkin, Ankara, 1999, a.g.e, s. 826

¹⁶¹F. Şahlanan, a.g.e, s. 299; A. Tuğ, a.g.e, s. 249; M. Kocaoğlu, Kolektif, s. 93

¹⁶²M. Kocaoğlu, a.g.e, s. 93.

Sendikalar Kanunu madde 5'deki suçlardan biriyle mahkum olan kişi yasaklanmış hakları kararla iade edildiği takdirde organlarda görev alabilecek ve karardan sonra haklarını ileriye yönelik kullanabilecektir. 12.2.1996 tarihli kararında Yargıtay yasaklanmış hakların iadesi ile ileriye yönelik olarak organlara seçilmeye engel halin ortadan kalkacağını söyleyerek, görüşlerinin bu yönde olduğunu bildirmiştir.¹⁶³

Yargıtay'a göre 2908 sayılı Dernekler Kanununun 85'nci maddesi ikinci fıkrası uyarınca, yüz kızartıcı suçtan mahkum olan ve buna rağmen görevini sürdüren yöneticinin 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 56'cı madde uyarınca görevine son verilmesi ve bu maddede gösterilen asgari süre kadar durdurulması gerekir.¹⁶⁴

Valilik veya Bakanlık bildirim yaptıktan sonra beş gün içerisinde görevden uzaklaştırma uygulamada savaşlanmaktadır . Günay'ın görüşüne göre, görevden alma savaşlansa bile dava açıldığı sırada görevden alma yerine getirilmişse, sendikanın faaliyetinin durdurulması kollektif sendika özgürlüğü ilkesine ters düşecektir. Ancak Yargıtay aynı görüşte değildir. Oy çokluğuyla alınan Yargıtay kararında görevden alınması savaşlanmış yöneticinin yazışmalardan sonra görevden uzaklaştırılması, sendikanın faaliyetinin durdurulmasını önleyemeyecektir. Yukarıdaki karar doğrultusunda, Yargıtay üyeleri karşı oy yazısında; sendika veya konfederasyonun görevden alınan üyesi yerine yedeğin göreve getirilmesiyle yönetim kurulu oluşturulabiliyorsa, durdurma kararının kaldırılması gerekiyor. Çünkü faaliyetten durdurma süresi içinde yapılacak işlem yasanın 56/son maddesindeki "kanun hükümlerine uygun olarak görev verilmesi" olarak kabul edilmelidir. Bu durumda kendiliğinden faaliyete geçebilme koşulu gerçekleşmiş bulunduğundan, sendikayı cezalandırma sonucu doğuracak şekilde faaliyetten durdurma ve yöneticilerin görevine son verme şeklinde karar verilmesi hakkaniyete ve yasanın amacına aykırı düşeceği savunulmuştur.¹⁶⁵

¹⁶³ Y9HD, 1996/13431, K,1996/22203, YKD-1999, S,533-534.

¹⁶⁴ YHGK, 2.12.1998, 1998/856 E, 1998/845 K.İ. Günay, Sendikalar,829-832.

¹⁶⁵ C.İ. Günay, a.g.e, ss, 828-838.

İncelediğimiz aynı konuda Yargıtay'ın diğer bir kararını örnek gösterebiliriz. Yüz kızartıcı bir suçla mahkum olan kişiyi sendika yönetiminden uzaklaştırır tutum içine girip, açılan davada savunma yapmayan ve kararı temiz etmeyen yöneticilerin amacının hukuka aykırı olarak bu şekilde göreve devam etme olduğu tespitinden dolayı yöneticilerin görevine son verilerek sendikanın faaliyeti durdurulmuştur.¹⁶⁶

Sen.K. 56/2 madde gereği faaliyeti durdurulan sendika ve konfederasyonun tekrar faaliyete geçebilmesi, kanun hükümlerine uygun olarak görev verilmesi veya seçim yapılmasına bağlıdır. Seçim yapılması denirken, mutlaka seçim yapılması şart olmadığı, yukarıda belirttiğimiz üzere yedeklere görev verilmesi yoluyla da sendika faaliyete geçirilebilecektir. Ayrıca görev verme veya seçim yapma yoluyla yeni yöneticilerin belirlenmesi halinde, faaliyeti durdurma süresi beklemeden, durdurma kararı veren mahkemeye başvurarak seçim veya yedeklerin görevlendirilmesi yoluyla yeni yöneticilerin belirlendiği için durdurma süresi dolmadan durdurma kararı veren mahkemeden faaliyet izni istenebilecektir.¹⁶⁷

dd) Tüzüğün Değiştirilmesi Halinde Kanuna Aykırılığın Bulunması

Sendika ve konfederasyonlar tüzük üzerinde değişiklik yapabilirler. Bu yetki sendika tüzel kişiliğini kazandığı için artık kuruculara değil, sendika genel kurulunun yetkisinde olduğuna değinmiştik. Genel kurulun tüzükte yaptığı değişikliklerde kanuna aykırılık söz konusu olursa veya eksik işlem yapılırsa, yukarıda incelediğimiz kuruluş sırasında tüzük ve belgelerde aykırılık bulunması halinde izlenecek prosedür geçerli olacaktır.

¹⁶⁶ Y9HD, 4.12.1997 T, 1997/18297 E, 1997/20355 K. Günay, a.g.e, s, 841; M. Kılıçoğlu, Sendikala Hukuku ve Toplu İş Uyuşmazlıkları. Ankara 1999. s. 275, N. Çelik İş Hukuku 2, Kollektif İş Hukuku, Sendikalar. İstanbul 1976 s.35.

¹⁶⁷ F.Şahlanan, a.g.e, s, 300; M. Kocaoğlu, a.g.e, s, 93.

Sendikalar Kanununun 55.md'si "Tüzük değişikliğinde, işlemlerde eksiklik veya kanuna aykırı diğer hallerde de 6'ncı ve 54'üncü madde hükümleri uygulanır"diyerek gönderme yapmıştır. Aynı prosedüre göre mahkeme sendika ve konfederasyonun faaliyetlerinin durdurulmasını karar verebilecektir.

ee) Kapatma Davası Sırasında Faaliyetin Durdurulması

Sendika ve Konfederasyonların faaliyetinin durdurulması,sadece yukarıda sayılan hallerde söz konusu değildir. Kanun kapatma söz konusu faaliyetin durdurulmasına karar verileceği halleri düzenlediği gibi, işçi ve işveren kuruluşlarının kapatılması gereken durumlarda kapatılmasından önce faaliyetin durdurulmasını düzenlemiştir. İşte Sen.K.madde 58/1 uyarınca açılacak sendika ve konfederasyonların kapatılmasına ilişkin davalarda görevli mahkemeler yargılamanın her safhasında talep üzerine veya resen sendika ve konfederasyonların faaliyetlerinin durdurulmasına ve yöneticilerin görevine son verilmesine karar verebilir (Sen.K.58/2).

Sen K. madde 58'e göre kapatmaya ilişkin davalarda sendikaların faaliyetinin durdurulmasına ve yöneticilerin görevine son verilmesine dair karar vermek hakimnin taktirine bırakılması 58'ci maddedeki "verebilir" kelimesinden anlaşılmalı birlikte mahkemenin dava sonuçlanmadan durdurma kararı vermesi için dava konusu fiilin gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılmasından ve kuvvetli kanıtlar bulunmasından kaynaklanmaktadır.¹⁶⁸

---

¹⁶⁸ F.Şahlanan, a.g.e, s, 301

b) Sendikaların Faaliyetinin Durdurulması İle İlgili Diğer Yasalarda Yer Alan Hükümler

aa) Serbest Bölgelerde Faaliyetin Durdurulması

Yukarıda belirttiğimiz üzere, 6.6.1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun geçici birinci maddesine göre, serbest bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren, 10 yıl zarfında bu bölgede 2822 sayılı kanun hükümleri uygulanmaz.

Bu durumda faaliyetin tümüyle durdurulması değil, kısmi durdurulması söz konusudur. Yani faaliyeti yasayla kısmi durdurulan sendika bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 10 yıl toplu sözleşme ve grev yapamayacaktır. Bu süre içinde toplu iş sözleşmesi üzerinde çıkacak menfaat uyuşmazlıkları Yüksek Hakim Kurulunca karara bağlanması öngörülmüştür

bb) Olağanüstü Hal Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyetin Durdurulması

2335 sayılı O.H.K 25.10.1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanuna bağlı olarak değişik tarihlerde yürürlüğe konmuş olan KHK'lerde sendikaların faaliyetinin durdurulmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir

2935 sayılı kanun başlangıçta, olağanüstü hal ilan edilen yerlerde bölge valilerine grev kararını bir aya kadar erteleme yetkisi tanımıştır. Ama daha sonra OH bölge valiliğine tanınan yetki, genişletilmiş ve "mücavir illeri" de içerecek kapsam çizilmiş ve ayrıca bir aylık sınırlama da ortadan kaldırılmıştır. Bu geniş yetki şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebebine dayanarak. Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak Tedbirlere İlişkin 9.5.1990 Tarihli ve 424 sayılı KHK ile Olağanüstü Hal Valisi 'ne yetki verilerek "olağanüstü hal ilan edilen iller

ve mücavir illerde grev ve lokavt yetkisinin kullanılmasını, irade beyanı, referandum gibi sendikal faaliyeti durdurmak ve izne bağlamak" yetkisini tanımakla gerçekleşmiştir.

Diğer 425 ve 426 sayılı KHK'ler yeni değişiklikler getirerek,yetkilerin kısaltılması yoluna gidilmiş ve Olağanüstü Hal Valisi 'ne tanınan bir kısım sendikal faaliyeti durdurma konusunda tanınan yetkisini olağanüstü hal ilan edilen illerle sınırlamış, ayrıca bazı sendikal faaliyeti durdurma ve erteleme yetkisi üç ay ile sınırlandırılmıştır.

Daha sonra çıkarılan 430 sayılı 15.12.1990 tarihli KHK 285 sayılı KHK' de sayılan ve olağanüstü hal ilan edilen ilkelere ve olağanüstü halin devamı süresince grev lokavt yetkisinin kullanılması, irade beyanı, referandum gibi sendikal faaliyetleri durdurabilir veya izne bağlar; tahrip yağma. işgal, fiili durum,boykot, iş yavaşlatması,çalışma özgürlüğünün kısıtlanması ve işyerlerinin kapatılması gibi hareketleri yasaklar, onlar veya gerekli göreceği başka önleyici tedbirleri de alabilir". Burada Olağanüstü Hal Bölge Valisine, grev ve lokavtları izne bağlama ve yasaklama şeklinde iki türlü yetki açıkça tanınmış bulunmaktadır.¹⁶⁹

Ayrıca belirtmek gerekiyor ki, 285 sayılı KHK'nin 7'nci maddesinde "Bu Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanınan yetkileri kullanılması ile ilgili idari işlemler hakkında iptal davası açılmaz" hükmü konarak, grev ve lokavta ilişkin kararlar da dahil olmak üzere, diğer olağanüstü yetkilerin kullanılması durumunda alınan kararlara karşı "dava açma yasağı" getirilmiştir. Bu yönden KHK doktrinde çok eleştirilmiş, özellikle bu hükmü de çeşitli yönlerde Anayasaya aykırı bulunmuştur.¹⁷⁰

¹⁶⁹ A. Işık, a.g.e, s. 252 - 253

¹⁷⁰ A. Işık, a.g.e, s. 257; B. Kuzu, a.g.e, s. 390

cc) Sıkıyönetim Rejimi Uygulanan Yerlerde Faaliyetin Durdurulması

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 3/1 maddesine göre, sıkıyönetim komutanları grev hakkının kullanımını ve tümüyle sendikal faaliyeti sürekli olarak durdurmak veya izne bağlamak yetkisine sahip kılınmışlardır. Görüldüğü gibi sıkı yönetim komutanlığına grev ve lokavt haklarına müdahale yapabilme yetkisi verilmiştir. Bu müdahale iki türlü: grev ve lokavtın izne bağlanması, ikincisi ise yasaklanması şeklinde olacaktır.¹⁷¹

Sendikanın faaliyetine bu şekilde müdahale Anayasa ve yasa güvencesindeki hakların geçici olarak idarenin yetkisine bırakılması anlamına gelmektedir. Sıkıyönetim komutanı kararlarının yargısal denetime tabi olup olmadığı konusunda bir açıklık yoktur. Bu nedenle idarenin takdirine bırakılan hakların objektif esaslarla sınırlandırılmaması ve kötüye kullanılması durumunda sıkıyönetim komutanlığı kararlarının idari yargı, yani Danıştay denetimine tabi olduğu söylenmektedir.¹⁷²

2) Sendikaların Faaliyetinin Durdurulmasının Sonucu

Sendika ve konfederasyonların faaliyetlerinin durdurulması kararından sonra, bu kuruluşların tüzel kişiliği mevcudiyetini sürdürse de, haklarını kullanamayarak bu haklardan yoksun kalacaktır. Bu yüzden malvarlığının idaresi ve menfaatlerinin korunması ve durdurma süresi sonunda faaliyetine devam etme izni olursa, faaliyete geçebilmesi için genel kurul yapılması gerekir.

Sen.K. 57'nci maddesine göre "Faaliyeti durdurma sendika veya konfederasyonun mallarının idaresi ve menfaatlerinin korunması ve durdurma sonunda yeniden faaliyete

¹⁷¹ Ü. Narmanlıoğlu, Grev..., s.190

¹⁷² M. Demircioğlu, a.g.e, s. 153 ve M. Aydemir, a.g.e, s. 170

geçebilmesi için genel kurul yapılması Medeni Kanun hükümleri gereğince tayin olunacak bir veya üç kayyım tarafından sağlanır"

274 sayılı kanunda "faaliyetin durdurulmasında kayyım tayini"başlığını taşıyan madde bulunmamaktaydı. Ama 2821 sayılı kanunun bu maddesi 274 sayılı kanunun 30'ncu maddesi altıncı bendi hükmü paralelinde düzenlenmiştir.¹⁷³

MGK'ca hazırlanan taslak metninde "Faaliyetin durdurulmasında kayyım tayini" başlıklı 57'nci maddede "Faaliyeti durdurulan sendika veya konfederasyonun mallarının idaresi ve menfaatlerinin korunması Medeni Kanun hükümleri gereğince tayin olunacak bir veya üç kayyım tarafından sağlanır" denilmiştir. Taslak metni daha sonra genişletilerek, konunun başındaki şekilde yasallaştırılmıştır.

Yasa Medeni kanun hükümlerine gönderme yaptığına göre Medeni Kanunun 376, 377, 380, 381.maddeleri kayyımların faaliyetleri konusunda yol gösterecektir. Ayrıca 57. md.'deki görevli kayyımlarla, md 53'deki kayyımların görevlerinin karşılaştırılması lazımdır. Sen.K.madde 53'te faaliyetin durdurulması söz konusu olmamakla, kayyımlar genel kurulu toplamak göreviyle birlikte, yeni yönetim kurulu seçilinceye kadar cari işleri yürütmekle görevli olacaklar (Sen.K. md.53). Md. 57'de ise kayyımların görevleri maddede sayılanlarla sınırlı olacaktır.

C. Sendikaların Kapatılması Nedenleri ve Sonuçları

Sendikaların kapatılması ile ilgili hükümler hem Sendikalar Kanununda hem de diğer kanunlarda yer almaktadır. Doktrinde her zaman savunulan, kapatma nedeninin Sendikalar Kanunu ile sınırlı tutulması gerektiğidir. Biz her halükarda konumuz içinde yer alan diğer yasa hükümlerini de bir arada ele aldık.

---

¹⁷³ MGK Komisyon gerekçesi, Mis-Özsoy, a.g.e, s. 204; İ. Günay, a.g.e, s, 841; A. Berksun, İ. Eşmelioğlu, a.g.e, s, 851

1) Sendikaların Kapatılması Nedenleri

a) Sen.K.'da Yer Alan Kapatma Nedenleri

Sendikalar Kanunu'nda yer alan kapatma nedenleri 4101 Sayılı Kanun'dan önce ve bu kanundan sonraki duruma göre iki başlık halinde incelenebilir.

aa) 4101 Sayılı Kanundan Önceki Durum

2821 sayılı kanuna "Kapatma" başlığını taşıyan madde olarak yeni madde eklenmiştir. Bu maddede daha önce belirttiğimiz gibi 274 sayılı kanunda aynı başlık altında bulunmamaktaydı. Yeni kanunun gerekçesinde belirtildiği gibi 274 sayılı kanunun 30. maddesi 4. bendi ve Dernekler Kanunu'nu esas alarak bu başlık düzenlenmiştir.

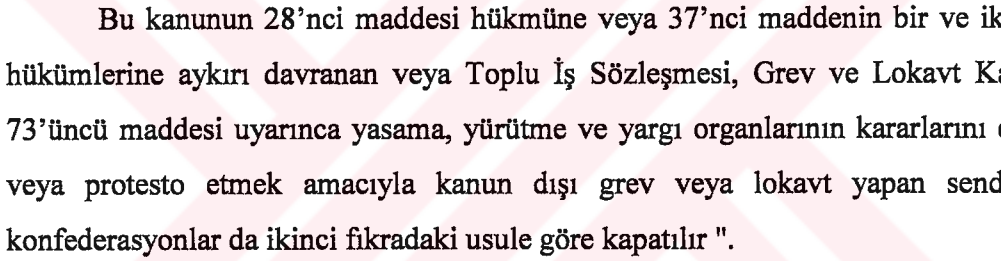
Kanununun bu şekli doktrinde haklı olarak çok tartışılmış ve eleştiri almıştır. Sen.K. madde 58/2 ve 3'te bulunan hükümler. Sendika ve konfederasyonların yöneticilerinin sendikaların faaliyet ve görevleri sırasında ve bu faaliyet ve görevler sebebiyle TCK'nun ilgili maddelerine uyan suçlardan dolayı mahkum olmaları halinde bu davaya bakan görevli ceza mahkemesi kararıyla yöneticisi oldukları sendika ve konfederasyonun kapatılmasına karar verilmekteydi.

Ayrıca kanunun 58/3 fıkrasına göre Sen.K. madde 28'e ve Sen.K. 37/1'deki temel yasaklara, 37/2 deki siyaset yasağına ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 73 md uyarınca eylem yapan sendika ve konfederasyonların ceza mahkemesi tarafından kapatılması öngörülmüştür.

Maddenin 1 fıkrası kanunun şimdiki şeklinde aynı kalmaktadır. Kaldırılan 2 ve 3. fıkraları aşağıda aktarıyoruz:

"Ayrıca, sendika ve konfederasyon yöneticilerinin sendika ve konfederasyondaki faaliyet ve görevleri sırasında bu faaliyet ve görevleri sebebiyle Türk Ceza Kanununun 125, 141, 142, 144, 155, 163, 168, 171, 172, 313 ve 499/2. maddelerine uyan suçlardan dolayı mahkum olmaları halinde, görevli ceza mahkemesi kararıyla, yöneticisi oldukları sendika ve konfederasyonun kapatılmasına karar verilir.

M. Ekonomi'ye göre bu hükmün konulması nedeni "belirtilen hüküm dolayısıyla şöyle bir durum meydana gelecektir: Sendika yöneticileri seçilirken, bunları seçecek kimselerden öyle bir dikkat göstermeleri isteniyor ki, ilerde seçtiğiniz kişiler, sendikanın kapatılması sonucunu doğuracak suçları işlemeyecek kişiler olsun" mantığından ileri gelmektedir.¹⁷⁴

Bu kanunun 28'nci maddesi hükmüne veya 37'nci maddenin bir ve ikinci fıkraya hükümlerine aykırı davranan veya Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 73'üncü maddesi uyarınca yasama, yürütme ve yargı organlarının kararlarını etkilemek veya protesto etmek amacıyla kanun dışı grev veya lokavt yapan sendika veya konfederasyonlar da ikinci fıkradaki usule göre kapatılır ".

TÜRK-İŞ " Faaliyetten Men ve Göreve Son Verme" başlığı altında 58. Maddenin: "Ayrıca sendika ve konfederasyon yöneticilerinin sendika ve konfederasyon faaliyetleriyle ilgili olarak Türk Ceza Kanununun 125, 142, 144, 155, 163, 168, 171, 313, 172 ve 499/2. maddelerine uyan suçlardan dolayı mahkum olmaları halinde, görevli ceza mahkemesi kararıyla yönetici oldukları sendika ve konfederasyonlardaki görevlerine son verilirdi. Bu kanunun 28. maddesi hükmüne veya 37. maddenin 1 ve 3. fıkralarına göre ve Toplu İş sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nun 73. madde uyarınca yasama, yürütme ve yargı organlarının kararlarını etkilemek ve protesto etmek amacıyla kanun dışı grev veya lokavt yapan sendika ve konfederasyonlar da 1. fıkradaki, usule göre

¹⁷⁴ M. EKONOMİ, "Sendikaların Kurulması İşleyişi ve Sona Ermesi".Kollektif İş ilişkilerini Düzenleyen 2821, 2822 sayılı Yasalar ve Uygulama Sistemleri. 4-5 Temmuz. 1983 İstanbul, 1984, S. 25

faaliyetten men edilir." şeklinde düzenlenmesini önermiştir. TİSK'in görüşleri ise 2. fıkranın son cümlesini "... mahkum olmaları halinde görevli ceza mahkemesi kararıyla birlikte yöneticisi oldukları sendika ve konfederasyondaki görevleri sona erer." şeklinde değiştirmek olmuştur.¹⁷⁵

Kanunda adı geçen suçlardan mahkumiyet dolayısıyla sendika ve konfederasyonların kapatılması için yöneticiler sendika ve konfederasyondaki görevleri sırasında ve yine faaliyet ve görevleri sebebiyle mahkum olmaları gerekirdi. Yoksa ki, mahkum olan yöneticinin görevi kendiliğinden son bulduğundan sendika ve konfederasyonun kapatılmasını gerektirmezdi.¹⁷⁶

Sen.K. 58/2. fıkrası yöneticinin suç işlemesiyle onu mahkum etmekle kalmıyor, ayrıca onun temsil ettiği sendika ve konfederasyonun varlığını sona erdirirdi.¹⁷⁷ Bu sonuç cezaların şahsiliği ilkesiyle bağdaşmamaktaydı.¹⁷⁸

Yine belirtmek gerekiyor ki, buradaki yöneticilerden kastedilen yönetim ve denetim kurulu üyeliğini taşıyan şahıslardır. Şube yöneticisi veya yönetici olmayan şahısların mahkumiyeti dolayısıyla sendika kapatılamazdı 04.04.1995 tarih 4101 sayılı kanununun 11. maddesi ile 2821 sayılı kanununun 58. maddesini değiştirerek Sen.K 58/2 ve 3 fıkralarda yer alan; yöneticilerin faaliyet ve görevleri sırasında bu faaliyet ve görevleri nedeniyle TCK'ya uyan suçlardan ötürü mahkum olmaları hali ile Sen.K. md. 28'e göre aykırı biçimde uluslararası kuruluşa üye olan, Sen.K 37'de yer alan temel yasaklara ve siyaset yasağına aykırı davranan TİSGLK md. 73'deki siyasi grev yasağına aykırı biçimde grev ve lokavt yapan sendikaların kapatılmasını öngören hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁷⁵ O. Mis-E.Özsoy, Sendikalar Kanunu, Ankara, 1983, ss. 206-207

¹⁷⁶ A.Tuğ, a.g.e, s, 256; M. Kocaoğlu, a.g.e, s. 96.

¹⁷⁷ F.Şahlanan, a.g.e, s. 345.

¹⁷⁸ F.Şahlanan, a.g.e, s, 345.,Kocaoğlu, a.g.e, s. 96

58. maddede belirtilen sebeplerden dolayı kapatma davası açılrsa bile sendikal faaliyetleri sürdürmeye engel olmazdı. Ancak görevli mahkemeler yargılamanın her safhasında talep üzerine veya resen sendika ve konfederasyonun faaliyetini durdurmasına ve yöneticilerin görevlerine son verilmesine karar verebilirdi (58/4). Bu durum md. 58/2 ve 3 fıkraları ile kalktığı için artık geçerli olmayacaktır. Bu da sendika özgürlüğü açısından iyi gelişme sayılır.¹⁷⁹

bb) 4101 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklerden Sonraki Durum

Sendika ve Konfederasyonlar kuruluşlarında, yönetim ve faaliyetlerinde serbest kullanabilmelerine rağmen, bütün temel hak ve özgürlükler gibi sendikal hak ve özgürlükleri de belirtilen sınırlar içinde kullanabilecektir. Sendikalar sendikal özgürlüğü toplam zararına ve istikrarı bozacak şekilde kullanamayacak ve ülke düzenini korumak için konmuş kanun ve kuralları ihlal etmemesi gerekir.¹⁸⁰ Sendikal kuruluşları yasaları ihlal edip etmediği veya belli bir cezaya maruz kalacağını yargı organları kesinleştirecektir.

Sen.K. madde 58'de sendika ve konfederasyonların kapatılma sebepleri bu konuda yargılama yapacak mahkemeler gösterilmiştir. Kanunda belirtilen nedenler dışında ve ayrıca idari bir kararla sendikalar kapatılamaz.¹⁸¹ Özgür sendikacılık anlayışı gereği sendikal kuruluşların idareye karşı bağımsızlığı ön planda tutulmalı, kapatılması idareye bırakılmamalıdır.¹⁸²

Sendikalar Kanunundaki kapatma sebepleri sınırlıdır. Bu sebeplere yorumlar genişletip yeni sebepler eklenemez. Yargıtay kararında bu konuya örnek olarak, sendika üyeliğinin geçersizliğinin kapatma konusundan farklı olduğu belirtilerek zorunlu

¹⁷⁹ M. Kocaoğlu., a.g.e, s. 97.

¹⁸⁰ M. Kocaoğlu., a.g.e, s. 287.

¹⁸¹ Ü.Narmanhoğlu İş Hukuku, s, 287; Ö.Eyrenci, a.g.e, s, 197.

¹⁸² Ü.Narmanhoğlu, a.g.e, s. 287.

organlardaki görevlerin geçersiz olması sendikanın kapatılmasına neden sayılmayacağına örnektir.¹⁸³

Diğer taraftan Medeni Kanun ve Dernekler Kanununda gösterilen nedenlerle sendika ve konfederasyonun kapatılması konusu doktrinde tartışmalı bir konudur. Dernekler Kanununun 51, 52, 53'üncü maddelerini esas alarak kuruluştan itibaren altı ay içinde ilk genel kurul toplantısını yapmayan, zorunlu organlarını seçemeyen kuruluşların Dernekler Kanunu 50, 52, 53 md'e dayanarak kapatılması ve Medeni Kanunun 71'inci maddesine göre kurulduktan sonra hukuka ve ahlaka aykırı bir amaç güden kuruluşların kapatılmasını öngören hükümlerin sendika ve konfederasyon için uygulanıp uygulanmaması tartışılmaktadır. Bir kısım yazarlar yukarıdaki nedenlerin sendikaların kapatılmasına neden sayılmayacağı esas olarak karşı çıkmakta,¹⁸⁴ diğer kısım yazarlar yukarıda sayılan yasal nedenlerle kapatmanın gerçekleşebileceğini yazmışlardır.¹⁸⁵

2821 sayılı yasa döneminde ikinci görüşün değiştiği gözlemlenmektedir. F. Şahlanan'a göre "..gerek kuruluştan sonra ilk genel kurul toplantısının yapılmaması ve gerekse olağan genel kurulların süresinde yapılmaması halinde yapılacak işlem Sen.K.md.53'de gösterilmiştir. Dolayısıyla Der.K.md.50/bent 2'deki durumların sendikalar için gerçekleşmesi mümkün değildir. Belki de sadece teorik olarak hiçbir üyenin Sen.K md. 53 uyarınca harekete geçmemesi halinde Dernekler Kanunu 50/son bentteki gerçekleşmesi düşünülebilir" diye fikrini ifade etmiştir.¹⁸⁶

Sendika ve konfederasyonun genel kurulu kapatma davası sürdüğü sırada kuruluşun feshine karar verirse, Der.K.49. maddesini konu için uygulayarak kapatma davası açıldıktan sonra fesih kararının verilmiş olması derdest olan davayı ve davanın hukuki sonucunu etkilemeyecek.

¹⁸³ Y9HD, 25.1.1988, 557 E, 434 K, İŞVEREN, Mart, 1988, s, 16-17

¹⁸⁴ K.Tunçomağ-T.Centel, a.g.e, s, 317; Tuncay, a.g.e., s, 104; Ü.Narmanlıoğlu, a.g.e, s, 289.

¹⁸⁵ N.Çelik, a.g.e, s, 403

¹⁸⁶ F.Şahlanan, a.g.e, s, 304.

Ayrıca şunu belirtmek gerekir ki, Sendika Kanunu'ndaki kapatma nedenlerine göre dava açıldığında, kapatma kararına kadar durdurma uygulanmadığı sürece, kapatma kararına kadar faaliyet sürecektir.¹⁸⁷

Kapatma nedenleri şunlardır:

- 1) Anayasal Esaslara Aykırı Amaç Güdülmesi veya Faaliyette Bulunulması.
- 2) Kanuna Aykırı veya Noksan Tüzük ve Belgelerin Mahkemece Verilen Süre İçinde Kanuna Uygun Hale Getirilmemesi.
- 3) Tüzük Değişikliğinde Kanuna Aykırılık Bulunması.

aaa) Anayasal Esaslara Aykırı Amaç Güdülmesi ve Faaliyette Bulunulması

Bu konu 4.4.1995 te 4101 sayılı kanunun 11'nci maddesiyle;

"Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak amaçları güden ve bu yolla faaliyette bulunan sendika ve konfederasyonlar cumhuriyet savcısının istemi üzerine iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkeme kararı ile kapatılır." şeklinde düzenlenmiştir.

Sen. Kanunu "hakkın kötüye kullanılması esassından" hareket ederek Anayasanın 14. maddesinde düzenlenen temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması prensibine dayanarak aynı sınırlamayı benimsemiştir.

Daha önce bu konuyu inceleyeceğimiz tekrar belirtelim ki, 2821 sayılı kanunun eski halinde kapatma sebepleri şimdiki durumundan daha çoktur. Eski kanunda uluslar arası kuruluşun tüyeliğinden ayrılmama, siyasi partilere, derneklere, kamu kurumu niteliğindeki

¹⁸⁷ Ü.Narmanlıoğlu, a.g.e, s, 288; F.Şahlanan, a.g.e, s, 304.

meslek kuruluşları ve vakıflarla siyasi ilişki içine girmek, yasama yürütme ve yargı organlarının kararlarını etkilemek veya protesto etmek amacıyla kanun dışı grev veya lokavt yapmak kapatma sebepleri olarak öngörülmüştür. Kanunun yeni halinde kapatma sebepleri azaltılmıştır.

Sendikanın kapatılması için mahkemeye başvurmaya yetkili olan kişi Cumhuriyet Savcısıdır. Hükümde belirtilen "mahalli mahkeme" ilgili sendika ve konfederasyonun merkezi bulunan yer mahkemesi kabul edilmelidir.

Mahkeme sendikanın veya konfederasyonun 58'nci maddede sayılan amaçları güdüp gütmeye veya bu yolda faaliyette bulunup bulunmadığını tespiti konusunda "açıkça yakın nedensellik bağının "bulunup bulunmadığını titiz bir şekilde araştırması gerekir. Aksi takdirde, bu hüküm Anayasanın güvencesinde olan kolektif sendika özgürlüğünün ortadan kalkmasına yol açabilir.¹⁸⁸

Maddenin ikinci fıkrası "Yukarıdaki fıkra uyarınca açılan davalar sebebiyle görevli mahkemeler yargılamanın her safhasında talep üzerine veya resen sendika veya konfederasyonun faaliyetlerinin durdurulmasını ve yöneticilerin görevlerine son verilmesine karar verebilir" şeklinde 4101 sayılı kanunla düzenlenmiştir.

bbb) Kanuna Aykırılık ve Noksanların Uygun Hale Getirilmemesi

Sen K.md.6/4 uyarınca sendika ve konfederasyon kurucuları tarafından tüzüğün mahallin en büyük mülkü amirine verilmesi ile sendika ve konfederasyon tüzel kişilik kazanır. Tüzük ve belgeler üzerinde inceleme yetkisini kullanan idare her hangi bir kanuna aykırılığın tespit edilmesi halinde vali veya bakanlıklardan herhangi biri sendika veya konfederasyonların faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için iş davalarına

¹⁸⁸ F.Şahlanan, a.g.e, s, 305; A.Tuğ, a.g.e, s, 255.

bakmakla görevli mahalli mahkemeye başvurur (Sen.K.6/8). Başvurulan yetkili "mahalli mahkeme", sendika merkezinin bulunacağı yer mahkemesidir.

Sen.K.54/1 'e göre, kuruluş sırasında kanuna aykırılık veya eksiklik sebebiyle altıncı maddenin yedinci fıkrası uyarınca Çalışma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı veya ilgili Valilikçe başvurulması halinde görevli mahalli mahkeme gerekli gördüğü takdirde kurucuları da, dinleyerek üç iş günü içerisinde sendika ve konfederasyonun faaliyetinin durdurulmasına karar verebilir.

Hükümden anlaşılacağı gibi mahkeme durdurma kararı vermeden sendika ve konfederasyona kanuna aykırılığı giderilmesi için mehil verebilecektir. Bu konuda hakime takdir hakkı verildiği maddenin gerekçesini tekrar hatırlatalım: "Tüzük ve belgelerde kanuna aykırılık halinde Anayasamızın md. 51/2 hükmüne göre düzenlenen madde, basit eksiklik ve yanlışlıklar veya maddi hatalar için sendika veya konfederasyonun faaliyetini durdurmadan ve kapatmadan bu durumları telafi imkanı sağlamak üzere hakime taktir hakkı vermektedir".¹⁸⁹

Eğer mahkeme durdurma kararı vermişse, tüzük ve belgeler kanuna uygun hale getirildiği durumda mahkeme durdurma kararını kaldıracaktır (54/2). Verilen süre sonunda tüzük ve belgeler kanuna uygun duruma getirilmemişse, mahkeme sendika ve konfederasyonun kapatılmasına karar verir.

Ayrıca mahkemenin verdiği karar kesin olup, temiz de edilemeyecektir (Sen.K.54/3). Sen.K. 6 md/son fıkrasına göre, "Tüzükte suç teşkil eden hususların tespiti halinde durum gereği için Cumhuriyet Savcılığına ayrıca bildirilir. Eğer tüzük ve belgelerde aykırılık Sen.K.md. 55/1'deki yasaklara ters düşecek nitelikte ise, ayrıca

---

¹⁸⁹ MGK,5 sayısı, 573-510.

54'ncü maddedeki prosedürü harekete geçirmeden doğrudan savcılık yoluyla sendikanın kapatılması talep edileceği görüşü savunulmaktadır.¹⁹⁰

Sen.K. md.6/son fıkrasının lafzından anlaşılmaktadır ki, kişi veya kurum öncelikli olarak mahkemede dava açmalı ve aynı anda savcıya bildirilerek taraf olması sağlanmalıdır. Çünkü maddenin, "Cumhuriyet Savcılığına ayrıca bildirilir" ifadesinden bu fikir anlaşılmaktadır.

ccc) Tüzük Değişikliğinde Kanuna Aykırılık Bulunması

Sendika ve konfederasyonun kuruluşundan sonra yapılacak tüzük değişikliklerinde noksan ve kanuna aykırılıklar ortaya çıkabilir. Bu durumda Sen.k. 55'nci maddesinin yollama yaptığı 6 ve 54 madde gereği verilen süre içerisinde aykırılığın giderilmesi gerekecektir. Eğer aykırılık giderilmezse sendikal kuruluş kapatmayla yüz yüze kalacaktır.

Kanunda "Tüzük değişikliğinde, işlemlerde eksiklik veya kanuna aykırı diğer hallerde de 6'ncı ve 54'ncü madde hükümleri uygulanır" diye düzenlenen hüküm gereği yukarıda incelediğimiz prosedür üzere mahkeme kararıyla kapatma söz konusu olacaktır (Sen.K. md. 55).

b) Sendikaların Kapatılmasıyla İlgili Diğer Yasalarda Yer Alan Hükümler

Sendikaların kapatılmasıyla ilgili diğer yasalarda yer alan hükümler aşağıda alt başlıklar halinde sıralanmıştır.

---

¹⁹⁰ F.Şahlanan, a.g.e, s, 307

aa) Genel Kurulun Zamanında Toplanmaması ve Zorunlu Organların Seçilmemesi (Mahkeme Kararı İle Fesih)

Olağan genel kurul toplantısı tüzükte belirtilen süre içerisinde yapılmaz veya kanunen teşkili zorunlu organlar oluşturulmaz ve mahallin en büyük mülki amirliğinin yazılı ihtarına rağmen bu zorunluluk 3 ay içinde yerine getirilmezse, mülki amirin yazılı ihbarıyla ve asliye hukuk mahkemesi kararıyla sendika ve konfederasyon kapatılabilir (Der.K md 50/2). Sendikalar kanununa göre sendika ve konfederasyonun ilk genel kurulunun, tüzel kişilik kazanılmasını takip eden ilk 6 ay içinde yapılması gerekir (Sen.K md 12/2).

Doktrinde, sendikalar kanunu dışında diğer kanunlarda bulunan kapatma nedenlerinin sendikal kuruluş için geçerli olup olmayacağı tartışılmalı bir konudur. Bir kısım yazarlar kuruluştan itibaren 6 ay içinde ilk genel kurul toplantısını yapmayan, zorunlu organlarını seçmeyen kuruluşların Der. K. 50, 52, 53. maddelerine dayanarak kapatılmasına ilişkin hükümlerin sendika ve konfederasyon için geçerli olmayacağını söylemekte iken, diğer bir kısım ise bu durumun kapatma nedeni sayılacağını savunmakta idiler. Ama şu an doktrinde görüşler aynı noktada birleşmektedir. Sendikalar kanununda kapatma nedenlerinin sınırlı olması bu görüşte birleşmenin nedenidir.¹⁹¹

bb) Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Belirtilen Nedenlerden Dolayı Kapatma

Dernekler Kanunu madde 48 de 4.07.1934 tarih 2559 sayılı Polis vazife ve Salahiyet Kanununun 8'nci maddesine gönderme yapılmıştır.

---

¹⁹¹ K.Tunçomağ - T.Centel, a.g.e, s, 317; Tuncay, a.g.e., s, 104; Ü.Narmanlıoğlu, a.g.e, s. 289; N.Çelik, a.g.e, s, 403

Dernekler Kanunu md 48'de sayılan:

- Yanında veli veya vasisi olmayan 18 yaşından küçüklerin veya orta okul ve öğretim öğrencilerinin kabul edildiği,
- Fuhuş yapıldığı, kumar oynandığı, veya genel ahlaka aykırı harekette bulunulduğu,
- Uyuşturucu maddelerden herhangi birinin kullanıldığı
- Yasaların bulundurulmasını yasakladığı her türlü rejim ve ideolojiyle temsil eden resim, afiş, pankart ve yazıların veya mahkemelere yasaklanmış yayınların bulundurulduğu,
- Yasalara göre suç sayılan faaliyetlerde bulunulduğu,
- Suçlulara yataklık edildiği,
- İzin almaksızın alkollü içki kullanıldığı

Tespit edildiği durumlarda 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu uygulanacaktır. Sonuç Mülki amirin emriyle kapatma veya durdurma olacaktır.

cc) Teröre Destek Olduğundan Dolayı Sendikaların Kapatılması

12.04.1991 Tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/4 maddesine göre "dernek, vakıf, sendika ve benzeri kurumların teröre destek olanları tespit edildiğinde faaliyetleri durdurulur ve mahkemece kapatılır. Kapatılan bu kuruluşların mal varlıklarının müsaderesine karar verilir".

Kanunun 1 maddesinde Terör: baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak ve yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemdir."

A.İşıkliya göre; Kanunun 1. maddesinde oldukça "muğlak" bir terör tanımının öngörülmesi sendikaların kapatılmasına keyfiliğe yol açabileceği, ayrıca maddede "korkutma, yıldırma, sindirme ve tehdit" gibi zorunlu olarak şiddete dayalı olmayan yollarla da olsa mevcut "siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni" değiştirmeye yönelik fiillerde terörist eylem sayıldığını dikkate alırsak, T.M.K. da hakim olan bakış açısı en doğal sendikal faaliyetin, terörist eylem sayılma tehlikesi vardır.¹⁹²

Kanunun kapsamına giren suçlarla ilgili davalara md.9'da Devlet Güvenlik Mahkemesinde bakılacağını belirtmektedir. Demek ki, kapatma kararının bu mahkemeler tarafından verilmesi söz konusu olacaktır. Terörle mücadele Kanununda yer alan bu düzenlemenin, sendikaların kapatılmasına ilişkin kararın bağımsız mahkemeler tarafından verilmesi ilkesi açısından ciddi sakıncalar taşıdığı söylenmektedir.¹⁹³ Askeri Yargıtay 3 dairesi "teröre destek olmadığı şiddeti benimsediği sabit olan sendika veya üst kuruluşun kapatılması"nın mümkün olmadığına karar vermiştir.¹⁹⁴

dd) Sendikaların Hukuka ve Ahlaka Aykırı Amaç Gütmesi (Medeni Kanun md.71)

Medeni Kanunu'nda yer alan, tüzel kişilerin hukuka ve ahlaka aykırı amaç güdülmesi konusu sendikaları da kapsamaktadır. Yani, MK. md. 71' e göre sendika ve konfederasyonlar hukuka ve ahlaka aykırı amaç içinde olmamaları gerekmektedir. Böyle bir durumda mahkeme kuruluşun kapatılmasına karar verebilecektir.¹⁹⁵

Ama unutmamak gerekir ki, doktrinde, sendikalar kanunu dışında diğer kanunlarda bulunan kapatma nedenlerinin sendikal kuruluş için geçerli olup olmayacağı

¹⁹² A. İşıkli, a.g.e, s. 262.

¹⁹³ A.İşıkli, a.g.e, s. 263.

¹⁹⁴ B. Tanör, a.g.e. s. 16.

¹⁹⁵ A. İşıkli, a.g.e. s.261.

tartışılmalı bir konudur. Ama şu an doktrinde görüşler aynı noktada birleşmektedir. Sendikalar kanununda kapatma nedenlerinin sınırlı olması bu görüşte birleşmenin nedenidir.¹⁹⁶

2) Sendikaların Kapatılmasının Hüküm Ve Sonuçları

Sendikaların kapatılmasının hüküm ve sonuçlarını, sendika malvarlığının tasfiyesi ve tasfiye edilen malların tahsisi olarak inceleyebiliriz.

a) Mal Varlığının Tasfiyesi

Sendika ve Konfederasyonların tüzel kişilikleri sona erme sebepleri gerçekleştiği durumda infisah eden veya genel kurul kararıyla iradi olarak feshedilen yahut kanunda belirlenen sebeplerden birisi dolayısıyla mahkemece sona erdirilen, yani feshine karar verilen işçi veya işveren kuruluşlarının tüzel kişilikleri sona erecektir. Kuruluşun sona ermesiyle malvarlığının tasfiyesine geçilecektir. Tasfiye tüzel kişiliği sona erecek kuruluşun malvarlığının aktif ve pasifiyle tespiti ve hukuki ilişkilerinin kesilmesidir.

Şunu belirtmek gerekiyor ki, sendika ve konfederasyon sona erdirilen sonraki dönemde malvarlığının tasfiyesi ve varsa mevcut malvarlığının tahsisi süresince sınırlı olarak hukuki varlığını sınırlı olarak sürdürdüğünü kabul etmek gerekir.¹⁹⁷

Sendika ve konfederasyonların fesih halinde malvarlığının tasfiye şeklini tüzükte göstermek zorundadırlar (Sen.K.md.7/15). Ayrıca Genel Kurul kararıyla da bu şekil belirlenebilir (Sen.K md.46/1) Tasfiye tüzükte gösterilen esaslara göre yapılır (Der.K. md.55/1).

¹⁹⁶ K.Tunçomağ-T.Centel,a.g.e, s, 317; Tuncay, a.g.e., s, 104; Ü.Narmanlıoğlu, a.g.e, s, 289; N.Çelik, a.g.e, s, 403.

¹⁹⁷ Ü. Narmanlıoğlu, a.g.e, s. 292 ; F. Şahlanan, a.g.e, s. 308.

Tasfiye konusunda düzenlemenin yetersiz kaldığı durumlarda dernekler Ticaret Kanununun unun ilgili hükümlerinden yararlanmaktadırlar. İlgili hükümler aynı durumda sendikalar için de geçerli olacaktır.¹⁹⁸

b) Tasfiye Sonucu Malların Tahsisi

Tahsis tasfiye sonucunda artakalan malvarlığının nereye aktarılacağını belirleme anlamı taşır. Sona eren sendika ve konfederasyonun malları üyeler arasında paylaşılması söz konusu olamaz. Bu özellik sendikaları şirketlerden ayıran çok önemli bir özelliktir.¹⁹⁹

Sendika kanunu madde 46/son'a göre sendika ve konfederasyonun malları "belirtilen kuruluşlar dışında gerçek veya tüzel bir kişiye, kuruluşa, kuruma devredilemez. Feshedilen, infisah eden ve kapatılan sendika ve konfederasyon üyeleri arasında paylaştırılmaz". Bu hüküm karşısında sendika ve konfederasyonlar sona erme durumunda malların devri ile ilgili tüzüklerinde Sen.K md 46 'da belirtilen kurallara aykırı hükümler koyamayacaklar. Yani, bu durumda Sen K. 7/15 hükümleri bu kurala aykırı olamayacaktır.

Sendika kanunun aksine dernekler kanunu bu konuda serbesti tanımıştır. Kanuna göre tüzükte aksine düzenleme yoksa, yada tüzük hükmüyle genel kurula bırakıldığı halde genel kurul kararı alınmamışsa bu durumda mallar hazineye intikal edecektir. Benzeri nitelikte hüküm 274 sayılı Yasanın 18/2. maddesinde de düzenlenmiştir.²⁰⁰

Sen.K.md.46'ya göre feshedilen veya infisah eden sendikanın malvarlığı tüzükle veya genel kurul kararıyla aynı nitelikte bir kuruluşa bırakılmamışsa, üyesi bulunduğu konfederasyona devredilecektir. Maddede belirtilen birkaç istisna vardır ki, kapatma

¹⁹⁸ C.Tuncay, Toplu İş Hukuku, s. 105.

¹⁹⁹ Ü. Narmanlıoğlu, a.g.e, s. 292.

²⁰⁰ F. Şahlanan, a.g.e, s.309.

sonucunda buna dahil olmak suretiyle tüzel kişiliği son bulan sendikal kuruluşun malları tasfiye sonucunda iş ve işçi bulma kurumuna mal edilecektir ve bu mallar işçileri mesleğe yöneltmek, işçilerin mesleki eğitimi ve rehabilitasyon hizmetleri dışında kullanılamayacaktır (Sen.K. md.46/2).

Bu istisnalar aşağıdakilerdir:

- Devir konfederasyonca kabul edilmezse,
- Feshedilen veya infisah eden sendika konfederasyon üyesi değilse
- Feshedilen veya infisah eden konfederasyon ise ve birinci fıkrada zikredilen tüzük hükmü veya genel kurul kararı yoksa,
- Sendika ve konfederasyonlar mahkeme kararıyla kapatılmışsa , yukarıdaki durum geçerli olacaktır.

Uluslararası sözleşmelerde ve doktrinde sürekli eleştirilen tasfiye sonucu malların hazineye intikali konusu 3449 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonucu tasfiyeden artan malların işçilerin eğitimi ve rehabilitasyonunda kullanılmak amacıyla İş ve İşçi Bulma Kurumu'na devri kabul edilerek, hazineye intikali önlenmiştir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu bazı durumlarda sendikanın yaptığı tasarrufların iptali için dava açabilecektir. Kuruluşun tüzel kişiliği sona ermeden ve Sen.K madde 46 emredici olmasına rağmen, yasanın öngördüğü çerçevede tasarrufta bulunabilmelidir. Bu tasarruflar Sen.K. madde 44'e uygun olmalıdır. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun açacağı dava sendikanın sona ermeden önceki tasarrufların, malların bu kuruma devrini önlemek amacıyla yapıldığı ve bu tasarrufların Sen.K.madde 44'te belirtilen sendikal amaç ve faaliyetlere uygun olmayan durumlardır. Demek ki, Sen K. 44'e uygun olmayan tasarrufların iptali için İş ve İşçi Bulma Kurumu dava açabilecektir.

Bunun aksine, derneklerin fesihden önce tüzel kişiliğin yaptığı tasarruflar serbest olup, fesihden sonra bu tasarrufların iptali için hazine derneğe dava açamayacaktır.

Yargıtay'ın derneklerle ilgili verdiği bir kararında görüşünü yukarıdaki şekilde bildirmiştir.²⁰¹

Para, mal ve bunların gelirlerinin kullanımı İş ve İşçi Bulma Kurumu temsilcileri yanında, en çok üyeye sahip bulunan işçi ve işveren konfederasyonunun temsilcilerinin de katıldığı bir kurul tarafından karara bağlanır (Sen.K.46/3). Daha önce 2821 sayılı yasanın 46. maddesine dayanarak infisah eden, feshedilen veya kapatılan sendikaların malvarlığı hazineye devredilmekteydi. 12 Eylül sonrası ciddi tartışmalara yol açan bu sorun aynı zamanda Uluslararası Çalışma Örgütü'nün itirazı ile karşılaşıyordu. ILO Sendika Özgürlüğü Komitesi başka bir ülkedeki somut bir sorun için kendi görüşlerini bu şekilde belirtmiştir: "Komite şu ölçütü kabul eder: Kapatılan bir sendikanın malları geçici bir süre için yediemine verilmeli ve sonuçta üyeleri arasında dağıtılmalı yada bu sendikanın yerine kurulan sendikalara devredilmelidir. Yerine kurulan sendika değimi ile anlatılmak istenen gerçekte kapatılan sendikanın mallarına "el koyan" sendikalar değildir. Kapatılan sendikanın özgürce benimsediği kuruluş amaçlarının aynı ruhla izlemeği amaçlayan sendikalardır".²⁰²

A. Işıklı'ya göre " aslında yeni düzenleme ile de İş ve İşçi Bulma Kurumu da bir devlet kurumu olduğundan tüzel kişiliği sona eren sendika ve konfederasyonun mal varlığına devletin el koyması söz konusudur. Sendika ve konfederasyonun tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde, mal varlığının asıl sahibi olan üyelere intikali yönünde bir hüküm öngörülmesi değildir".²⁰³

²⁰¹ Y. 2. H.D., 11.04.1978 T., E.1270/, K.2941 –YKD, Haziran 1979

²⁰² A. Işıklı, a.g.e, s. 264-265.

²⁰³ A. Işıklı, a.g.e, s. 264-265.

D. Cezai Hükümler

1) Sendikalar Kanunu md. 59'da Yer Alan Hükümler

Sendikalar Kanununun 59 ncu maddesi yasaklara aykırılığın sonucu olarak cezai hükümleri düzenlemiştir. Cezalar ikiye ayrılmaktadır; parasal ve hapis cezası.

a) Para Cezalarının Verildiği Haller

Maddenin birinci bendine göre 8 'maddede düzenlenen tüzel kişilik kazanıldıktan sonra genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kişilerin gerekli bilgilerinin gazete ilanını yapmakla sorumlular; 9. maddenin 4. fıkrasında düzenlenen genel kurul tarafından seçilen organlarının üyelerinin ad ve soyadları, meslek ve sanatları, ikametgahları ile tüzük değişiklikleri ve tüzüğe göre şubelerin açılması, sendikanın ve şubesinin bulunduğu il valiliğine ve bölge müdürlüklerine gönderilmemesi durumunda; madde 22 fıkra 4 uyarınca, üyelik fişinin kurumlara gönderilmediği durumlarda ve 26/4 uyarınca konfederasyonlara üye olma ve üyelikten çekilme kararının ilanı ve resmi gazetelere bildirilmemesi durumunda 16 yaşından büyük işçiler için belirlenmiş asgari ücretin aylık brüt tutarının beşte birinden az olmamak üzere para cezasına hüküm olunur.

Maddenin üçüncü fıkrasında düzenlendiği gibi, Sen.K. 44. maddesi 1 ve 4 fıkraları uyarınca, sendika ve konfederasyonların gelirlerinin kanun ve tüzükte gösterilen faaliyetler dışında kullanılması ve bağışlanması; üyelerine ve çalıştırdığı işçilere borç verme yasağına; ve Sen.K.51' de düzenlenen bilanço ve çalışma raporu gönderme zorunluluğuna aykırı hareket eden sendika ve konfederasyonun sorumlu görevlilerine sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için belirlenen asgari ücretin aylık brüt tutarının yarısından az olmamak üzere ağır para cezasına hükmedilir.

59. maddenin 4'ncü fıkrasında, "39, 49, 50. madde hükümlerine aykırı hareket eden sendika ve konfederasyonun tüzüğüne göre, sorumlu kişilerin hakkında sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için belirlenen asgari ücretin brüt tutarından az olmamak üzere ağır para cezasına hükmedilir" şeklinde ceza belirlenmiştir. Hükümde sayılan 39'ncü madde hükmü sendika ve konfederasyonların ticaretle uğraşamayacakları ve elde ettikleri gelirleri üyeleri ve mensupları arasında dağıtamayacakları yasağı; 49 maddede sendikanın tutacağı defter, dosya ve kayıtları ve madde 50'de defter ve kayıtlar uygulanacak kuralları içermektedir ki, bu düzenlemeye aykırı hareket eden sorumlu kişiler 59/4 uyarınca cezalandırılacaklar.

b) Hapis Cezasının Verildiği Haller

Sen.K.59/5 hükmü kanunun 38. maddesi ile ilgilidir. Hükme göre "38'nci maddenin birinci ve , ikinci fıkrasına aykırı davranışta bulunan işçiler ile işverenler veya işveren vekilleri veya bu konuda karar veren işçi ve işveren kuruluşunun yetki organlarının başkan ve üyelerine, (...) bir aydan altı aya kadar hapis cezasına hükmedilir".

Maddenin cezaya tabi tuttuğu 38'nci maddenin 1 ve 2 fıkraları doktrinde de savunulan saflık ilkesi gereği işçi kuruluşu ve üyelerinin, işveren kuruluşu ve üyeliklerine; işveren kuruluşu ve üyelerinin işçi kuruluşuna üyeliği ve kuruluşun kurulmasına, idare ve faaliyetine müdahaleyi engellemiş, aynı zamanda bir işçi sendika ve konfederasyonunu bir işverenin veya bu kanunun veya diğer kanun gereğince kurulu işveren kuruluşunun kontrolüne tabi tutmağı, bunların nüfusu altında işçi sendika ve konfederasyonu kurulmasını teşvik ve tahrik etmeği yasaklamıştır. Bu yasağa aykırı hareket edenler yukarıda belirttiğimiz gibi bir aydan altı aya kadar cezalandırılacaklardır.

59'ncü maddenin 6'ncı fıkrası Sen.K.37. maddenin 2. fıkrası ile ilgili düzenlenmiştir. Madde 37 'de " Sendika ve konfederasyonlar, amaçları dışında faaliyette

bulunamazlar, siyasi partilerin ad, amblem, rumuz ve işaretlerini kullanamazlar."şeklinde düzenlenen yasağa, kanunun 59/6 hükmü gereğince, aykırı hareket eden sorumlu sendika yetkililerine altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilecektir.

Madde 37'nin eski şeklinde siyaset yasağı geniş tutulmuş ve yaptırımını da ağır idi. Sendikanın faaliyetinin durdurulmasına ve kapatılmasına karar verilebilirdi, ayrıca siyaset yasağına aykırı hareket eden sendika ve konfederasyonların sorumlu yetkililerine altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmedilirdi. 4277 sayılı yasa değişikliğiyle bu yasak ve yaptırımlar yukarıdaki şekilde hafifletilmiştir.

Genel ve katma bütçeli idarelerle mahalli idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli kurumlar, sermayenin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadi kuruluş kurumlarla, sermayelerinde devletin iştiraki bulunan bankalar, sosyal sigorta şirketleri , kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve kuruluşlar bu fıkroda sözü geçen idare, kuruluş ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan kurumlar ve siyasi partiler, sendika ve konfederasyonlara mali yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar da bu gibi yardım ve bağışları kabul edemezler (Sen.K.40/2).

Kanunun yukarıda belirttiğimiz 40/2. fıkrasına aykırı davranan kurum ve kuruluşların yetkili sorumlularına fiilleri daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Ayrıca, yapılan mali yardım ve bağış kendilerine ödetilir. Bu yardım ve bağışı kabul eden sendika ve konfederasyonların yetkili sorumlularına altı aydan bir yıla kadar hapis cezasına hüküm olunur (Sen .K.59/7).

Sendika ve konfederasyonlar kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu dış kuruluşlardan başka dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin almadıkça yardım ve bağış kabul edemezler (Sen.K.40/3). Bu hükme aykırı hareket eden sendika ve konfederasyon sorumlu yetkilileri hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına ve mali ve bağışın bir mislinden aşağı olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur (Sen.K.59/7.bend 2). Aynı zamanda tekrar hatırlatalım ki, 40'ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen durum söz konusu olduğu hallerde görevli mahalli mahkeme üyelerinden birinin veya valinin veya Çalışma Bakanının başvurusu üzerine, sendika ve konfederasyonun faaliyeti üç aydan altı aya kadar durdurulur ve alınan yardım hazineye intikal ettirilir (Sen.K.56/1).

59'ncü maddenin düzenlediği ceza hükmü Sen.K.40/4 ve 5. fıkralarında kapsamaktadır. 40'ncü maddenin dördüncü ve beşinci fıkraları uyarınca, işçi sendika ve konfederasyonları işverenlerden, işveren sendika ve konfederasyonları da işçi kuruluşlarından, esnaf ve küçük sanatkarlar kuruluşlarından, derneklerden, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve vakıflardan yardım ve bağış alamazlar. Bu hükme aykırı davranan işçi, işveren kuruluş, dernek ve vakıfların yetkili sorumlularına, alınan yardım ve bağışın bir mislinden aşağı olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur. Bu yardım veya bağış, bir işçi sendikası veya konfederasyonunca, bir işveren, işveren sendikası veya konfederasyonunu; bir işveren sendikası ve konfederasyonunca da işçi sendikası ve konfederasyonunu mali yollarla desteklemek amacıyla yapıldığı takdirde ayrıca üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (Sen.K.59/bent 7, fıkra 3).

2) Dernekler Kanununda Yer Alan Cezai Hükümler

2908 sayılı dernekler kanununun bazı hükümleri sendikalar kanununda aksine bir hüküm yoksa, sendika ve konfederasyon için de geçerli sayılacaktır.

Sendikalar Yasası'nın 63'ncü maddesinde, bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde Dernekler Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. 2098 sayılı Der.K.'da sendika ve konfederasyonları ilgilendiren yasaklara yer verilmiştir. Nitekim, Der.K. 92. maddesi 21/2. maddesi hükmüyle ilgili maddelerin özel kanunlarda da hüküm bulunmamak kaydıyla kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşları hakkında uygulanacağını öngörmüştür. Bu hükümlerin bir bölümü yasaklarla ilgilidir.

Der.K. 37/1'nci maddesi sendikalar için uygulanacaktır. Hükme göre sendikalar, Türk Silahlı Kuvvetleriyle kolluk kuvvetlerinin hizmetleri ve mensuplarının bütün hakları ile ilgili kanuni hükümlerin uygulanmasına veya yeni hükümler konmasına ilişkin faaliyetlerde bulunma yasağına uymalıdır. Der.K. md. 77/3 uyarınca sendika yöneticileri bu hükme aykırı hareket ederlerse, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Dernekler Kanununda yer alan diğer yasak md. 40'ta düzenlenmiştir. Hükme göre sendikalar, askerliğe, milli savunma, sivil savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetinde bulunamaz, bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya talim yerleri açamazlar, üyeleri için özel kıyafet veya üniforma veya kol bağı ve benzeri işaretler kullanamazlar (Der. K. 40/1 ve 2). Bu yasaya aykırı hareket eden yöneticinin cezası fiilleri daha ağır cezayı gerektirmediği takdirde bir yıldan az olmamak üzere hapis cezasıyla cezalandırılır ve tesisin kapatılmasına karar verilir.

Sendika ve Konfederasyonlar, merkez ve şubelerinde veya bunlara bağlı müessese ve eklentilerinde; ateşli silahlarla mermileri, patlayıcı maddeleri, kama hançer, şişli baston, sustalı, çakı, kasatura, süngü, sivri uçlu ve oluklu bıçaklar, topuzlu kamca, boğma teli veya zinciri, muşta ile sırf saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel nitelikteki benzeri alet veya yakıcı veya aşındırıcı veya yaralayıcı ecza ve diğer her türlü zehir ve gazların bulundurulması yasaktır (Der. k.md.42.). Bu hükme uymayanlar

Der.K.81'e göre fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, altı aydan bir yıla kadar hapis ve maddede belirtilen miktar kadar para cezası ile cezalandırılır.

Dernekler Kanunu'nun 43. maddesine göre; sendikaların yabancı ülkelerdeki sendika ve kuruluşların üyelerini Türkiye'ye davet etmesi, yabancı sendika ve kuruluşların davetlerine uyarak üyelerini ve temsilcilerini yurt dışına göndermesi, Dışişleri bakanlığının ve ilgili bakanlıkların görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca verilecek izne bağlıdır. Bu hükme aykırı hareket edenler üç aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Kanunun 44'ncü maddesindeki bildiri yayımlanması ile ilgili hükümler de sendikalar hakkında uygulanmaktadır. Hükme göre, sendika ve konfederasyonlar, yönetim kurullarınca karar verilmeden, bildiri, beyanname ve benzeri yayınlar yapamazlar ve dağıtamazlar (md.44). Kararı alan yönetim kurulu üyelerinin ad, soyadı ve imzalarını bildiride bulunması şarttır. Bildiri, beyanname ve benzerinin yayınlanmasına ilişkin yönetim kurulu kararı ile hazırlanan metnin birer örneğinin yayının ihbarı amacıyla, gün ve saati yazılı alındı belgesi karşılığında mahallin en büyük mülki amirliğine ve Cumhuriyet Savcılığına verilmesi zorunludur. Bu verilikten itibaren 24 saat geçmeden dağıtım yapılamaz ve basına verilemez. Bu hükme aykırı hareket edenler hakkında üç aydan altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur (Der. K. md.82.).

SONUÇ

Sendikalaşmanın günümüzde ulaştığı boyutlara uygun olarak sendikanın işlevleri artmıştır. Artık sendikal kuruluşların gelişme dönemlerindeki gibi salt çalışma koşullarını işverenle pazarlık sonucu toplu iş sözleşmeleriyle saptayan örgütler olma durumundan çıkmışlar, bazı kamu hukuku yetkilerini de kullanmak üzere gerek ulusal, gerekse uluslararası örgüt ve kurallara katılarak çoğulcu toplumların vazgeçilmez unsurları haline gelmişlerdir.

Sendikal hak ve özgürlüklerin öncelikle çalışanların mücadelesi sonucu ortaya çıkmış olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Çalışanlar, sanayileşmenin çarpık üretim ilişkilerinden daha fazla zarar görmemek ve üretimden hakları oranında bir pay almanın mücadelesi aracı olarak sendikaları meydana getirmiştir.

Artık sendikacılık geçmiş yüzyılların işveren karşısında ekonomik ve sosyal bakımdan zayıf olan işçileri korumaktan çıkarak milyonlarca üyeyi ve geniş mali imkanları karşısında işverenlerin de güçlü işçi sendikalarına karşı korunması gerektiği noktasına gelinmiştir.

Sendika hakkını tanıyan en temel kaynak Anayasadır. Anayasanın 51. maddesi işçi ve işverenlere “ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek” için izin almadan sendika ve üst kuruluşlar kurma hakkı tanımıştır. 52. maddede ise sendikal faaliyetleri düzenlemekteydi. Büyük ölçüde sendika özgürlüğünü kısıtlayan bu madde 1995 tarih ve 4121 sayılı yasayla yürürlükten kaldırıldı. Aynı yasa ile toplu sözleşme hakkını düzenleyen anayasanın 53. maddesinde değişiklik yapılarak kamu görevlilerine de sendika kurma hakkı tanındı.

Anayasanın 52. maddesi sendikaların faaliyetin önemli ölçüde kısıtlamaktaydı. Sendikaların siyasi faaliyette bulunmaları ve partilerle sıkı ilişkide bulunmaları ve bu

ilişkilerin kapsamı ve sınırları batı ülkelerinde tartışılıp ve gündemde kaldığı gibi, ülkemizde de en tartışmalı noktalardan birini oluşturarak, 4121 sayılı yasa değişikliğine kadar 52. madde hükmü ile yasaklanmaktaydı. Anayasa değişikliği ile bu madde kaldırıldıktan sonra yapılması gereken düzenleme sendikalar kanununda gerekirdi ki, bu değişiklik 1997 tarih ve 4277 sayılı yasayla yapılarak, sendika ve konfederasyonlar üyelerinin çalışma ilişkilerinde ekonomik, sosyal ve menfaatleri ile bağlantılı olması halinde siyasal faaliyette bulunma imkanı tanınmıştır. Doktrinde bir kesimin savunduğu gibi “az sınırlı bir siyaset serbestisi” tanındığı savunulsa da, diğer taraftan sendika ve konfederasyonların faaliyetinin amacı ile sınırlı tutulması, geniş bir yorumla işbirliği olanağının ötesinde bir sonuç tanımamaktadır. Ancak günümüz toplumlarında siyasi amaçlı faaliyet yasaklarına bir sınır koyma gereği olduğu gibi ekonomik ve sosyal olanlarla siyasal olan konuları bir birinden ayırmak, neyin siyasal faaliyet sayılıp neyin sayılmayacağını tespit etmek zordur.

Ayrıca belirtelim ki sendikalar için “siyaset yapsınlar mı, yapmasınlar mı” tartışması günümüz toplumunda önemini yitirmektedir. Dolayısıyla sendikaların asgari ölçüde de olsa siyasi faaliyetlerde bulunması varlıklarını sürdürebilmeleri için ve sanayi ötesi toplumun çalışma ilişkileri “sendikasız endüstri ilişkileri” çerçevesinde olmaması için gereklidir.

Anayasanın 52. maddesi kaldırılması sendikalar kanununda ve anayasada uluslararası düzenlemelere aykırılık teşkil eden hükümlerin kaldırılmasına ve uyumlu hale getirilmesine yol açmış oldu.

Anayasanın 51. maddesinde yer alan “işçi sendikası ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olmak şartı” 87 sayılı sözleşmeye ters düşmekteydi. Sözleşmenin 3. maddesinde yer alan sendikaların yöneticilerini serbest seçme hakkı tanıyan hükmüne aykırı düşen bu yasak 4709 sayılı yasayla anayasadan kaldırılmıştır.

Eleştirilere maruz kalarak değiştirilen diğer konu sendikaların mal varlığının hazineye devri hükmü idi ki, 3449 sayılı yasa değişikliği ile, sendika ve konfederasyonların mal varlığının hazineye devri yerine işçi ve işçi bulma kurumuna devri öngörüldü.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, 4277 sayılı kanunla yapılan değişiklikler sendikalar kanununu günümüz koşullarına ve uluslararası düzenlemelere uygunlaştırılması çabası ile, siyaset yasağını hafifleten Sen.K 37. maddesi yanısıra diğer değişiklikler de bu amaç doğrultusunda taktir edilmelidir.

Kanunun 39. maddesinde yer alan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh ve aleyhte faaliyette bulunma ve propaganda yapma yasağı içeren fıkrası kaldırılmıştır.

Sendika ve konfederasyonun gelirleri kenar başlığını tanıyan 40. maddede siyasi partilerin sendikalara mali yardım ve bağışta bulunamayacağı şeklinde konulan yasağın yerinde olduğunu vurgulamamız gerekir, çünkü siyasi partiye maddi olarak bağlı kalan sendikaların amacından sapacağı kesindir.

Değişiklik yapılan “gelirlerin bankalara yatırılması “ kenar başlıklı hükmün kaynağı olan A.Y. 52. maddenin kalkması bu değişikliğe de sebep olmuştur. Sonuç olarak değişiklikle gelirin bankalarda muhafaza yükümlülüğü sürmekle birlikte, devlet bankası olma zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır.

Bunların dışında üzerinde durulması gerekli olan konulardan biri sendikalar kanunu dışındaki diğer yasaların sendikal faaliyeti sınırlandırılması veya durdurulmasıdır. Özellikle 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu, 2935 sayılı Olağanüstü Hal

Kanunu bu eleştirilen kanunlardandır. Ayrıca Dernekler Kanunu Medeni Kanunun bazı hükümlerine göre geniş yorum yapılarak sendikaların faaliyetinin durdurulmasını savunmak yanlıştır. Sendikaların faaliyetinin sınırlandırılmasının nedeni sendikalar kanununda açık belirtilmiştir. Geniş yorum yaparak, diğer kanunların sendikal yaşama müdahalesini sağlamak, kolektif sendika özgürlüğünün zedelenmesine neden olacaktır.

Diğer üzerinde duracağımız konu sendikalara radyo ve televizyon kurulmasının yasaklanmasıdır. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununda düzenlenen bu yasak doktrinde uzun süre eleştirilmesi karşısında, bu yasağın yakın zamanda mevzuattan kaldırılması beklentiler içindedir.

Sonuç olarak sendika hak ve özgürlüğünün, aynı zamanda temel insan haklarından olduğu inkar edilemez. Ama bu da bir gerçektir ki, son dönemlerde dünyanın küreselleşme süreci içerisinde tek pazara dönüşmesi ile ilgili olacaktır ki, tek gelişmekte olan ülkelerde değil aynı zamanda sendikaların güç ve etkinlik kazandıkları gelişmiş ülkelerde de sendikalar sorunlar yaşamakta ve güç kaybetmektedirler. Toplumun vazgeçilmez unsuru olan sendikalar, sendika özgürlüğü ilkesince, işçi ve işverenlerin ayrım gözetmeksizin kendi arzularına göre örgütlenebilmeli ve mevcut örgütlere katılabilmeli, ayrıca kendi amaçları uğrunda serbest faaliyet gösterebilmelidirler. Bunun için, yasalarda gereksiz yasakların, faaliyeti sınırlandırılmasının ortadan kaldırılması bu yönde verilen en doğru karar olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKTAN, Nizamettin** ; Sendika Hakkı, Türk Tarih Kurum Basımevi, Ankara 1993.
- AKYİĞİT, Ercan** ; Sendika Kanununda Yapılan Son Değişiklikler, TÜHİS. C.14, Kasım 1997, Şubat 1998, Sayı 4-5.
- ARACI, Kadir** ; Sendikaların Bağımsızlığı İlkesi, Ankara 1985.
- AYDEMİR, Mürteza** ; Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları, (Selüloz -İş), İzmit 2001.
- BALCI, Yusuf** ; Sendika ve Toplu Pazarlık Ekonomisi. Alfa yay. İstanbul 1999
- BALLAR, Suat** ; Türk Dernekler Hukuku, İstanbul, 1991
- BAYRAKTAR, Köksal** ; Siyasal Güç. İstanbul 1982
- BERKSUN, Abdullah.,** ; Açıklamalı, Gerekçeli Sendikalar Kanunu. Ankara 1989
- EŞMELİOĞLU, İbrahim**
- CENGİZ, Anık** ; Çoğulcu Sistemde İşçi Sendikası, Ankara 1997
- ÇELİK, Nuri** ; Anayasanın Sendikacılık Üzerinde Etkisi, TÛTİS Mart 1983
- ÇELİK, Nuri** ; İş Hukuku Dersleri, İstanbul, Beta yayını, 15. bası, 2000
- ÇELİK, Nuri** ; İş Hukuku 2, Kollektif İş Hukuku, Sendikalar. İstanbul 1976
- ÇİFTER, Algün** ; Anayasamızda Sendika Kurma. Toplu İş Sözleşmesi, Grev Hakkı. Beta yay. İstanbul 2002
- DEMİR, Fevzi** ; Sendikalar Hukuku. 4. Baskı. Barış yay. İzmir 1999.
- DEMİR, Fevzi** ; Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulanması, İzmir 2002.
- DEMİR, Fevzi** ; Yeni Anayasa Hükümleri ve İşçi İşveren İlişkileri. İzmir 1982
- DEMİR, Fevzi** ; Anayasa Hukukuna Giriş, İzmir 1998.
- DEMİRCİOĞLU, Murat/** ; İş Hukuku. 7. Baskı, İstanbul 1999
- CENTEL, Tankut**
- DEMİRCİOĞLU, Murat** ; Türk İş Hukukunda Grev Hakkına İdari Tasarrufla Müdahale. İş Hukuku Derg. Cilt 1, Sayı 2. Nisan-Haziran 1992
- DEMİRCİOĞLU, Murat** ; Dünyada İşçi Sendikaları, İstanbul 1987.

- EYRENCİ, Öner, ,** ; Sendikalar Hukuku, İstanbul, 1984
- EKONOMİ, Münür.,** ; "Sendikaların Kurulması İşleyişi ve Sona Ermesi".Kollektif İş ilişkilerini Düzenleyen 2821, 2822 sayılı Yasalar ve Uygulama Sistemleri. 4-5 Temmuz. 1983 İstanbul. 1984
- ERTÜRK, Şükran** ; "Türkiye'de Sendikal Yaşam" S. Edis'e Armağan. D.E.Ü yayını. İzmir 2000
- ESENER, Turhan** ; Toplu İş Sözleşmesi Düzenimiz Üzerine Düşünceler. Kut Yay. Endüstriyel İlişkiler Yıllığı, İstanbul 1984
- GÖREN, Zafer** ; Anayasa Hukukuna Giriş. Barış Yay. İzmir 1997
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref** ; Anayasa Hukuku. Turhan Kitapevi, Ankara 1993
- GÜLERMAN, Adnan** ; 2821 Sayılı Kanun Üzerine Görüşler, İşveren Dergisi, Temmuz 1989
- GÜLMEZ, Mesut** ; Sendikal Yasalardaki Değişiklikler ve Uluslar arası Kurallar. AİD, C 22.Mart 1989
- GÜNAY, Cevdet İlhan.,** ; Sendikalar Kanununun Şerhi. Yetkin Yay. Ankara 1999
- İŞİK, Rüçhan** ; İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi. Ankara 1977
- İŞIKLI, Alparslan** ; İş Hukuku. Ankara 2. Baskı 1996
- İŞIKLI, Alparslan** ; Sendikacılık ve Siyaset. 4. Baskı. Ankara 1990
- İNCE, Ergun.,** ; Toplu İş İlişkileri. İstanbul 1983
- KAYA, Ali Pir** ; Uluslar arası Çalışma Normları ve Türk İş Hukuku Üzerinde Etkileri. Ankara 1999
- KILIÇOĞLU, Mustafa.,** ; Sendikalar Hukuku ve Toplu İş Uyuşmazlıkları. Ankara 1999
- KOÇAOĞLU, Mehmet.,** ; Kollektif Sendika Özgürlüğü ve Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi. Ankara 1997
- KURTULMUŞ, Numan** ; Sanayi Ötesi Dönüşüm. İZ Yay. İstanbul 1995
- KUTAL, Metin** ; Çalışma Hayatında 21. Yüzyılın Yeni Ufukları. MESS 1995
- KUTAL, Metin** ; Mevzuatımızda Sendikalara Yasak Edilen Faaliyetler, TÜTİS,

- Ekim 1965 Mart
- KUZU, Brhan** ; Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda
Olağanüstü Hal Rejimi. Kazancı Yay. No: 128. İstanbul 1993
- MAHİROĞULLARI, Adnan** ; 1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı. Kamu-İş,
Ankara 2000
- MİS, Olcay-ÖZSOY, Erbaşar,** ; Sendikalar Kanunu. Ankara, 1983
- NARMANLIOĞLU, nal,** ; Grev. D.E. Yayını.No: 14, Ankara 1990
- NARMANLIOĞLU, nal,** ; Toplu İş İlişkileri. D.E. Yayını. İzmir 2001
- OĞUZMAN, Kemal.** ; 2821 Sayılı Sendikala Kanunu İle 2822 Sayılı Toplu İş
Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Uluslar arası Normlara
Uygunluğu. Ajans Türk, Ankara 1986
- OĞUZMAN, Kemal** ; Hukuki Yönden İşçi İşveren İlişkileri. Cilt 1. 4.Baskı.
İstanbul nv. Yayını No:34-55, İşletme Fak. No: 184
- OKTAY, Uygun** ; 1982 Anayasasında Temel Hak ve zgrlklerin Genel Rejimi.
Kazancı Yay. No:121, İstanbul 1992
- Z, Yavuz** ; Türkiye'de İşçi Sendikalarının st rgtlenmesi. Eğitim Yay.
Ankara 1994
- ÖZBEK, Ođuz** ; Açıklamalı-İçtihatlı Sendikacılık ve Toplu Sözleşme Mevzuatı,
İstanbul 1986.
- ÖZBUDUN, Ergün** ; Türk Anayasa Hukuku. Yetkin Yay. Ankara 1989
- ÖZER, Akif** ; Gerekçeli ve 1961 Anayasası ile Mukayeseli 1982 Anayasası,
Ankara 1984
- REİSOĞLU, Seza** ; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Çalışma Hayatıyla İlgili
Hükümleri. TÜHİS Ocak 1983. C.7
- SÜMER, Haluk Hadi** ; İş Hukuku. 3. Baskı, Mimoza. Konya 1996
- ŞAHLANAN, Fevzi,** ; Sendikalar Hukuk, İstanbul, 1995
- ŞAHLANAN, Fevzi,** ; Sendikaların İşleyişinin Demokratik İkelere Uygunluğu.
İstanbul 1980
- TANR, Bülent** ; Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu. BDS Yayını. İstanbul 1990

- TAŞKENT, Savaş** ; Anayasa Değişiminin Çalışma Yaşamına Etkisi, Basisen, Aralık, Sayı 5, 1995,
- TUĞ, Adnan,** ; Sendikalar Hukuku, Ankara, 1992
- TUNCAY, Can.,** ; "87 Sayılı ILO Sözleşmesi ve Türkiye'nin Uyumu" ILO Normları ve Türk İş Hukuku. Ankara 1997
- TUNCAY, Can** ; Toplu İş Hukuku, Bursa. Alfa yayınevi. 1999
- TUNCAY, Can** ; Türkiye'nin Onayladığı Sendika Özgürlüğüne İlişkin Son Sözleşmeler Ve Bunlara Uyumu. H.K. Elbir'e Armağan . İstanbul 1996
- TUNCAY, Can.,** ; İşçi Sendikası Üyeliğinin Kazanılması ve Sona Ermesi, İstanbul, 1975
- TUNÇOMAĞ, Kenan** ; CENTER, Tankut., İş Hukukunun Esasları, Beta yay. İstanbul 1999
- TUNÇOMAĞ, Kenan.,** ; İş Hukukunun Esasları. İstanbul 1989
- UÇAR- İMAMOĞLU** ; Türk Dernekler Hukuku, Ankara, 1996.
- ULUCAN Devrim** ; Toplu İş Sözleşmesi Özerkliği ve Hukuki Niteliği, İstanbul 1981.
- ÜNSAL, Engin** ; "Sendika ve Politika " M.Kutal'a Armağan. TÜHİS. Ankara 1998